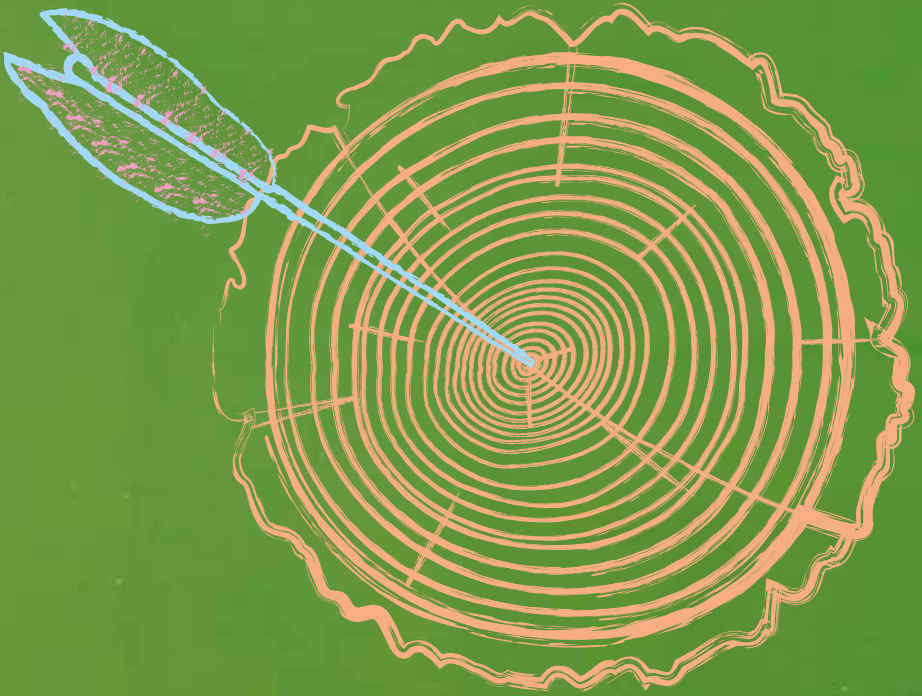

มุ่งสู่เป้าหมายถึงแก่น

“โครงการคุณธรรม”

แผนกนําทางคฤที่ปรกษาโครงการคุณธรรม
ในการนําทิมไปสู่เป้าหมายที่ไถนกว่า “รางวัล” และ “การปรกวด”

มุ่งสู่เป้าเข้าถึงแก่น

“โครงการคุณธรรม”

แผนที่นำทางครูที่ปรึกษาโครงการคุณธรรม
ในการนำทีมไปสู่เป้าหมายที่เกินกว่า “รางวัล” และ “การประกวด”

มุ่งสู่เช้า เข้าถึงแก่น “โครงการคุณธรรม”

ISBN : ๙๗๘-๖๑๖-๕๔๓-๑๗๕-๐
สิ่งพิมพ์ลำดับที่ ๓/๒๕๕๕
พิมพ์ครั้งที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๖๐
จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม
ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)
เลขที่ ๖๙ ชั้น ๑๖-๑๗
อาคารวิทยาลัยการจัดการ
มหาวิทยาลัยมหิดล (CMMU)
ถนนวิภาวดีรังสิต แขวงสามเสนใน
เขตพญาไท กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐
โทรศัพท์ : ๐ ๒๖๔๔ ๙๙๐๐
โทรสาร : ๐ ๒๖๔๔ ๔๙๐๑-๓
Website : www.moralcenter.or.th
Facebook : moral center, moral spaces

จัดทำต้นฉบับ ออกแบบรูปเล่ม และดำเนินการผลิต

บริษัท คอนแทน ดีไซน์ จำกัด
๑๔/๙๙๙ หมู่ที่ ๑๓ ถนนกาญจนาภิเษก
ตำบลบางบัวทอง อำเภอบางบัวทอง
จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๑๐
โทรศัพท์ ๐๘ ๕๑๕๐ ๖๙๘๙, ๐๘ ๑๓๔๘ ๔๙๑๔
E-mail : areenaw@yahoo.com,
pakkapongw@gmail.com

“... ผู้ที่เป็นครูอาจารย์นั้น ใช่ว่าจะมีแต่ความรู้ในทางวิชาการและ
ในทางการสอนเท่านั้นก็หาไม่ จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม
จรรยาและวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ด้วย...”

พระบรมราชาธิราช
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร วิทยาลัยวิชาการศึกษา
๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓

สัมโมทนียกถา

ท่ามกลางความเลวร้ายต่างๆ และความเสื่อมทรามนานาประการในสังคมไทยที่สั่งสมยึดเยื้อเรื้อรังมายาวนาน และได้มาปะทุเป็นวิกฤตการณ์ขึ้นรุนแรงในช่วง ๖ ปีที่ผ่านมา ฝ่ายผู้ใหญ่ก็มีปัญหาความขัดแย้งแตกแยก การชนง่าทำลายล้างกัน ก่อจลาจล โกงกินคอร์รัปชัน การทำธุรกิจใต้ดินที่ผิดกฎหมายทั้งในเรื่องเพศ อบายมุขการพนัน สุรายาเสพติด ฯลฯ ฝ่ายเยาวชนก็มีความเสื่อมทรามทางศีลธรรมตามรอยผู้ใหญ่ไม่น้อยหน้ากัน มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาร้ายแรงทั้งทางด้านเพศ ความรุนแรง ยาเสพติด ไปจนถึงปัญหาในชีวิตประจำวันเช่นการทุจริตสอบ การขาดความรับผิดชอบ ฟุ้งตนเองได้น้อย ดิตเกม อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ฯลฯ พ่อแม่ที่สมควรจะสร้างครอบครัวให้เป็นบ้านหลอมที่ดีในการเลี้ยงดูดูแลลูกให้มีทักษะชีวิต ศีลธรรมจรรยา กิริยามารยาท และพึ่งพาตนเองได้ ก็จำกัดตนเองเป็นแค่ “**นักหาเงินเลี้ยงลูก**” ครูและผู้บริหารในสถานศึกษาที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนทั้งทางด้านความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม ให้ลูกศิษย์เติบโตไปเป็นคนเต็มคน จนไปถึงขั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ก็จำกัดตนเองเป็นแค่ “**นักสอนวิชา**” พระสงฆ์ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมก็ถูกกันออกจากหน้าที่นี้ไปนาน จนเมื่อพยายามดึงท่านกลับมาช่วยก็เกิดปัญหา ทั้งความบกพร่องเรื่องสมณสาธูปและองค์ความรู้ ไปจนถึงวิธีการถ่ายทอดที่ไม่สามารถเข้าถึงและมีประสิทธิภาพเพียงพอ และมีแนวโน้มจะจำกัดตนเองเป็นแค่ “**นักธุรกิจค้ำบุญและพิธีกรรม**” เด็กและเยาวชนที่เติบโตมาในสังคมเช่นนี้จะเป็นอย่างไรรันต่อไป อุปมาเหมือนพวกเขาได้เข้ามาอยู่ในสถานที่อันมืดมิด ไม่รู้ทิศทาง ไม่รู้ว่าจะหาทางออกไปทางไหนได้เลย

นับเป็นเวลากว่า ๖ ปีแล้วที่นวัตกรรมการเรียนรู้คุณธรรมเชิงรุก ที่มีชื่อว่า “**โครงการคุณธรรม**” หรือ Moral Project ได้เกิดขึ้นเพื่อตอบใจหทัยและแก้ไขปัญหาลำนี้ได้อย่างได้ผลเป็นรูปธรรมมากมาย

หลายกรณี เสมือนเป็น “**แสงสว่างท่ามกลางความมืดมิด**” จุดเล็กๆ ที่ได้ประกายใจให้คนเล็กคนน้อยทั้งหลายได้เชื่อมั่นว่าตนเองนั้นก็ สามารถสร้างแสงสว่างขึ้นมาด้วยมือของตนเองได้ เพื่อส่องนำทางและพาเด็กและเยาวชนของเราให้ก้าวข้ามพ้นจากอุปสรรคสิ่งเลวร้ายทั้งหลาย ไปสู่ทางออกที่ปลอดภัยและงดงามได้ หนังสือเล่มนี้ได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวของคุณครูใส่วัยที่นำพาเด็กๆ ให้เรียนรู้ผ่านการทำโครงการคุณธรรม ไปตามขั้นตอนต่างๆ จนสามารถแก้ไขปัญหานั้นที่หมักหมมมายาวนานในโรงเรียนได้สำเร็จซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้รับแรงบันดาลใจ เกิดความรู้ความเข้าใจในการทำโครงการคุณธรรมตั้งแต่ต้นเริ่มได้อย่างเพลิดเพลินและแจ่มแจ้ง

ขออนุโมทนาต่อกุศลเจตนาและบุญกิริยาของคณะทำงานหนังสือเล่มนี้ ที่ได้รับการริเริ่มและสนับสนุนอย่างดีจากศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) ตลอดจนคณะคุณครูและนักเรียนที่ทำโครงการคุณธรรมที่ผ่านมาทั้งหมดกว่า ๑๒,๐๐๐ โครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่หยิบยกมาอ้างอิงไว้ในหนังสือเล่มนี้ ขออำนาจแห่งบุญกุศลนี้ได้เป็นปัจจัยเกื้อกูลให้ทุกท่านที่อ่านหนังสือเล่มนี้ได้เกิดความประจักษ์แจ้งว่า “เราไม่จำเป็นต้องยอมจำนนต่อความเลวร้ายในสังคมอันมืดมิดนี้อีกต่อไป เราก็สามารถจะลุกขึ้นมาช่วยกันเป็นแสงสว่างส่องทางให้เราก้าวเดินไปสู่ทางออกที่ปลอดภัยและงดงามได้เช่นกัน”

(พระมหากษัตริย์ ร.๑๐)

ประธานโครงการพัฒนาโครงการคุณธรรม
เฉลิมพระเกียรติ พุทธชยันตีเฉลิมราช

คำนิยาม

“โครงการคุณธรรม” เป็นนวัตกรรมการทำความดีเชิงรุก ซึ่งพระมหากษัตริย์รัตนวิสุทธิวงศ์ ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.) ได้ริเริ่มคิดค้นขึ้น ในปี ๒๕๔๘ เพื่อตอบโจทย์วิกฤติการณ์ทางศีลธรรมของเยาวชน โดยส่งเสริมให้เยาวชนได้รวมกลุ่ม ร่วมกันเห็นปัญหา คิดค้นทางแก้ และลงมือทำด้วยตนเอง น้อมนำพระธรรม และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาสู่การปฏิบัติ จนสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้านความเสื่อมทางศีลธรรม และส่งเสริมการบำเพ็ญความดีมีคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นระบบ รวมทั้งขยายการมีส่วนร่วมไปสู่บุคคลต่างๆ ในสถานศึกษา ชุมชน และสังคมวงกว้าง

๖

ด้วยวิสัยทัศน์อันกว้างไกล เล็งเห็นคุณูปการที่จะเกิดแก่เยาวชนและสังคมไทยของ รองศาสตราจารย์บุญนำ ทานสัมฤทธิ์ ที่ปรึกษา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ที่ปรึกษาโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในขณะนั้น และอาจารย์ไพฑูริย์ วัฒนศิริธรรม กรรมการบริหาร ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ก่อให้เกิดการร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการทำความดีของเด็กและเยาวชน ระหว่าง ศูนย์คุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.) ภายใต้ชื่อ “โครงการพัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ”

โดยจัดทำในรูปแบบของโครงการประกวด **โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง”** ขึ้นในปี ๒๕๔๙ เกิดเป็นผลสำเร็จมากมาย บรรลุตามวัตถุประสงค์โครงการครอบคลุมทั้ง ๑๘๕ เขตการศึกษาทั่วประเทศ เกิดเยาวชนแกนนำที่ได้เรียนรู้

คุณธรรมผ่านการทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาของเยาวชนด้วยตัวเยาวชนเอง รวมแล้วไม่ต่ำกว่า ๗๒๐,๐๐๐ คน

หนังสือ **“มุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น โครงการคุณธรรม”** เล่มนี้ เป็นคู่มือในการดำเนินงานโครงการคุณธรรม โดยทำการถอดองค์ความรู้จากพระมหากษัตริย์รัตนวิสุทธิวงศ์ ผู้ริเริ่มแนวคิดเรื่องโครงการคุณธรรม และครูที่ดำเนินงานโครงการคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง เรียบเรียงแนวคิด รูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ และเทคนิควิธีการทำโครงการคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ สามารถนำไปใช้ได้จริง นำเสนอผ่านประสบการณ์และการเรียนรู้ของตัวละครสมมติที่ชื่อ ครูไสว เพิ่มกรอบท้ายบท สรุปย่อเนื้อหาวิชาการที่แทรกในเนื้อเรื่อง ในลักษณะหนังสือ How to เพื่อให้ง่ายต่อการทบทวน และสะดวกต่อการนำไปใช้ได้เป็นอย่างดี

๗

ดังนั้น หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้ที่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้ทุกคนจะสามารถนำองค์ความรู้ แนวคิดในการพัฒนาสังคมไทยผ่านเครื่องมือที่ชื่อว่าโครงการคุณธรรม ไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยอย่างยั่งยืนต่อไป

นราทิพย์ พุ่มทรัพย์

กรรมการบริหารศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

คำนำ

การพิมพ์ ครั้งที่ ๕

หนังสือ มุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น “โครงการคุณธรรม” ได้จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้รับความสนใจจากครู อาจารย์ นักเรียน โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเป็นจำนวนมาก เพื่อเรียนรู้หลักคิด กระบวนการในการทำโครงการคุณธรรมที่เกิดประโยชน์ การเรียนรู้ที่เป็นแก่นความรู้อย่างแท้จริง ศูนย์คุณธรรม จึงจัดพิมพ์เพิ่มเป็นครั้งที่ ๕ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการสร้างสังคมคุณธรรมเชิงพื้นที่จังหวัด

โครงการคุณธรรม (Moral Project) เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้คุณธรรมเชิงรุก ที่ใช้เป็นเครื่องมือฝึกทักษะชีวิตให้กับเด็กได้อย่างดีเยี่ยม เพราะโครงการจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีโจทย์หรือปัญหาที่ผู้เรียนต้องการคำตอบ เป็นกระบวนการที่มีเหตุและผล ฝึกให้ผู้เรียนสนใจในสิ่งต่างๆ รอบตัว เห็นความเชื่อมโยงของทุกสิ่งเข้าด้วยกันและเรียนรู้ว่าทุกปัญหามีวิธีการแก้ไข ส่วนผลลัพธ์จะดีมากขึ้นหรือน้อยขึ้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ทักษะการวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ รวมถึงความยั่งยืนที่จะไม่ให้เกิดปัญหานั้นซ้ำๆ อีก ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ฉะนั้นการทำโครงการคุณธรรมไม่เพียงเป็นการแก้ไขปัญหาเล็กๆ ของกลุ่มเด็กกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นกลยุทธ์ในการสร้างการเรียนรู้ที่จะจัดการปัญหาด้วยหลากหลายวิธีการ และหากวิธีการใดสามารถสร้างการเรียนรู้หรือยอมรับได้ของสังคมนั้นๆ หากขยายผลทำทั้งสังคมก็จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

ศูนย์คุณธรรม ได้ดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมเชิงพื้นที่ **จังหวัดคุณธรรม** คือ จังหวัดที่มีกระบวนการสนับสนุนให้องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หน่วยงานภาคชุมชน ภาคประชาสังคมและทุกภาคส่วน มีการดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างคุณธรรมในรูปแบบต่างๆ เชื่อมโยง ถักทอไปสู่สังคมคุณธรรม จึงมีแผนต่อยอดส่งเสริมใช้กระบวนการโครงการคุณธรรม เป็นเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ให้สถานศึกษาในจังหวัดคุณธรรม ให้เป็นจังหวัดที่เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม รับผิดชอบแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

ศูนย์คุณธรรม ขอขอบคุณเครือข่ายทุกภาคส่วนที่ให้ความสนใจตระหนักในประโยชน์และคุณค่าของหนังสือมุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น “โครงการคุณธรรม” นำไปใช้ส่งเสริมการทำกิจกรรมโครงการคุณธรรม ให้เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาต่างๆ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะช่วยสร้างการเรียนรู้ จุดประกายความคิด การเรียนรู้ปัญหาด้วยปัญญาที่จะจัดการปัญหาอย่างสร้างสรรค์ อันเป็นการขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่สังคมคุณธรรม

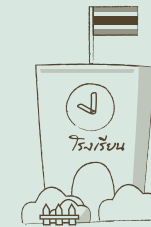
(นายสิน สีอสวน)

ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม

สารบัญ

แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์	๑๒	“โครงการคุณธรรม” การประกวดที่แตกต่าง	๙๔
ครูไหวในวันวาน	๑๕	เปลี่ยนทัศนคติต่อการประกวด	๙๗
อย่าทำร้ายความดี อย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว	๑๗	เตรียมตัว เตรียมใจก่อนไปประกวด	๙๙
ลูกแกะเทวดาล้อมหมาป่าให้สิ้นฤทธิ์	๑๙	ประสบการณ์ครั้งหนึ่งในชีวิต	๑๐๒
ธรรมะบันดาลใจสู่ธรรมะปฏิบัติ	๒๑	ผลการประกวดที่รอคอย	๑๐๔
ร่วมกัน ทำดี อย่างมีปัญญา	๒๔	การประกวดคือการปฏิบัติธรรม	๑๐๖
แรกรู้จักโครงการคุณธรรม	๒๗	ภาคผนวก	๑๑๐
จุดเริ่มต้นและเส้นทางอันงดงาม	๓๓	แก่นการเรียนรู้ “ร่วมกัน ทำดี อย่างมีปัญญา”	๑๑๑
“โครงการคุณธรรม” โครงการชีวิตที่คิดอย่างวิทย์	๓๔	๖ ขั้นตอนในการทำโครงการคุณธรรม	๑๑๗
ปฏิบัติการ “สร้างลูกแกะเทวดา”	๓๖	รายงานโครงการและนำเสนอโครงการ	๑๒๑
ปัญหาที่อยากแก้ สิ่งดีที่อยากทำ	๓๙	ตัวอย่าง สรุปรายชื่อโครงการใน ๑ หน้ากระดาษ	๑๒๔
รวมกลุ่มกัลยาณมิตร	๔๕	ตัวอย่าง ผังสรุปมโนทัศน์ฯ แบบตารางวิเคราะห์	๑๒๖
ระดมความคิดตอบคำถาม ๕ ข้อ	๕๐	คำถาม ๕ ข้อ	
เรียนรู้จากการลงมือทำ	๕๖	สถานที่ติดต่อ	๑๓๐
ล้มเหลว...มิใช่เรื่องเลวร้าย	๕๗	ประวัติและผลงานพระมหาพวงศันรินทร์ ฐิตวิโส	๑๓๑
น้อมนำพระราชจริยวัตรสู่การปฏิบัติ	๖๓	คณะกรรมการโครงการจัดทำหนังสือถอดองค์ความรู้	๑๓๔
พระธรรมนำทาง	๖๙	“โครงการคุณธรรม”	
สร้างการมีส่วนร่วม	๗๒		
ประเมินผล วัดระยะ ประทับทิศทาง	๗๙		
ต่อยอดกิจกรรม เหนียวนำความดี	๘๑		
พลิกวิกฤตเป็นโอกาส	๘๖		
สร้างทายาทสืบทอดมรดก	๙๑		

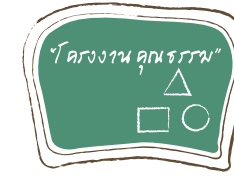

“แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์”

แทบไม่น่าเชื่อว่า ในวันที่ฉันรู้สึกท้อแท้
เหนื่อยหน่าย วิชาหนักหน่วงในการแก้ปัญหา
อย่างงัดงัดนี้กับลูกศิษย์ที่ฉันรัก ฉันจะได้พบ
แสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ เมื่อฉันไปเจอคำว่า
“โครงการคุณธรรม” จากอินเทอร์เน็ต
คำที่เปรียบเสมือนกุญแจสำคัญ ไขทางตัน
ไปสู่หนทางในการเปลี่ยนชีวิตของเธอจน
ครอบครัว และสังคมแล้วทั่วประเทศ
และรวมถึงตัวฉันในเวลาต่อมา

ครูโหวในวันวาน

ฉัน...ครูโหว ที่เด็กๆ มักเรียกเต็มทำด้วยความรักใคร่สนิทสนม
ให้เป็นคุณครูหัวนี้ไหวบ้างล่ะ คุณครูสว่างโหวบ้างล่ะ หรือบางทีก็ให้เป็น
นางเอกในบทประพันธ์ชื่อดังจากปลายปากกาของคุณนกาวดี อุตตโมทย์
ไปซะเลย ก็เรื่อง **ครูโหวใจร้าย** นั่นไง

แม้ภาพลักษณ์ภายนอกของฉันกับครูโหวในเรื่องจะต่างกันโดย
สิ้นเชิง แต่จิตวิญญาณของความเป็นครู ความรักและหวังดีในลูกศิษย์นั้น
ไม่ได้ไกลห่างกันเลย ยิ่งเมื่อเป็นครูโหวในยุค ๒๐๐๐ ยุคที่กระแสสังคม
อันเชี่ยวกราก ได้ไหลบ่ามาสู่ชนบทอันเคยเงียบสงบ หลากปัญหาถาโถม
เข้ามา ทั้งเด็กติดเกมในโลกออนไลน์ เด็กแว้น ยกพวกตีกัน เพศสัมพันธ์
ก่อนวัยอันควร ร่วมยุคว่อมสมัยไปกับเด็กในเมืองกรุง

บ่อยครั้งที่ฉันต้องขึ้นโรงพักเพื่อประกันตัวนักเรียน หลายคราที่ต้อง
ตื่นขึ้นกลางดึกออกไปช่วยตระเวนหาลูกศิษย์ เมื่อมีปลายสายจากพ่อแม่
ผู้ปกครองโทรศัพท์มาด้วยน้ำเสียงร่อนรน ว่าลูกยังไม่กลับบ้าน และ
เป็นปกติที่ต้องเป็น “กาวใจ” ให้กับพ่อแม่ลูกซึ่งไม่เข้าใจกัน

แม้จะเป็นสุขใจทุกครั้ง เมื่อสามารถประคับประคองเหล่าบรรดา
ลูกศิษย์ให้รอดพ้นจากปากเหยี่ยวปากกา ประสบความสำเร็จในการเรียน
และการงานตามลำดับ หลายคนสร้างความชุ่มชื่นใจให้กับครูคนนี้ด้วย
การหวนกลับมาคารวะด้วยความซาบซึ้งถึงความห่วงใยที่เราเคยจัดตั้ง
เขาในอดีต

นั่นเป็นน้ำทิพย์จรดใจในวันที่เหนื่อยล้า แต่ขณะเดียวกันก็มองเห็นว่าเพียงการตั้งรับเฉพาะหน้า ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร เพราะไม่ว่าจะทุ่มกายเทใจลงไปเพียงใด ปัญหาที่ยังวนเวียนเกิดขึ้นราวกับเป็นวัฏจักร วนเวียนอยู่เช่นนั้น จึงรู้สึกราวกับเดินหลงทางอยู่ในอุโมงค์ที่แคบยาว มองไม่เห็นแสงที่จะนำพาไปสู่ทางออก ทำอย่างไรจึงจะสามารถสร้างเยาวชนให้เป็นคนดี มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสสังคมด้านเสื่อมที่เพิ่มจำนวนและทวีความรุนแรงขึ้นทุกที ขณะเดียวกันก็ตระหนักดี ว่าการเปิดแนวรบตามลำพัง ด้วยหนึ่งสมอง สองมือ เห็นทีจะไม่ทันการณ์

“เธอก็อย่าซีเรียสนักเลย เราเป็นครู มีหน้าที่สอนวิชาความรู้ เราก็ทำอย่างเต็มที่แล้ว ที่เหลือก็ปล่อยให้มันเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครองบ้างเถอะ” เพื่อนร่วมอาชีพเคยบอกและปลอบเตือนด้วยความหวังดี

ขณะที่ในอีกฟากหนึ่ง ฉันก็มักได้ยินจากปากพ่อแม่ผู้ปกครองเช่นกันว่า “ไอ้ย ครู ลำพังแค่หาเงินเลี้ยงลูก ส่งลูกเรียน ก็เหนื่อยสายตัวแทบขาดแล้ว หน้าที่อบรมบ่มนิสัยก็คงต้องฝากให้ครูดูแลแล้วละ”

ถ้าครูจำกัดบทบาทตัวเองไว้แค่นักสอนวิชา ส่วนพ่อแม่ก็ตีกรอบบทบาทของตนเป็นเพียงนักหาเงินเลี้ยงลูก แล้วใครล่ะ จะเลี้ยงลูกหลานไทย!

❖

“... ผู้ที่เป็นครูอาจารย์นั้น ใช่ว่าจะมีแต่ความรู้ในทางวิชาการและในทางการสอนเท่านั้นก็หาไม่ จะต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยาและวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ด้วย...”

พระบรมราชาโชวาท
ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร วิทยาลัยวิชาการศึกษา
๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๓

ฉันก็มั่งลองอ่านพระบรมราชาโชวาทที่ติดไว้บนโต๊ะทำงานอีกครั้ง เพื่อตอกย้ำหน้าที่ของครูที่ยึดถือมาโดยตลอด บอกกับตัวเองว่าเมื่ออยากรักจะเป็นครู ก็จะพยายามทำหน้าที่ของครูให้สมบูรณ์ที่สุด

อย่าทำร้ายความดี อย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว

ในอดีต ด้วยความที่อยากให้นักเรียนเป็นคนรู้จักรักษาเวลา รับผิดชอบ ต่อหน้าที่ว่าจะต้องมาโรงเรียนให้ทันเช้าแถว และส่งการบ้านตามกำหนด ฉันจึงมักลงโทษเด็กที่มาสาย หรือไม่ส่งการบ้าน ด้วยการให้ไปเก็บขยะบ้างละ ทำเวรบ้างละ หรือถ้าหนักหน่อย ประเภทสายซ้ำซาก หรือไม่เคยรู้จักว่า “การบ้าน” คืออะไร ก็จะได้ไปขัดห้องน้ำโรงเรียน

นั่นเพราะเข้าใจว่าเป็นการทำโทษแบบ ๒ อื่น ๑ หรือได้ประโยชน์สองสถานในการณ์เดียว คือทำให้เกิดการหลบจำ และขณะเดียวกันก็มีผลพลอยได้ คือช่วยทำความสะอาดให้กับส่วนรวมไปด้วยในตัว แต่ผล

ก็คือ คนที่มาสายอย่างไร ไม่ส่งการบ้านอย่างไร ก็ยังเป็นอย่างนั้น อย่างดี ก็เหลวๆ ไประยะหนึ่ง แล้วกลับมาทำพฤติกรรมเหมือนเดิม ความสะอาดของส่วนรวมก็ไม่ได้ดีขึ้นแต่ประการใด เพราะเด็กทำกันด้วยความจำใจ จำยอม จึงทำเพียงลวกๆ พอให้พ้นๆ ไป

ในส่วนของกรรยกย่องชื่นชมยินดี ฉันก็ไม่เคยละเลย หากใครสอบได้คะแนนดี หรือทำความดีแม้เพียงเล็กๆ น้อยๆ ก็ประกาศให้เพื่อนๆ ร่วมยินดี ปรบมือให้ และให้นำไปเป็นแบบอย่าง เพราะคิดมาตลอดว่า นั่นคือการสร้างค่านิยมการทำความดีให้เป็นที่ยอมรับในสังคม โดยเริ่มจากสังคมเล็กๆ ในห้องเรียน แต่ผลที่ได้รับก็ในทำนองเดียวกัน มีเพียงส่วนน้อยที่ฮึกเหิมอยากเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องบ้าง แต่ส่วนใหญ่มักจะหนักไปทางยกย่องเพื่อนที่ดีขึ้นหนึ่งไว้ แยกจำพวกเป็นคนอีกประเภทหนึ่ง ส่วนตัวเองก็เหมือนเดิม

ตอนนั้น ฉันได้แต่แปลกใจว่าทำไมวิธีการทำโทษ หรือแม้แต่ยกย่อง เช่นนี้จึงไม่ได้ผล และที่สำคัญควรจะปรับเปลี่ยนวิธีการเป็นอย่างไร จนกระทั่งได้มีโอกาสฟังธรรมบรรยายจากค่ายพัฒนาโครงการคุณธรรมระดับภาค ในเวลาต่อมา

พระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวิโส ประธานผู้ริเริ่มบุกเบิกโครงการคุณธรรม ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.) พระวิทยากรค่ายพัฒนาโครงการคุณธรรม กล่าวให้ผู้เข้าอบรมได้ถูกคิดถึงข้อควรระวังในการทำความดีที่สำคัญ คือ **อย่าทำร้ายความดี และอย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว**

“การไม่ทำความดีก็แย่พอแล้ว แต่ที่แย่ไปกว่านั้น คือนอกจากจะไม่ทำความดีแล้ว ยังทำร้ายความดีเสียอีก นำความดีไปใช้เป็นบทลงโทษ ตัวอย่างของการทำร้ายความดีที่เราเห็นอยู่บ่อยๆ ก็เช่น การขีดห้องน้ำเก็บขยะ สิ่งเหล่านี้เป็นการทำความดีใช่หรือไม่ แต่ทำไมเรากลับนำมาใช้เป็นวิธีในการทำโทษเด็ก เวลาที่เด็กทำผิด เป็นการสร้างทัศนคติเชิงลบต่อการทำความดีให้กับเด็กๆ

อีกวิธีคิดที่ผิดมาโดยตลอดคือ เด็กมีเป็นพันๆ คน แต่เรายกย่องเด็กดีเพียง ๑-๒ คน ยกย่อง เชิดชู และให้รางวัล เพื่อหวังจะให้คนอื่นทำตาม แต่ความเป็นจริงคนทำตามใหม่ ไม่ทำ ซ้ำทำให้คนที่ได้รับการยกย่องเป็นแบบอย่างกลายเป็นคนแปลกประหลาดในสายตาเพื่อน

แล้วอย่างนี้ คนจะอยากทำความดีใหม่

ความดีจึงไม่เป็นค่านิยมในสังคมไทย คนดีในสังคมไทยจะเป็นคนกลุ่มน้อยที่ถูกแรงเสียดทานของสังคม จนทำให้คนทำดีรู้สึกว่าการทำดีต้องทำเงียบๆ อย่าไปเปิดเผย อย่าไปเล่าให้คนเขาฟังมาก เห็นใหม่กว่าค่านิยมความดีในสังคมไทยติดลบขนาดไหน เรื่องของการทำความดีหรือยกย่องคนทำความดี จึงต้องทำกันหลายๆ คน อย่าไปทำน้อยๆ ยกย่องคนเพียง ๑-๒ คน อย่าไปทำให้มันโดดเดี่ยว อย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว

ความดีจึงปล่อยให้โดดเดี่ยวตามยถากรรมไม่ได้ เพราะถ้าเราปล่อยตามยถากรรมอิทธิพลกลุ่มจะไปปรับใช้ความชั่ว พุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์จะดีได้ต้องผ่านการฝึกฝน อบรม พัฒนา มีกระบวนการเรียนรู้ที่ถูกต้อง และถ้าเราจัดเป็นกระบวนการกลุ่ม อิทธิพลกลุ่มก็จะช่วยทำให้เกิดค่านิยมในการทำความดี หลักการของโครงการคุณธรรมที่เราสื่อสารกันทั่วประเทศง่ายๆ ๓ คำ คือ **ร่วมกัน ทำดี อย่างมีปัญญา**”

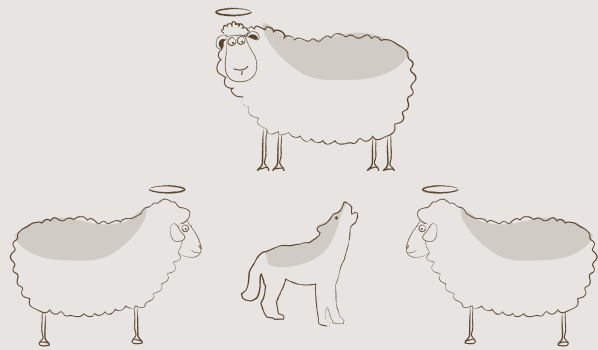
ลูกแกะทวดา ล้อมหมาป่าให้สิ้นฤทธิ์

“ใครเคยฟังนิทานเรื่องฝูงลูกแกะกับหมาป่าบ้าง” พระมหาพงศ์นรินทร์ หรือที่ผู้เข้าอบรมเรียกกันติดปากว่า “พระอาจารย์” ถามขึ้น

เหล่าครูและนักเรียน สมาชิกค่ายยกมือกันให้พร้อมพร้อม

“ในเรื่องใครชนะ” พระอาจารย์ถามต่อ

“หมาป่า” ทุกคนตอบเป็นเสียงเดียว

“เคยคิดไหมว่าทำไม ทั้งที่แกะมีจำนวนมากกว่า ตัวก็โตกว่า แกะที่โตเต็มที ตัวอ้วนใหญ่กว่าหมาป่าตั้งเยอะ ทั้งใหญ่และเยอะกว่า แต่เวลาเจอกัน เหตุใดแกะจึงแพ้” พระอาจารย์ตั้งคำถามชวนให้คิด

“เพราะมันไม่สามัคคีกัน ต่างตัวต่างหนี ไม่รวมกลุ่มกัน” นักเรียนคนหนึ่งตอบขึ้น

“เพราะมันโง่ ไม่รู้วิธีเอาชนะ” นักเรียนชายคนหนึ่งตอบด้วยความมั่นใจ

“เพราะมันไม่เชื่อมั่นในตัวเองว่าจะสามารถเอาชนะได้” นักเรียนหญิงคนหนึ่งร่วมแสดงความคิดเห็น

“เด็กไทยและครอบครัวไทยคือแกะ ปัญหาที่ทำร้ายคือหมาป่า จริงๆ แล้วปัญหามันน้อยกว่าฝูงแกะตั้งเยอะ ไม่เช่นนั้นเกิดกลียุคไปแล้ว แต่เพราะเราไม่รวมกลุ่ม ไม่ฉลาด และไม่สามัคคีกัน หมาป่าจึงยังจับแกะไปเป็นเหยื่อได้อยู่เรื่อยๆ” พระอาจารย์เปรียบเทียบให้คิด

เคำกลางของการสร้างภูมิคุ้มกันภัยสังคมให้กับเหล่าลูกศิษย์ที่รัก เริ่มปรากฏว่าไรขึ้นในใจ ทำให้รู้สึกราวกับเห็นแสงแรกส่องผ่านช่องเล็กๆ เข้ามาในอุโมงค์ที่แคบยาว “การทำความคิดต้องทำเป็นหมู่คณะ ด้วยกระบวนการอย่างเป็นระบบ” แต่กระบวนการควรจะเป็นเช่นไร เป็นสิ่งที่จะต้องศึกษาต่อไป

ระบบบันดาใจสู่ระบบปฏิบัติ

“วันสำคัญทางพุทธศาสนาที่ลงท้ายด้วยคำว่า บุญฯ มีวันอะไรบ้าง” พระอาจารย์ถามขึ้น

“มาฆบูชา วิสาขบูชา อาสาฬหบูชา” เหล่าลูกศิษย์ร่วมด้วยช่วยกันตอบ เสียงดังฟังชัดด้วยความมั่นใจ

“วันไหนตรงกับข้างขึ้น ข้างแรมเท่าไร”

“มาฆะ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓, วิสาขะ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖, อาสาฬหะ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘” เสียงตอบเริ่มแตกแถว ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียว เพราะไล่เรียงลำดับไม่เหมือนกัน

“เสียงส่วนใหญ่ตอบเรียงจากวันมาฆบูชา วิสาขบูชา และอาสาฬหบูชา เพราะเราใช้วิธีจำเรียงลำดับ จากเดือนน้อยไปหาเดือนมากขึ้นไหม ทำไมต้องจำ เพราะเราเชื่อมโยงไม่ได้ ความรู้เราไม่พอ สังเกตไหม เรามักจะรู้สึกกว่า พรหมแดนความรู้ของเรามีความมืดกันความรู้แต่ละ

ส่วนไว้ จนเราไม่กล้าที่จะเชื่อมโยงความรู้อย่างจริงจัง เพราะความรู้เราไม่พอ ไม่มีใครให้เราเห็นภาพรวมทั้งหมด และไม่เคยเชื่อมโยงให้เห็นว่าความรู้เหล่านี้มีคุณค่าอยู่ในวิถีชีวิตอย่างไร

นี่คือ สาเหตุที่ทำให้เด็กไทยเก่งต่างชาติอื่นไม่ได้ เพราะเราถูกตั้งศักยภาพออกมาด้านเดียว เราถูกสอนโดยเขียนขึ้นกระดาษให้ดู ให้ท่องจำเพื่อให้สอบได้ เป็นความจำระยะสั้น เรียนด้วยความขมขื่นเป็นยาขม ทำให้แค่พูดคำว่า **คุณธรรม** เด็กไทยก็สะกดจิตตัวเองด้วยทัศนคติด้านลบแล้วว่าน่าเบื่อ ทั้งที่บอกว่าคนไทยเราเป็นชาวพุทธ แต่ไม่สามารถเชื่อมโยงนำคำสอนทางพุทธศาสนามาใช้ในวิถีชีวิต

อย่างกรณีที่ยกตัวอย่าง ถ้าคิดอย่างเชื่อมโยงตามเรื่องราวลำดับชีวิตของพระพุทธเจ้า คือประสูติ ตรัสรู้ ก็จะเรียงวิสาขบูชาขึ้นก่อน และเมื่อตรัสรู้แล้วได้ไปแสดงปฐมเทศนาให้กับปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ก็คือวันอาสาฬหบูชา

๒๒

ที่นี้ถามใหม่ พระพุทธเจ้าใช้เวลาเดินทางที่วันกว่าจะไปถึงเมืองที่ปัญจวัคคีย์อยู่ เพื่อแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์จนบรรลุ” พระอาจารย์สรูปและถามขึ้นอีกครั้ง

มีเพียงเสียงงม้ง่า และตามมาด้วยความเงียบเป็นคำตอบ

พระอาจารย์จึงเฉลย “ตรัสรู้เดือน ๖ อาสาฬหบูชา เดือน ๘ ห่างกัน ๖๐ วัน แต่ถ้าศึกษาพุทธประวัติจะทราบว่าภายหลังตรัสรู้พระองค์ไม่ได้เสด็จไปแสดงปฐมเทศนาทันที แต่ประทับในที่ต่างๆ ๗ แห่งๆ ละ ๗ วัน รวม ๔๙ วัน

๖๐ - ๔๙ = ๑๑ วัน แสดงว่าพระพุทธเจ้าเดินทางจากพุทธคยาเมืองที่ตรัสรู้ เพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ที่เมืองสาธนาถ ซึ่งห่างออกไปถึง ๒๐๐ กิโลเมตร โดยใช้เวลาไม่เกิน ๑๑ วัน เป็นการเดินทางไปตามลำพัง ท่ามกลางแดดอันแผดร้อน ไกลถึง ๒๐๐ กิโลเมตร ภายใน ๑๑ วัน เพื่อไปโปรดปัญจวัคคีย์ทั้งห้า ซึ่งเคยมีคุณต่อพระองค์ในช่วงที่พระองค์บำเพ็ญเพียร

เหตุใดพระพุทธเจ้าจึงยอมลำบากเช่นนั้น

นั่นก็เพราะ**ความเป็นครู** ลำบากแค่ไหนก็ทำได้ เพื่อให้ลูกศิษย์**มีปัญญา**

ขอมอบเรื่องนี้เป็นแรงบันดาลใจแก่ครูทุกคน การเป็นครูเป็นการเสียสละ ทำความดีให้ปัญญาแก่ผู้คน ตามรอยพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กงทัฬหกรรมต้องพึงพาครูให้นำโลกทัศน์แบบพุทธ โลกทัศน์แห่งปัญญา ไปใช้ในวิชาของตนเองให้ได้ นี่เป็นตัวอย่าง ว่าทำอะไรจะสอนให้มีพลัง มีอรรถรสในการสื่อสาร และเชื่อมโยงอยู่ในวิถีชีวิต

เราบอกว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ แต่เราเคยนำพระธรรม คำสอนในพระพุทธศาสนาซึ่งพิสูจน์แล้วว่าเป็นความจริง มาใช้ในการแก้ปัญหา ในการสร้างแรงบันดาลใจในการทำความดีบ้างหรือไม่” พระอาจารย์กล่าวทิ้งไว้ให้คิด

ครูเป็นผู้เสียสละ ทำความดีให้ปัญญาแก่ผู้คน

อืม... ฟังแล้วรู้สึกรักและภาคภูมิใจในอาชีพของตัวเองขึ้นมาอีกอึกโข กับอีกมุมมองหนึ่งที่พระอาจารย์ได้จุดประกายความคิดขึ้นในวันนั้น **ให้ธรรมะสร้างแรงบันดาลใจในการทำความดี นำธรรมะสู่การปฏิบัติ** นำไปใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต แต่โดยส่วนตัวว่าจะเข้าใจแจ่มแจ้งขึ้นก็เมื่อได้ลงมือทำโครงการคุณธรรมไปแล้วเป็นปีที่เดียว นี่กระมัง พระอาจารย์จึงเรียกว่า ธรรมะปฏิบัติ คือต้องปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติจนเห็นผลด้วยตนเอง แล้วจึงจะเข้าใจ

๒๓

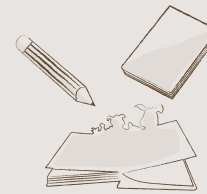

“ร่วมกัน ทำดี อย่างมีปัญญา”

แรกทีเดียว ด้วยความสนใจและสงสัย
 นำพาให้ฉัน ค้นหาและรู้จักกับโครงการ คุณธรรม
 ผ่านทาง www.moralproject.net
 เมื่อคลิกเข้าไปที่ [VDO โครงการคุณธรรม]
 ก็จะได้พบกับตัวอย่างโครงการคุณธรรมมากมาย
 มีโครงการน่ารักๆ ที่เริ่มต้นจากเรื่องใกล้ตัว
 และขยายผลไปสู่โรงเรียน
 ชุมชน และสังคมได้กว้างขวางจริงๆ
 นลายตัวอย่างที่เดียว

เรารู้จักโครงการคุณธรรม

โครงการแรกที่ได้รู้จัก ชื่อโครงการ “ครูอาสาช่วย” ปัญหานักเรียน
 ไม่ส่งการบ้าน ปัญหาพร้อมสมัยที่สร้างความหงุดหงิดใจให้กับครูในทุกยุค
 แต่เด็กๆ โครงการนี้สามารถร่วมกันแก้ปัญหาได้อย่างได้ผล ทำให้น้องๆ
 ส่งการบ้านครบ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์

- ครูอาสาช่วย
 โรงเรียนวัดกระบังมั่งคลาราม
 จังหวัดพิษณุโลก

หลังเลิกเรียนเด็กๆ จากโรงเรียนวัด
 กระบังมั่งคลาราม จังหวัดพิษณุโลก จะรีบ
 กลับบ้านของตัวเองเพื่อสวมบทบาทเป็นครูอาสาช่วย สอนน้อง
 ทำการบ้านทุกวัน สถานที่ที่ใช้เป็นโรงเรียนน้อยอาจเป็นใต้ถุน
 อบต. ใต้ถุนบ้าน หรือกระท่อมเล็กๆ ในชุมชน

โรงเรียนน้อยเกิดจากทำโครงการคุณธรรม เมื่อแกนนำ
 นักเรียนกลุ่มหนึ่ง อยากช่วยแก้ปัญหาให้นักเรียนไม่ส่งการบ้านซึ่ง
 สูงถึง ๘๓.๓ เปอร์เซ็นต์ และเมื่อลงไปเก็บข้อมูลเชิงลึก ก็พบว่า
 ส่วนใหญ่ทำไม่ได้จึงไม่ยอมทำ

แกนนำจึงเปิดรับสมัครรุ่นพี่ชั้นมัธยมมาเป็นครูอาสาช่วย
 สอนการบ้านให้น้องในชุมชนตนเอง โดยแบ่งเป็นกลุ่มตาม
 คุ่มบ้าน คุณสมบัติของครูอาสาช่วยที่สำคัญอันดับแรกคือการมี
 จิตอาสา ส่วนความเก่งในวิชาใดไม่สำคัญ เนื่องจากเชื่อว่าถ้ามี
 จิตอาสา อะไรก็ทำได้

ปัจจุบันมีโรงเรียนน้อยเปิดสอนในชุมชนทั้งหมด ๘ แห่ง โดย
 ครูอาสาช่วยจะสอนการบ้านให้น้องๆ จากทุกโรงเรียนในทุเรียนและ
 เป็นผู้ดำเนินการการเรียนการสอนเองทั้งหมด

นี่เป็นโครงการคุณธรรมที่ทำมากกว่า ๓ ปีแล้ว โดยมีครูและพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษา หลังจากเห็นเด็กๆ ทำงานอย่างจริงจังมาระยะหนึ่ง ชุมชนก็เข้ามาสนับสนุนทั้งอุปกรณ์และสถานที่ บางวันจิตอาสาในชุมชนก็มาสอนการฝีมือ สอนทำอาหาร หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน

บรรยากาศในห้องเรียนของครูอาสาวันนี้มีแต่รอยยิ้มและเสียงหัวเราะ เพราะไม่เพียงแต่ทำการบ้านจนเสร็จ ยังมีนิทานและเกมการเล่นให้เด็กๆ ได้เล่นอีกด้วย

ทุกวันนี้นักเรียนในโรงเรียนส่งการบ้านครบ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ เกิดความรักความผูกพันระหว่างรุ่นพี่รุ่นน้อง รวมทั้งเกิดความรักความสามัคคี ความสุข อบอุ่นในชุมชน

“ปลื้มใจค่ะ ที่เราสามารถนำความรู้ที่เรามีอยู่ไปทำประโยชน์ให้กับคนอื่นได้”

“ครูอาสาบ่อย ก็คือคนตัวน้อยๆ อย่างผมนี่ล่ะครับ อาสาที่จะมาเป็นครู แล้วมันก็เป็นได้จริงๆ ครับ ”ครูอาสาทั้งสองกล่าวด้วยรอยยิ้มแห่งความภาคภูมิใจ

คือผลของการทำโครงการคุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของเด็กๆ ครู ชุมชน เพื่อร่วมกันบ่มเพาะเด็กๆ ให้เป็นคนดี คนเก่ง ของชุมชน สังคมต่อไป

โครงการต่อไปที่ได้ดูวีดิโอคือ โครงการ “จิตอาสาพาห้องน้ำสะอาด” งานล้างห้องน้ำที่เราหมกมองว่าเป็นบทลงโทษถูกหยิบขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการสร้างวัฒนธรรมจิตอาสา สร้างการมีส่วนร่วมในการดูแลสมบัติส่วนรวมได้อย่างชาญฉลาด จนเมื่อดูจบ ฉันได้แอบตั้งชื่อเล่นให้โครงการนี้ว่า “ส้วมสร้างคุณธรรม” และอยากให้คุณครูและผู้อำนวยการโรงเรียนทั่วประเทศ ที่ทุกวันนี้ยังต้องเสียเงินจ้างคนงานทำความสะอาดห้องน้ำโรงเรียนเดือนละหลายหมื่นบาท ได้นำแนวคิดของโครงการนี้ไปประยุกต์

ใช้บ้าง เพราะไม่ใช่แค่ประหยัดเงิน แต่ยังได้สอนให้ศิษย์เป็นคนดีด้วยการลงมือปฏิบัติอีกด้วย

• จิตอาสาพาห้องน้ำสะอาด โรงเรียนมหาษะชัยวิทยาคม จังหวัดยโสธร

ดอกไม้ใบเตยฝีมือเด็กๆ นำไปจัดวางไว้ในห้องน้ำ ส่งกลิ่นหอมเย็นให้ความรู้สึกสดชื่น หนึ่งในความตั้งใจ ที่จะดูแล

ห้องน้ำที่อาสารับผิดชอบให้ดีที่สุด

“เมื่อก่อนห้องน้ำของเราจะทึดโทรมมาก”

“มีกลิ่น และสกปรกมาก”

“ทำให้เรารู้สึกว่า อ้อย ไม่อยากจะเข้าห้องน้ำแบบนี้”

นั่นคือภาพในอดีตที่วันนี้ไม่เหลือร่องรอยอีกแล้ว ทุกวันนี้ห้องน้ำของโรงเรียนกลายเป็นความภาคภูมิใจของทุกคนด้วยฝีมือเด็กๆ หลังการทอดผ้าป่าข้าวเปลือก เพื่อระดมทุนมาปรับปรุงสร้างห้องน้ำใหม่ได้สำเร็จ

นักเรียนห้อง ม.๕/๑ ได้ความคิดในการพัฒนาสานต่อ ทำเป็นโครงการอาสาสมัครดูแลรักษาห้องน้ำขึ้น จากกลุ่มเล็กๆ ขยายไปชักชวนน้องๆ ม.ต้น มาร่วมกันเป็นเครือข่ายจิตอาสาพาห้องน้ำสะอาด แบ่งหน้าที่กันรักษาความสะอาดห้องน้ำโรงเรียนทั้ง ๗๐ ห้อง ทุกวัน

กลายเป็นโครงการคุณธรรมที่มีอาสาสมัครเข้าร่วมมากที่สุดโรงเรียน

“จะมาเช็ดพื้น ล้างห้องน้ำ ล้างโถส้วม เช็ดให้สะอาดทุกอย่าง ตั้งแต่กระจก พื้น เพดาน ทุกอย่างต้องสะอาด ก็แบ่งเวรกัน ใครจะทำตรงไหน มีคนดูแล มีคนควบคุม” ประธานหัวหน้าโครงการให้รายละเอียด

“ถ้าเผื่อว่าห้องน้ำน่าใช้ คนที่เข้าห้องน้ำจะมีความสุข”
รองประธานโครงการกล่าว

จากเรื่องจิตอาสาทำความสะอาด เด็กๆ ขยายไปเชื่อมกับ
รุ่นพี่ชุมนุมเกษตร ที่อาสาเข้ามาทำน้ำ EM จากเศษผักผลไม้เหลือทิ้ง
ในโรงอาหาร ช่วยลดทั้งค่าใช้จ่าย ลดทั้งน้ำยาเคมีที่ไม่เป็นมิตร
กับสิ่งแวดล้อม

“น้ำยาที่ใช้ เราเน้นความปลอดภัย ทำเองได้ก็ทำ” ประธาน
โครงการให้รายละเอียดเพิ่มเติม

ส่วนอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้อยู่เรื่อยๆ เช่น ถูขยະ ใยขัด
หัวเช็อน้ำยาล้างมือ ไม้ถูพื้นที่ชำรุด เครื่องขยายจิตอาสาที่ใช้วิธี
ตั้งกระปุกคุณธรรมขอรับบริจาคจากผู้ใช้น้ำด้วยความสมัครใจ

“เวลาเข้าแล้วสบายใจ ถือว่าคุ้มนะคะ แค่ ๑ บาท เพื่อ
สนับสนุนคนที่ทำความสะอาด” หนึ่งในผู้ใช้บริการให้ความคิดเห็น
เกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ในโรงเรียน **วัฒนธรรมจิตอาสา**
ที่ทุกๆ คนเข้ามามีส่วนอาสา มีส่วนดูแลรับผิดชอบต่อสมบัติของ
ส่วนรวมร่วมกัน

“ห้องน้ำเปลี่ยนไปเยอะเลย พฤติกรรมนักเรียนเปลี่ยนไป
มากเลย เดี่ยวเด็กกลุ่มนั้นก็อาสาทำห้องนี้ เด็กกลุ่มนี้อาสาทำ
ห้องนั้น” อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการแสดงความชื่นชม

เริ่มต้นจากการทำความดีเล็กๆ กลับก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงใหญ่ทั้งโรงเรียน เป็นอีกหนึ่งโครงการคุณธรรมที่
ส่งเสริมคนดี มีใจอาสา และเสียสละเพื่อส่วนรวม

โครงการที่ทำให้ฉันซึ่งมากที่สุด คือ โครงการ “รักษนวล สงวนตัว”
ด้วยเหตุผลว่าเรื่องเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรที่ผู้ใหญ่อย่างเราๆ แก่ไม่ตก
แต่เด็กๆ กลับสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเห็นผล

• **รณรงค์รักษนวล สงวนตัว**

โรงเรียนปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

ที่ชมรมเพื่อนใจวัยรุ่น ปัญหาความรัก
หนักอกได้ถูกระบายออกมาให้เพื่อนๆ พี่ๆ ฟัง
การรับฟังอย่างเข้าใจด้วยความจริงใจตามประสานวัยเดียวกัน
และพร้อมช่วยเหลือ ทำให้น้องๆ กล้าเดินเข้ามาปรึกษา

นี่คือหนึ่งในโครงการรักษนวล สงวนตัว ที่นักเรียนชั้น ม.๖
กลุ่มสานฝันคิดทำขึ้น เพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาการมี
เพศสัมพันธ์ในวัยเรียนซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ใกล้ตัวและกำลังรุนแรง
มากขึ้น

โดยมีข้อมูลจากสาธารณสุข อำเภอปรางค์กู่ว่า เยาวชนอายุ
ต่ำกว่า ๑๘ ปี ผูกคระรภ ทำคลอด ทำแท้ง เฉลี่ยปีละ ๑๐๐ คน
มีนักเรียนปรางค์กู่อยู่ในกลุ่มเสี่ยงประมาณ ๔๐๐ คน จากนักเรียน
ทั้งหมด ๑,๘๐๐ คน

“มองไปทางไหนก็น้องเราทั้งนั้น เราทนไม่ได้ที่จะเห็นน้องเรา
เสียนาคต เพื่อนก็คิดเช่นกันคะ ก็ยากมากคะ แต่ทำแล้วก็ต้อง
ทำให้ดีที่สุดคะ” หนึ่งในสมาชิกกลุ่มสานฝัน ชั้น ม.๖ กล่าว

กิจกรรมหลากหลายจึงเกิดตามมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการ
รณรงค์ให้ข้อมูลผ่านเสียงตามสาย การจัดค่ายคุณธรรม การติด
แผ่นป้ายให้ข้อคิดเตือนสติ ใหู้จักเลือกสิ่งที่ดีที่สุดต่อตนเอง รวมทั้ง
การพาน้องๆ ตัวแทนชั้น ม.ต้น ที่เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เรียนรู้
ประสบการณ์จากเพื่อนวัยเดียวกันที่ต้องออกจากโรงเรียนตั้งแต่
ชั้น ม.๒ ทุกวันนี้ไม่มีงานทำ และต้องเลี้ยงลูกสาววัย ๒ เดือน
ตามลำพัง

“เพราะเราไม่ตั้งใจเรียน ทำอะไรทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่คิด
สุดท้ายก็เป็นอย่างที่เห็นนี่แหละคะ”

บทเรียนชีวิตครั้งใหญ่ถูกถ่ายทอดออกมาจากใจ กลายเป็นประสบการณ์ร่วมที่ทำให้หลายๆ คนเริ่มคิดได้

“หนูก็อึ้งอยู่สักพัก หนูไม่คิดว่ามันจะมีจริง เขาไม่มีโอกาสได้เรียน แต่หนูมี หนูก็จะกลับไปตั้งใจเรียน ไม่เที่ยวเหมือนที่พี่เขาทำ” หนึ่งในผู้ร่วมรับรู้ประสบการณ์เผยความในใจ

วันนี้ที่โรงเรียนปรางค์กู่ ปัญหาใหญ่และยาก เริ่มคลี่คลายจากจุดเริ่มของเยาวชนกลุ่มเล็กๆ ที่ลุกขึ้นทำสิ่งที่ทำได้ และทำอย่างต่อเนื่องเต็มกำลัง จึงมีพลังจุดรั้งให้อีกหลายคนเปลี่ยนเส้นทางชีวิตได้ทันก่อนที่จะสายเกินไป

“หลายคนมีพฤติกรรมดีขึ้น เวลาไปกับกลุ่มเพื่อนผู้ชายก็ไม่ค่อยเห็นแอลกอฮอล์ ช่วยให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดี มีอนาคตที่ดี เราก็ภูมิใจครับ” ประธานกลุ่มสถานฝัน ชั้น ม.๖ กล่าวพร้อมแววตาเปี่ยมสุข

“ทำให้องค์กรู้จักภาวะเสี่ยง รู้จักการป้องกันดูแลตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง ภูมิใจที่ครั้งหนึ่งในชีวิตเราได้มาเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหามาของสังคมค่ะ” หนึ่งในสมาชิกกลุ่มสถานฝัน กล่าวพร้อมรอยยิ้ม

“จะทำให้ดีที่สุด และจะทำต่อไปค่ะ” อีกหนึ่งสมาชิกกล่าวย้ำ เพราะเยาวชนมีศักยภาพ มีพลังสร้างสรรค์ พวกเขาจึงเป็นความหวังในการสร้างอนาคตที่งดงามต่อไป

ตัวอย่างโครงการที่เห็นทำให้พอจะสรุปได้ว่า โครงการคุณธรรม คือโครงการความดีเชิงรุก ที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ ในรูปแบบของโครงการกลุ่ม ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงการทำความดี เพื่อแก้ไขปัญหาความเสื่อมทางศีลธรรม และส่งเสริมการบ่มเพาะความดีผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ ขยายการมีส่วนร่วมไปยังบุคคลต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชน

จุดเริ่มต้นและเส้นทางอันงดงาม

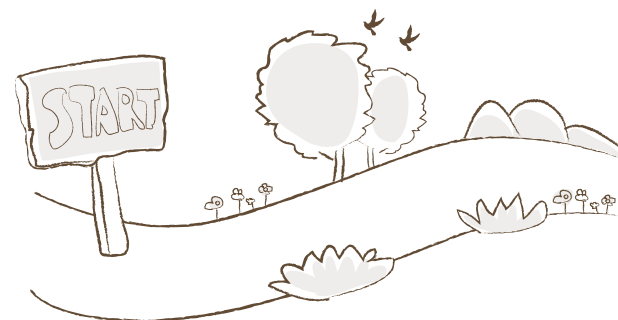

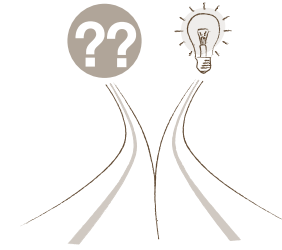
ตุลาคม ๒๕๔๘ พระมหาพวงศันรินทร์ วิฑูว์โส คิตรีเริ่มจัดค่าย “วัยใส ใจสะอาด Smart Camp” ขึ้น เป็นค่ายขนาดใหญ่ที่รวมพระภิกษุ ครู และนักเรียนจากทั่วประเทศมาเรียนรู้ร่วมกัน หนึ่งในกิจกรรมเด่นของค่ายคือการจัดกระบวนการกลุ่มให้เยาวชนร่วมกันคิดทำความดี แล้วนำเสนอ มีหลายความคิดที่น่าสนใจเห็นได้ถึงความคิดดีและคิดเป็นของเยาวชนไทย

ความคิดดีและคิดเป็นเหล่านั้น ได้รับการต่อยอดจนเป็นรูปเป็นร่างมาอย่างต่อเนื่องจนปัจจุบัน ส่วนหนึ่งต้องยกคุณความดีให้กับพระวิทยากรท่านหนึ่ง ซึ่งตั้งข้อสังเกตและปรารภกับพระมหาพวงศันรินทร์ว่า

“แม้เยาวชนเหล่านี้จะคิดทำสิ่งดีๆ เพียงใดก็ตาม ก็คงไม่ได้ทำจริง เพราะผู้ใหญ่ในโรงเรียนคงไม่หนุนและคงไม่ให้เงินเด็กทำงาน”

พระมหาพวงศันรินทร์จึงประกาศพันธะสัญญาต่อเยาวชนในค่ายว่า “จะหาหนทางที่จะทำให้ผู้ใหญ่สนับสนุน และจะหาเงินมาให้เยาวชนทุกคนทำความดีให้ได้”

จากวันนั้นสู่วันนี้ โครงการคุณธรรมนวัตกรรรมที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในปี ๒๕๔๘ โดยกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.) เพื่อตอบใจหทัยวิกฤตการณ์ทางศีลธรรมของเยาวชน และทำให้กระบวนการเรียนรู้คุณธรรมในหมู่เยาวชนเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ และเข้าถึงจิตวิทยาการเรียนรู้ตามวัยของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักรู้ในปัญหาของตนเองด้วยตนเอง มีแรงบันดาลใจในการแก้ปัญหาและอาสาทำความดีด้วยความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดความรู้สึกภูมิใจมีความสุขใจในการทำความดีนั้นด้วยตนเอง

นวัตกรรรมดังกล่าวนี้ ทางสำนักงานพัฒนานวัตกรรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และ กคพ. ได้นำเข้ามาทดลองใช้กับโรงเรียนมัธยมทั่วประเทศ ตั้งแต่ปลายปีการศึกษา ๒๕๔๘ ในรูปแบบของโครงการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจากศูนย์คุณธรรม ซึ่งเกิดเป็นผลสำเร็จมากมาย จนทำให้ทาง สพฐ. ได้กำหนดเป็นแผนงานประจำปีต่อเนื่องมาทุกปีจนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลากว่า ๖ ปีแล้ว จึงทำให้ประเด็นเรื่องการทำความดี สำนึกความเป็นพลเมือง และจิตอาสา-สาธารณะ กลายเป็นค่านิยมในหมู่กลุ่มเยาวชนไทยไปทั่วประเทศ และก่อให้เกิดโครงการและกิจกรรมในลักษณะคล้ายคลึงกันของหน่วยงานต่างๆ ตามมาอีกมากมาย

“โครงการคุณธรรม” โครงการชีวิตที่คิดอย่างวิทย์

พระอาจารย์ได้เคยกล่าวถึงแนวคิดเบื้องหลังการออกแบบโครงการคุณธรรมไว้ว่า

“โครงการคุณธรรมถูกออกแบบมาเพื่อให้ตอบใจหทัย คำทำทหายที่ว่า เด็กไทยไม่ใฝ่ดี ใฝ่ต่ำ ทำชั่ว มั่วเพศ เสพยา ละอายการทำดี ทำงานเป็นทีมไม่เป็น คิดวิเคราะห์ไม่ได้

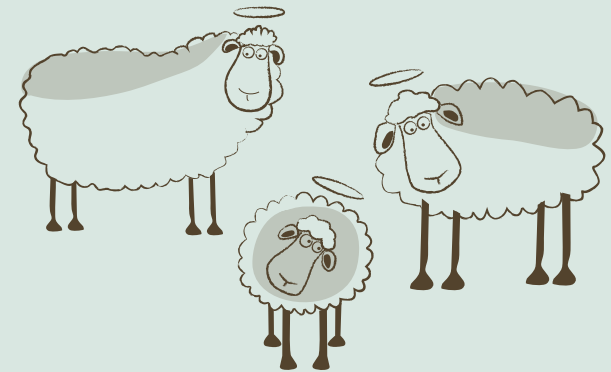
โดยการสร้างเงื่อนไขให้เขาใช้ปัญหาจริงที่ต้องเผชิญอยู่ทุกวัน ไม่ว่าจะในโรงเรียน ในครอบครัว หรือในชุมชน นำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ วางแผน แสวงหาแนวทางแก้ไขร่วมกันเป็นกลุ่ม ด้วยกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จึงพบทางออกของปัญหาด้วยปัญญา ซึ่งไม่เพียงช่วยให้เข้าใจปัญหานั้นเองเท่านั้น นี่ยังเป็นโอกาสให้เด็กๆ ได้เชื่อมโยงสู่ตนเอง สะท้อนเข้าสู่การเรียนรู้ด้านในของชีวิต จนทำให้คุณธรรมงอกงามขึ้นภายในจิตใจของตนเองได้ในที่สุด อันจะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตควบคู่คุณธรรม ด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะหลักการแก้ปัญหาในโครงการคุณธรรม คือ **อริยสัจ ๔** ได้แก่ **ทุกข์-เห็นปัญหา สมุทัย-หาสาเหตุ นิโรธ-ผลที่ต้องการ มรรค- วิธีในการแก้ปัญหา** เช่นเดียวกับหลักทางวิทยาศาสตร์”

โครงการคุณธรรม จึงเป็นกระบวนการที่นำพาให้เด็กไทยสามารถทำโครงการจริงในชีวิต ด้วยวิธีคิดอย่างวิทยาศาสตร์

ตัวอย่างความสำเร็จของโครงการคุณธรรม ซึ่งสามารถทั้งแก้ปัญหา ความเสื่อมทางศีลธรรมและสร้างเสริมความดี ประกอบกับเส้นทางอันงดงามของโครงการฯ ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมากกว่า ๖ ปี เป็นเครื่องยืนยันว่าวิธีการนี้ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นไปได้จริง ครั้งแล้ว...ครั้งเล่า สร้างความมั่นใจให้ฉันอยากจะลองทำโครงการคุณธรรมอย่างจริงจัง

ปรัชญาชีวิตการ "สร้างลูกแกะเทวดา"

หลังจากได้ไต่ถามทวงแล้วว่าการทำ
โครงการคุณธรรมมีแต่ได้กับได้ หากประสบ
ความสำเร็จก็จะเห็นการสร้างภูมิทัศน์ทาง ความสาม
และเสริมภูมิความดีให้กับลูกศิษย์ เช่นเดียวกับ
รุ่นพี่โรงเรียนอื่นๆ เปรียบเสมือนการตัดวัชพืชรากที่ในผล
ของมันในระยะยาว นวัตกรรมไม่สำเร็จ ก็จะได้เรียนรู้
จากความผิดพลาด ให้ความผิดพลาดเช่นครู ซึ่งยอม
ดีกว่าการตั้งรับด้วยกรกฎใจตามปัญหาที่เกิดขึ้น
เช่นรายบุคคล ดังเช่นที่ผ่านมา ที่ไม่ต่างกับ
การให้ยารักษาตามอาการ เมื่อคิดได้ดังนั้น
จึงไม่รอช้าที่จะเริ่มลงมือในทันที

ปัญหาที่ยากแก่ สิ่งดีที่ยากทำ

เช้าวันรุ่งขึ้น ชั่วโมงเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของชั้นคึกคักเป็นพิเศษ
ด้วยมีโครงการคุณธรรมเป็นเหตุ

“นักเรียนวันนี้เราจะมาเรียนพระพุทธศาสนาแบบใหม่กัน รับรองไม่
ง่วงหลับสัปหงก” ฉันทกรีนนำ

“อ้าว น่าเสียดาย ผมคิดว่าจะได้ผ่อนคลายกระหนักรู้ในวิชานี้เสียอีก”
นักเรียนท้ายห้องแกล้งแหย่ว่าจะหาเหตุหลับในห้อง เสียตั้งแต่คาบเรียน
แรกของวัน

“เสียใจด้วยจ๊ะ แต่คิดว่าเรื่องที่เราจะเริ่มเรียนกันตั้งแต่วันนี้เป็น
ต้นไป สนุกกว่าผ่อนคลายกระหนักรู้เยอะเลยนะ พระพุทธศาสนาเรียนแต่ทฤษฎี
ก็ยากน่าเบื่อเนอะ” พอครูรู้ทันความคิดเท่านั้นแหละ เหล่าลูกศิษย์
พยักหน้าหงึกหงัก เป็นแนวร่วมอย่างถ้วนหน้า

“งั้นต่อไป...เรามาเรียนรู้ธรรมะสู่ภาคปฏิบัติกันดีกว่า” ฉันทกรีนชวนต่อ

“อ๊ะ อ๊ะ ครูจะมาชวนนั่งสมาธิอีกแล้วสิครับเนี่ย เดี่ยวผมก็ควรจะครู
แต่เข้าหรรอกครับ” พอเขาประจำท้ายห้องรีบคัดค้านและขมขู่ว่าจะหลับ
ให้ครูดูแบบที่เล่นที่จริง ขณะที่หลายคนไม่พูดแต่ทำท่าเบื่อหน่ายอย่างไม่
เกรงใจกัน

“อย่าเพิ่งทำหน้าเบ้ ไม่ได้จะให้นั่งสมาธิคะ แต่นับจากนี้เราจะเรียน
ธรรมะจากการปฏิบัติ เรียนแล้วเอาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง หรือที่
เรียกว่า ‘ธรรมะ in action’

เริ่มจากวันนี้ครูจะให้พวกเธอเป็นนักสำรวจ แบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มย่อย
๔-๕ คน สำรวจภายในห้องเรียน บริเวณโรงเรียนคิดว่ามีอะไรบ้างที่เป็น
ปัญหาที่ยากแก่ หรือสิ่งดีที่ยากทำ

นักเรียนอาจจะเริ่มจากพฤติกรรมของเพื่อนนักเรียนที่อยากปรับปรุง
อยากช่วยให้เขาดีขึ้น โดยดูจากคติพจน์ประจำโรงเรียนของเรา หรือไม่ก็
คุณธรรมพื้นฐาน ๙ ประการ เป็นตัวตั้งก็ได้คะ อ้าว! ทำหน้าที่ใคร่ครวญ
คำถามซะแล้ว คุณธรรมพื้นฐาน ๙ ประการมีอะไรบ้างคะ”

“ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด มีวินัย มีน้ำใจ สุภาพ สะอาด สามัคคี
นับอย่างไรก็ได้ ๘ คะแนน ข้อที่ ๙ คืออะไรคะ” นักเรียนช่วยกันไล่เรียงจน
ครบ ๘ ประการจนได้

“คุณธรรมพื้นฐานข้อที่ ๙ กตัญญู คะแนน นอกจากเรื่องพฤติกรรมแล้ว
จะเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม จิตอาสา ก็ได้คะ ลองดูตัวอย่างจากวิดีโอโครงการ
คุณธรรมของพี่ๆ โรงเรียนอื่นก่อนไปสำรวจคะ โครงการแรก “โครงการ
รักษาสัตว์ รักษาสังคม ของโรงเรียนชลบุรีสุขบพ จังหวัดชลบุรีคะ”

• รักษาสัตว์ รักษาสังคม

โรงเรียนชลบุรีสุขบพ จังหวัดชลบุรี

ลูกสุนัขไร้เดียงสาเหล่านี้ถูกนำมาปล่อยทิ้งที่วัด เช่นเดียวกับ
สุนัขจรจัดในชุมชนที่เจ้าของไม่ต้องการอีกจำนวนมาก ก่อปัญหา
ให้กับวัดและโรงเรียนซึ่งมีพื้นที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน

“สภาพสุนัขทั้งในวัดและในโรงเรียนเป็นขี้เรื้อนหมดเลย
มดลูกก็เป็นหนอง”

“ถ้าเกิดเราไม่เข้าไปช่วย มันจะมีการฆ่ากันครับ”

“ผมเคยไปลากศพสุนัขที่โดนยาเบื่อครับ ตายกันเป็นกอง
เลย มีงานที่ก็จะเบื่อกัน”

จากสภาพที่พบเห็น ทำให้นักเรียนและครูเกิดความรู้สึก

สลดใจกับการฆ่า และเมตตาสงสาร คุณครูและนักเรียนกลุ่มเล็กๆ ใน
โรงเรียนชลบุรีสุขบพ จึงเข้าไปช่วยเหลือดูแล ก่อนพัฒนามาเป็น
โครงการคุณธรรมรักษาสัตว์ รักษาสังคม ซึ่งเด็กๆ ได้เรียนรู้การ
วางแผนและแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการลงพื้นที่สำรวจ
ทำทะเบียนสัตว์เลี้ยงที่ถูกทอดทิ้ง (ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพบว่า
สุนัขที่ถูกทอดทิ้งมีโอกาสรอดชีวิตเพียง ๑๙ เปอร์เซ็นต์) เพื่อติดตาม
ช่วยเหลือได้อย่างทั่วถึง จัดกลุ่มเรื่องอาการเจ็บป่วยและวิธีการดูแล
รักษาที่ถูกต้อง โดยมีรุ่นพี่สัตวแพทย์อาสามาถ่ายทอดความรู้ให้
ทั้งทฤษฎีและฝึกปฏิบัติจริงภาคสนาม โดยเด็กๆ เป็นกำลังสำคัญ
ในการดูแล ป้อนยา ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

“เข้าไปฉีดยา ฉีดวัคซีนให้ ฉีดยารักษาขี้เรื้อนให้จนสภาพเขา
เป็นปกติ” หนึ่งในสมาชิกชั้น ม.๔ เล่าถึงกิจกรรมที่มีส่วนร่วม

การลงไปช่วยมีภาระค่ายา ค่าวัคซีนจำนวนมาก เด็กๆ จึง
เริ่มหาทุนโดยทำของที่ระลึก ระดมทุนทั้งจากโรงเรียนและชุมชน

“ได้ทำงานร่วมเป็นทีม ได้ฝึกความเป็นผู้นำ และได้ฝึก
กระบวนการคิด” ประธานกลุ่ม

“ได้ครับ ได้แน่นอน ความเมตตา และความอดทน” พระที่
ปรึกษาโครงการกล่าวยืนยัน

“โครงการทำให้หนูพัฒนาตัวเองได้ จากที่เคยเที่ยวเล่นไป
วันๆ ก็เปลี่ยนมาใช้เวลาให้เป็นประโยชน์” สมาชิกชั้น ม.๔ กล่าว

“ชุมชนได้แบ่งปันภาระปัญหาการทิ้งสุนัข และได้ปลุกฝัง
คุณธรรมด้านความเมตตาให้กับคนในชุมชนด้วยครับ” ประธาน
กลุ่มกล่าว

สุนัขที่ได้รับการฟื้นฟูจนสุขภาพดีจะมีเด็กๆ และผู้ปกครอง
รับกลับไปเลี้ยงที่บ้าน มีการกระจายความรู้เรื่องการดูแลสัตว์เลี้ยง

ลงสู่ชุมชน พร้อมๆ กับระดมความร่วมมือจากสัตวแพทย์อาสาสมัคร ผู้นำชุมชน เปิดหน่วยทำหมันฟรีอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทุกวันนี้ สามารถควบคุมจำนวนสุนัขได้ตามเป้า หยุดการฆ่าลงได้อย่างสิ้นเชิง จำนวนสัตว์รอดชีวิตเมื่อเด็กๆ เข้ามาดูแลเพิ่มขึ้นเป็น ๑๐๐ เปอร์เซนต์

“ถามว่าเหนื่อยไหม ถ้าใจเราสู้ แคเห็นหมาขี้ม หมาสบาย เราก็ไม่เหนื่อยแล้วครับ” ประธานโครงการกล่าวพร้อมรอยยิ้มแห่งความสุข

เพื่อให้นักเรียนเห็นว่ามีประเด็นปัญหาหลากหลายประเภทให้เลือกทำได้ตามความสนใจ จากจิตอาสาเพื่อชุมชน ในโครงการรักษาสัตว์ รัชชสังคม ฉันจึงต่อยอดด้วยวิดีโอตัวอย่างโครงการแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงของเพื่อนในโรงเรียนที่ขยายสู่ชุมชนอย่างได้ผล

“โครงการลด ละ เลิก บุหรี่-เมรัยฯ”

โรงเรียนเวียงมอกวิทยา จังหวัดลำปาง

โครงการที่เกิดจากการเห็นปัญหาว่าเพื่อนต้องออกจากกรเรียน เพราะติดเหล้า จึงทำการสำรวจกลุ่มเสี่ยงที่มีพฤติกรรมกินเหล้าสูบบุหรี่ เป็นรายบุคคลแล้วคิดค้นนวัตกรรม ๗ ภารกิจพิชิตบุหรี่-เมรัย ทั้งเพื่อนดี กัลยาณมิตรคอยแนะนำตักเตือน เยี่ยมบ้าน คั่นตัวนักเรียนทุกคนไม่ให้น

นำบุหรี่ติดตัวมาโรงเรียน มีสายลับสืบข่าวคอยสอดส่อง ปฏิบัติธรรมให้เกิดการไตร่ตรองปลูกจิตสำนึก จัดแสดงผลงานโครงการให้ชุมชนได้รับรู้ และสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง จนช่วยให้เพื่อนกลุ่มเสี่ยงเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ได้สำเร็จ และยังขยายกิจกรรมเชิงรุกไปสู่ชุมชน ให้ลูกเห็ยวนำพ่อแม่ให้เลิกเหล้าเลิก บุหรี่ได้สำเร็จอีกด้วย

นักเรียนดูวิดีโอด้วยแวตาคระตือหรือรัน ขึ้นชมในความคิดริเริ่ม และความทุ่มเทของพี่ๆ แต่ก็แอบหวั่นใจว่าดูเป็นประเด็นที่ใหญ่และยาก ฉันให้กำลังใจไปว่าทุกโครงการก็เริ่มจากจุดเล็กๆ เช่นกัน และยกตัวอย่างโครงการเล็กๆ แต่น่ารัก เช่น โครงการจิตอาสาพาห้องน้ำสะอาด พร้อมกับแสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพความดีที่มีอยู่ในทุกคน

“แต่ของผมนั้นดีหลบใน สงสัยต้องหานานหน่อยละครับครู” นักเรียนสุดที่รักของฉันไม่วายปล่อยมุข

“ก็ดียิ่งดีที่ยังมีหลบอยู่คะ ชุดขึ้นมาใช้งานได้แล้วค่ะ”

แต่เอาเข้าจริง การสำรวจภายในห้องเรียน บริเวณโรงเรียนก็เป็นไปอย่างชะงักงัน และยังต่อเนื่องไปถึงการสำรวจชุมชนรอบๆ โรงเรียนในตอนเย็นหลังเลิกเรียนของวันต่อๆ มาอีกหลายวัน

“อ้าว... หลังจากไปสำรวจแล้ว พวกเราเห็นอะไรบ้างที่เป็นปัญหาที่ยากแก้ไข หรือมีสิ่งดีอะไรที่อยากทำเพิ่มเติมบ้างคะ” ฉันทวงถามถึงสิ่งที่มอบหมายไว้ในสัปดาห์ถัดมา

“คดีพจนโรงเรียนเรา เน้นวินัย ใฝ่คุณธรรม แต่สังเกตจากแถวเด็กที่มาโรงเรียนสายยังยาวออกไปนอกโรงเรียนอยู่ทุกวัน แสดงว่าเรายังขาดวินัยกันอยู่มาก กลุ่มเราเลยคิดว่าน่าจะแก้ปัญหारेื่องเด็กมาสายคะ” นักเรียนกลุ่มแรกนำเสนอ

“เรามีกระดาษเอกสารกรเรียนที่ใช้แล้วอยู่เยอะมากครับ น่าจะเอาไปบริจาคทำเป็นกระดาษหน้าที่ ๓ ทำเป็นหนังสืออักษรเบรลล์ให้คนตาบอดครับ” อีกลุ่มเสนอด้วยจิตอาสา

“ตอนกลางวันไม่มีใครอยู่ดูแลคุณตาคุณยายในชุมชนเลยครับ เพราะลูกหลานไปเรียน ไปทำงานกันหมด เราน่าจะมีกิจกรรมช่วยคลายเหงาและให้คุณตาคุณยายรู้สึกมีคุณค่านะครับ” เป็นอีกความคิดที่ชวนชื่นใจ

“ทางกลุ่มพบว่าภูเขาขยะทำยโรงเรียนส่งกลิ่นเหม็นมากคะ ระบาย การเรียนของห้องที่อยู่ใกล้กองขยะ และแมลงวันก็ตอมจนเกรงจะเป็น แหล่งแพร่เชื้อโรค เนื่องจากขยะมีเป็นจำนวนมาก รถขนขยะที่มาเก็บ เพียงสัปดาห์ละ ๒ ครั้งเก็บไม่ทัน พวกเราคิดว่าเราน่าจะเริ่มจากปัญหา ใกล้ตัวก่อนนะคะ ก่อนที่ขยายออกไปยังส่วนอื่นๆ” นักเรียนกลุ่มหญิง ล้วนบอกอย่างมุ่งมั่น

“ครูภูมิใจในตัวนักเรียนทุกคนนะคะที่ตั้งใจในการสำรวจครั้งนี้ และมีแนวคิดที่เป็นประโยชน์มานำเสนอกันอย่างหลากหลาย ทุกความคิด สามารถสานต่อให้เป็นกิจกรรมทำดีได้หมดเลย เพียงแต่เราจะเลือก ทำอะไรก่อนหลัง ว่าแต่เราจะเลือกด้วยวิธีไหนกันดีคะ” ฉันทให้นักเรียน เป็นผู้เลือกประเด็นที่จะทำด้วยตัวเอง เพื่อให้เขาารู้สึกเป็นเจ้าของยิ่งขึ้น

“โหวตกันดีไหมครับ” นักเรียนคนหนึ่งนำเสนอ และอีกหลายคน เห็นด้วย เราจึงอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในแต่ละประเด็นปัญหา อีกครั้ง ก่อนที่จะโหวตลงคะแนนเสียงตามหลักประชาธิปไตย

ผลปรากฏว่า **จิตอาสาดูแลผู้สูงอายุในชุมชน** กับ **การแก้ปัญหา ภูเขาขยะในโรงเรียน** มีคะแนนเสียงเท่ากัน เพื่อให้นักเรียนชัดเจน ผูกพัน กับประเด็นปัญหาที่จะตั้งเป็นประเด็นโครงการคุณธรรมยิ่งขึ้น ฉันทเลยได้ โอกาสชักชวนให้นักเรียนได้วาทิ นำเหตุผล ข้อมูลสถิติ ข้อเด่น-ข้อด้อย ความเป็นไปได้ ความเร่งด่วน ของทั้งสองปัญหามาถกกัน ใครมีเหตุผล ข้อมูลที่ดีกว่า โน้มน้าวใจให้เพื่อนมาเป็นแนวร่วมได้ดีกว่าก็เลือกเรื่องนั้น เป็นประเด็นปัญหาที่จะทำโครงการคุณธรรมร่วมกัน

ที่สุดจากการได้วาทิ การแก้ปัญหาภูเขาขยะในโรงเรียนก็ได้รับการ ตั้งเป็นประเด็นทำโครงการ ด้วยเหตุผลของการเป็นเรื่องเร่งด่วน เป็น ประเด็นใกล้ตัวที่ทุกคนในโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียงได้รับผลกระทบ หากเลือกปัญหานี้เป็นประเด็นก็น่าจะได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เป็นอย่างดี

รวมกลุ่มกลายอนมิตร

แม้ประเด็นปัญหาในการทำโครงการจะเริ่มต้นในชั่วโมงเรียน แต่ เมื่อถึงคราว่างลงมือจริง เราก็ไม่สามารถใช้เวลาในชั่วโมงเรียนได้ตลอด เพราะมีเนื้อหาวิชาตามหลักสูตรเป็นตัวบังคับ ว่าแต่ละคาบเราจะต้อง เรียนเรื่องอะไร หัวข้อไหน

ในชั่วโมงเรียน ฉันทจึงนำแนวคิดเรื่องน้อมนำธรรมะสู่การปฏิบัติ มา ใช้เป็นเทคนิคในการสอนเนื้อหาตามหลักสูตร เช่น เปลี่ยนจากการสอน ข้อธรรมะหรือพุทธประวัติที่ท่องปาวๆ สอบเสร็จนักเรียนก็ลืม มาเป็นการ สนทนาธรรม ให้นักเรียนนำปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือหัวข้อข่าวมาพูด คุยถกประเด็นกันว่าเราจะใช้ธรรมะข้อใดในการแก้ปัญหาเหล่านั้น เช่น

ข่าววัยรุ่นฆ่าตัวตายคนตายบาดเจ็บระนาว ขาดธรรมะข้อใด

เพื่อนนอกหัก จะใช้ธรรมะใดข่มใจ

หวังดีกับเพื่อน แต่เพื่อนกลับไม่เห็นความดี พรหมวิหาร ๔

จะช่วยให้ได้อย่างไร ฯลฯ

ผลคือบรรยากาศการเรียนในชั้นห้อง ทุกคนมีส่วนร่วมมากขึ้น เด็ก เข้าใจเนื้อหาได้อย่างไม่ต้องท่องจำ เสียงบ่นจากนักเรียนในทำนอง ‘เรียน ไปก็ไร้ค่า ไม่มีราคาให้ใช้งาน’ ก็น้อยลง

ที่สำคัญการถกในแต่ละปัญหาที่เรายกขึ้นมาหาทางออกตามแนว อริยสัจ ๔ ถึงทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ เป้าหมาย และแนวทางแก้ไข เป็น แบบฝึกหัดที่ช่วยให้เราได้ลับคมความคิดร่วมกันอยู่เสมอ ซึ่งเป็นประโยชน์ อย่างมากในการทำโครงการ

ขณะเดียวกันการเรียนการสอนแบบนี้ ทำให้ฉันทต้องค้นคว้าอ่าน หนังสือธรรมะมากขึ้น ติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่เสมอเพื่อให้พูด กว้างไกล และที่สำคัญยังทำให้ได้ไปปรึกษาข้อธรรมะกับพระครูที่วัดใกล้ โรงเรียนอยู่เป็นประจำ แม้วิธีการสอนแบบนี้จะเหนื่อยมากขึ้นก็จริง แต่ ก็รู้สึกว่าได้ความรู้มากขึ้น ได้พัฒนาตัวเองไปด้วยในตัว

ส่วนประเด็นโครงการแก้ไขปัญหาเขาชยะในโรงเรียน เรามาทำ
ร่วมกันในตอนเย็นหลังเลิกเรียน โดยให้นักเรียนรวมกลุ่มพลพรรคตาม
ความสมัครใจ เพราะโครงการคุณธรรมเป็นการทำางานร่วมกันในระยะ
ยาว ความสมัครใจจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรมาเป็นอันดับแรก

ตามหลักจิตวิทยากล่าวไว้ว่า ปฐมวัย เด็กจะเชื่อพ่อแม่มากที่สุด
พอเข้าโรงเรียนก็จะเปลี่ยนมาเป็นเชื่อฟังคุณครูมากที่สุด สังเกตได้
ว่าถ้าพ่อแม่สอนบอกอะไรที่ไม่ตรงกับครู เขาก็จะยึดตามคำครูเป็นหลัก
แต่พอถึงวัยรุ่น เพื่อนจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมากที่สุด เป็นวัย
ที่เชื่อเพื่อน

โครงการคุณธรรมเข้าใจจิตวิทยาตามวัยข้อนี้ดี จึงใช้อิทธิพลกลุ่ม
เพื่อนมาเหนี่ยวนำและสร้างค่านิยมให้ร่วมกันทำดี

เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่นักเรียนจะรวมกลุ่มกัน และ
วัยที่เพื่อนมีบทบาทสำคัญ ลักษณะของกัลยาณมิตรจึงเป็นเรื่องที่เรา
หยิบยกขึ้นมาเป็นบทเรียน

“กัลยาณมิตรมีลักษณะอย่างไรคะ” ฉันทมนำก่อนเข้าบทเรียน

“เพื่อนที่น่ารัก สวย หล่อ ทรัพย์/คะ” นักเรียนแก้งตอบกันยกใหญ่

“เกือบถูกคะ ‘กัลยาณ’ หมายถึง งาม, ดี ส่วน ‘มิตร’ หมายถึง
เพื่อนที่รักใคร่สนิทสนมคุ้นเคย ดังนั้นกัลยาณมิตร จึงมีความหมายว่า
เพื่อนที่ดี, เพื่อนที่งาม หรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี, เพื่อนรักใคร่
คุ้นเคยที่งาม

กัลยาณมิตร ไม่ได้หมายถึงเพื่อนที่ดีตามความหมายทั่วไปเท่านั้น
แต่ยังเป็นผู้เปรียบพร้อมด้วยคุณธรรม มีความตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรม
ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น คอยตักเตือน ชักนำไปในหนทางที่ถูกต้องดีงาม
สังเกตได้ว่าเมื่อคบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุพบเจอแต่ความดีงามและ
ความเจริญ เมื่อก็ที่นักเรียนตอบ ครูถึงบอกว่าเกือบถูก เพราะถ้าน่ารัก
สวย หล่อที่ใจก็ใช่เลยคะ แต่ถ้าสวย หล่อ แค่น้ำตาก็ไม่ผ่านมาตรฐาน

ของกัลยาณมิตรนะคะ นี่คะคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ‘ไว้เป็นเกณฑ์
ในการเลือกคบเพื่อนคะ”

“ไว้เป็นมาตรฐานเลือกคบครูได้ไหมครับ” หัวใจหลังห้องไม่วายแหว

“ได้คะ ถ้าเห็นครูยังขาดคุณสมบัติข้อไหนก็สะกิดเตือนได้เลย แต่
ต้องมีจิตวิทยาในการเตือนนะคะ อย่าเตือนต่อหน้าสาธารณชน ขายหน้า
เขา ให้มาเตือนกันเบาๆ มาบอกกับครูโดยตรงเท่านั้นนะ”

คุณสมบัติของกัลยาณมิตร (มิตรดีหรือมิตรแท้)

๑. **น่ารัก** ชวนให้สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไป
ปรึกษาได้ถาม (ปิโย)
๒. **น่าเคารพ** ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และ
ปลอดภัย (ครู)
๓. **น่าเจริญรอยตาม** คือมีความรู้ความสามารถและทรง
ภูมิปัญญาแท้จริง อีกทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตน
อยู่เสมอ น่าเอาอย่างทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างถึงด้วย
ความชื่นใจ (ภาวนีโย)
๔. **บอกสอนเป็น** คือรู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่า
เมื่อไหร่ควรพูดอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน
เป็นที่ปรึกษาที่ดี (วตฺตา จ)
๕. **อดทนต่อถ้อยคำ** คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม
ข้อเสนอ และข้อวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เปื้อน
ไม่จูนเฉียว (วจนฺทฺขโม)
๖. **ไซสิ่งยาก** คือสามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ
และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป (คฺมภีรฺย จ กถิ กตฺตา)
๗. **ไม่นำผิดทาง** คือไม่แนะนำในเรื่องที่เหลวไหล ผิดทำนอง
คลองธรรม หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือไม่เหมาะสม
กับสถานะ (โน จฺฐฺฐาเน นีโยชเย)

นอกจากคุณสมบัติแล้ว จำนวนสมาชิกผู้รับผิดชอบโครงการก็เป็นเรื่องสำคัญ จากการศึกษาข้อมูล พระอาจารย์ (พระมหาพงศ์นรินทร์) ได้นำและให้เหตุผลในเรื่องนี้ไว้อย่างชัดเจนว่า

“โครงการคุณธรรมจะไม่มีทางสำเร็จเลยถ้าทำคนเดียว หรือหากเป็นกลุ่มงานเล็กๆ แค่ ๒-๓ คน อย่างโครงการวิทยาศาสตร์ก็ทำสำเร็จได้ยาก เพราะโครงการคุณธรรมเป็นโครงการที่ต้องลงมือทำอย่างจริงจัง เพราะฉะนั้นต้องเป็นกลุ่มใหญ่ แต่ระวังอย่าให้คนเกินปริมาณงานหรืองานล้นเกินกำลังคน จะไม่เกิดการเรียนรู้เท่าที่ควร

เริ่มต้นที่เหมาะสมที่สุดจึงควรมีเยาวชนแกนนำ ๘-๑๐ คน เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ มีที่ปรึกษาอีก ๓ คน คือผู้บริหาร ครู และพระสงฆ์ หากทำงานไปสักระยะหนึ่งแล้วมีผู้สนใจเข้าร่วมเพิ่มขึ้น อาจแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ กรรมการผู้รับผิดชอบโครงการ (ไม่ควรน้อยกว่า ๕ คนหรือเกินกว่า ๑๕ คน) สมาชิกระดับแกนนำ และสมาชิกทั่วไปที่ไม่จำกัดจำนวน สำหรับที่ปรึกษานั้นหากจะต้องเกี่ยวข้องกับฝ่ายอื่นๆ เพิ่มขึ้น ก็อาจเชิญบุคคลสำคัญในฝ่ายต่างๆ มาเป็นที่ปรึกษาเพิ่มขึ้นได้ อย่างเช่น ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนหรือผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่น

การให้นักเรียนไปนิมนต์พระอาจารย์เป็นที่ปรึกษา เป็นกุศโลบายให้เด็กได้เข้าวัดด้วยทำที่ที่หวังพระเป็นที่พึ่ง น้อมนำพระธรรมมาใช้ในการคิดทำโครงการ ส่วนพระอาจารย์ก็ได้ลูกศิษย์เป็นแขนเป็นขาในการทำ ความดีผ่านโครงการ แต่ขณะเดียวกันพระอาจารย์ก็ต้องทบทวนเฝ้าหาความรู้

ในทางธรรมให้รู้จริงแจ่มแจ้ง เพื่อจะเป็นที่พึ่งให้กับเด็กได้จริงๆ เงื่อนไขนี้จึงเป็น win-win solution

ขณะเดียวกันโครงการคุณธรรมเป็นงานที่ใหญ่และบุกเบิกจึงต้องเชิญผู้บริหาร คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นที่ปรึกษาด้วย เพื่อเป็นกองทุน หรืออย่างน้อยที่สุดก็ไม่สกัดดาวรุ่งตั้งแต่ต้นทาง

แต่ผู้บริหารกับพระอาจารย์ก็ห่างกับเด็กเกินไป จึงต้องมีครูที่ปรึกษาเป็นตัวเชื่อม ครูที่ปรึกษาจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้โครงการคุณธรรมไปสู่ความสำเร็จ

ทั้งหมดจึงเป็นการสร้างเงื่อนไขให้แต่ละฝ่ายมารวมกลุ่ม และหันด้านบวกของแต่ละคนออกมาหากันให้มากที่สุด”

กลุ่มกัลยาณมิตรพิชิตภูเขายะหลังโรงเรียน ก็เช่นกัน เราเริ่มก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างขึ้น จากกลุ่มที่สำรวจและนำเสนอเรื่องนี้เป็นประเด็นปัญหา ๔ คน ขอสมัครเข้าร่วมเพราะเห็นดีเห็นงามกับเหตุผลในการได้วาทีกี อีก ๒ คน ชวนเพื่อนสนิทที่เล็งแวแล้วว่าหัวคิดก้าวไกล มุ่งมั่นทำจริง มาร่วมขบวนการได้อีก ๒ คน ส่วนที่เหลือสมัครใจที่จะเป็นสมาชิกทั่วไปแบบไม่จำกัดจำนวน พร้อมออกปากปวารณาอาสาให้ความร่วมมือกับกลุ่มแกนนำในทุกเรื่องอย่างเต็มที่ แหม...ช่างน่าชื่นใจ

“เฮ้อ! ตอนนี้มีเราก็มีแกนนำครบ ๙ คนแล้วนะคะ เดี่ยวเราจะมาแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกัน” ฉันทันทีรีบคว้าคีย์บอร์ดในขณะที่นักเรียนกำลังมีไฟ เข้าทำนองดีเหล็กเมื่อแดง กินแกงเมื่อร้อน

“เดี๋ยวคะ ครูคะ พวกเรานับกันอย่างไร แกนนำก็มี ๘ คนเองนะคะ ทำไมครูนับได้ ๙ ละคะ”

“คนที่ ๙ ก็...ครูไงคะ ครูขอพวง ๒ ตำแหน่งนะคะ เป็นทั้งครูที่ปรึกษาโครงการ และเป็นสมาชิกคนที่ ๙ เพราะในเรื่องการแก้ไขปัญหา ชยะ ครูก็ไม่ได้มีความรู้มากไปกว่าพวกเธอ แต่สัญญาว่าจะเป็นกองทุนที่ดี แล้วเราจะเรียนรู้ไปด้วยกันคะ”

“แหม...ครูครับ ร่วมรุ่นนะครับ ร่วมรุ่น แต่...พวกเราก็นิดีครับ”
หัวใจคนเดิมได้ที่ เรียกเสียงฮาจากเพื่อนพ้องได้ครืนใหญ่ สร้าง
บรรยากาศในการเริ่มงานที่สนุกสนานเป็นกันเอง

ในตอนนั้น ฉันไม่ได้พูดเพียงแค่ว่าฟังดูดี แต่ฉันคิดและคอย
บอกเตือนตนเองเช่นนั้นจริงๆ เพื่อคอยกำกับกาย ใจ ความคิด
การกระทำ ไม่ให้เผลอไปบอกสิ่งนักเรียนว่าให้ทำเช่นนั้น เช่นนี้
เพราะหัวใจของโครงการคุณธรรม คือเยาวชนเป็นผู้คิดริเริ่มด้วย
ตนเอง ทำเอง เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ ไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ
ตามคำสั่งของครู

กลุ่มกัลยาณมิตร (เริ่มต้น) = เยาวชนแกนนำผู้รับผิดชอบ
โครงการ ๘-๑๐ คน
+ ครูที่ปรึกษาโครงการ+ผู้บริหาร
โรงเรียน
+ พระสงฆ์ที่ปรึกษา

ระดมความคิดตอบปัญหา ๕ ข้อ

หลังจากได้กลุ่มแกนนำผู้รับผิดชอบโครงการแล้ว เราก็ปรึกษา
หาหรือจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันตามคุณสมบัติที่เหมาะสม จน
ทุกคนมีตำแหน่งถนัดหน้ากัน อันได้แก่ ประธาน รองประธาน เลขานุการ
เหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และสวัสดิการ ตำแหน่งละ ๑ คนบ้าง ๒ คน
บ้าง ตามแต่พิจารณาว่าหน้าที่แต่ละตำแหน่งหนักเบาเพียงใด

ก่อนจะไปเชิญเชิญอาจารย์ใหญ่และพระอาจารย์มาเป็นที่ปรึกษา
เราเลยคิดกันว่าน่าจะระดมความคิดการดำเนินโครงการให้ชัดเจนก่อน
ว่าจะทำอะไร อย่างไรบ้าง โดยใช้คำถาม ๕ ข้อต่อไปนี้เป็นแนวทางใน
การหาคำตอบ

๑. “ปัญหา” ที่เลือกเป็นประเด็นเริ่มต้นทำโครงการ คืออะไร

๒. ปัญหานั้นมี “สาเหตุ” มาจากอะไร

๓. “เป้าหมาย” ของการแก้ปัญหาคืออะไร

- เป้าหมายเชิงปริมาณ กลุ่มคนที่ต้องการให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงคือใคร นักเรียนชั้นไหน จำนวนเท่าไร

- เป้าหมายเชิงคุณภาพ ต้องการให้เกิดพฤติกรรมอย่างไร หรือ
เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเป็นอย่างไร

๔. “ทางแก้” หรือวิธีการดำเนินงานเพื่อไปสู่เป้าหมายนั้น มีแผนงาน
อย่างไรบ้าง

๕. การดำเนินงานโครงการดังกล่าวนั้น มีการใช้ “หลักธรรมและ
แนวพระราชดำริ” อะไรบ้าง

แกนนำผู้รับผิดชอบหรือจะว่าไปทุกคนในโรงเรียนของเรา ล้วน
ทราบถึงสภาพภูเขาชะงะที่ท้ายโรงเรียน โดยไม่ต้องเดินไปดูให้เสียเวลา
เพราะเจ้าภูเขาชะงะที่กองสูงท่วมหัวหลังโรงเรียน ส่งกลิ่นเตะจมูกไกลออก
มาหลายเมตร ทำให้ต้องวิ่งหนีภายใน ๑๐ วินาที ด้วยกลิ่นอันสุดจะทน
และทัศนะอุจาดตา หลังจากรถชะงะไม่ได้มาเก็บทุกวัน

หากจะมองถึงสาเหตุโดยผิวเผินดูเหมือนว่าปัญหานี้จะเกิดจากรถ
ชะงะไม่ได้เข้ามาเก็บ เป้าหมายคือทำให้ภูเขาชะงะหายไป ฉะนั้นทางแก้
จึงเพียงช่วยกันเก็บขึ้นรถจนชะงะไปทิ้งที่อื่น

แต่เมื่อกลุ่มเราได้มาวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างจริงจัง ก็มีคำถามหนึ่งเกิดขึ้น

“ต่อไปให้เราเก็บขยะออกไปหมดแล้ว เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าภูเขาขยะลูกใหม่จะไม่เกิดขึ้นอีก” ใครคนหนึ่งเปิดประเด็นขึ้น

“อ้อ... ก็จริงนะ มันก็ไม่ต่างกับคนกวาดถนน ต่อให้กวาดจนเกลี้ยงก็ยังมียขยะมาทำให้ถนนสกปรกอยู่ทุกวัน เพราะว่ายังมีคนทิ้ง” แกนนำอีกคนให้ความคิดเห็นสนับสนุน

๕๒

ฉันเสนอแนะให้ค้นหาสาเหตุของปัญหา เนื่องจากเป็นขั้นตอนสำคัญ ดังที่ **พระมหาวิชาญ สุวิชาโน** หัวหน้าพระธรรมวิทวิทยาการ ฝ่ายบริการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เคยกล่าวไว้ว่า

“โครงการคุณธรรมจะมุ่งให้แก้ปัญหาที่สาเหตุ เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องหาสาเหตุก่อน ถ้าหาสาเหตุไม่เจอก็ไม่เจอ ก็ไม่ถูก ยกตัวอย่างเช่น ถ้าเห็นเศษกระดาษอยู่ในสนาม ถ้าคิดโครงการง่ายๆ ก็พานักเรียนเก็บเศษกระดาษ แต่ถ้าคิดอย่างเป็นโครงการจะต้องคิดก่อนว่าเศษกระดาษเกิดจากอะไร เพราะถ้าไปเก็บเศษกระดาษเลย เก็บวันนี้ พรุ่งนี้ก็มีอีก วันต่อๆ ไปก็มีอีก เก็บไปจนตลอดชีวิตที่อยู่ในโรงเรียน ตั้งแต่เข้า ม.๑ จนถึง ม.๖ แต่ถ้าค้นหาสาเหตุจริงๆ แล้วไม่จำเป็นต้องไปเก็บทุกวัน แต่มาดูว่าเศษกระดาษมันเกิดจากอะไร เกิดจากใคร แล้วก็ไปปฏิบัติการหรือดำเนินกิจกรรมกับคนที่ทิ้ง หรือสาเหตุที่ทำให้มีเศษกระดาษ แล้ววันพรุ่งนี้ก็จะไม่มีกระดาษอีกเลย แล้วไม่ต้องไปเดินเก็บ เพราะได้แก้ปัญหาที่สาเหตุแล้ว”

มุ่งสู่เช้า เข้าถึงแก่น

จากการระดมความคิด เราเห็นพ้องต้องกันว่า**แท้จริงแล้วขยะยังมีคุณค่าแห่งความเป็นทรัพยากร** วิธีกำจัดขยะที่ดีที่สุดก็คือการนำกลับมาใช้ใหม่ และหยุดการสร้างขยะ เราจึงตั้งชื่อโครงการนี้ว่า**“โลกนี้ไม่มีขยะ”** ด้วยนัยยะว่าขยะทุกชิ้นยังมีคุณค่าสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้

การค้นหาสาเหตุที่มาและต้นตอของขยะ เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างตรงจุด ก่อให้เกิด**กิจกรรมตามรอยขยะ** ขึ้น เราคิดกันว่าเห็นที่จะต้องขอความช่วยเหลือจากแม่บ้าน และเมื่อต้องขอความร่วมมือจากบุคลากรในโรงเรียน เราจึงเห็นควรได้เวลาไปเชิญผู้อำนวยการมาเป็นที่ปรึกษา ถือเป็นกรให้เกียรติผู้ใหญ่ และเพื่อความราบรื่นเรียบร้อยในการทำกิจกรรมในโรงเรียน หรือการขอความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ

เราขอความร่วมมือจากแม่บ้าน ให้ติดที่มาและวันที่ของขยะที่นำมาทิ้ง จากนั้นเราก็คัดแยกขยะ แล้วรวบรวมข้อมูล เก็บสถิติว่ามีขยะประเภทไหน ปริมาณเท่าไร และมาจากส่วนใดของโรงเรียนบ้าง เพื่อไว้เป็นฐานข้อมูลใช้อ้างอิง และเปรียบเทียบกับข้อมูลหลังดำเนินกิจกรรม เป็นตัววัดผลกิจกรรมของเราได้ผลดีเพียงใด ควรจะปรับวิธีการอย่างไรให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

แต่เพียงแค่ว่าข้อมูลตั้งต้นก่อนดำเนินกิจกรรม ก็ทำเอาผู้รับผิดชอบโครงการอึ้งกับตัวเลข

ปริมาณขยะในโรงเรียนของเราสูงถึง ๒๐๐ กิโลกรัมต่อวัน

“โอ้โฮ!! แต่ละวัน เราช่วยกันสร้างขยะมากมายก่ายกองขนาดนี้เชียวนะหรือ” นักเรียนแกนนำหลายคนอุทานออกมาในทำนองเดียวกัน ได้ผลในการต่อยอดสร้างตระหนักรู้กับปัญหาขยะล้นโรงเรียนเพิ่มขึ้นมาอีกทาง นอกเหนือจากใช้ในการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานที่จะตามมา

๕๓

มุ่งสู่เช้า เข้าถึงแก่น

“อย่างนี้ โครงการของเราก็เป็นปัญหาใหญ่และหนักเหมือนกันนะครับเนี่ย” นักเรียนชายอารมณ์ดี ที่ตอนนี้ฟองตำแหน่งประชาสัมพันธ์ของโครงการ ยิ้มซ้ำๆ กับคำว่า ‘ใหญ่และหนัก’ ของปัญหาที่มีความหมายตรงตัวด้านขนาดและน้ำหนักจริงๆ มากกว่าความหมายด้านความยิ่งใหญ่หนักหนาในการแก้ไข

ฉันยิ้มร่วมไปกับความมึนงงของนักเรียน ก่อนจะให้กำลังใจทุกคนว่า

“โครงการจะใหญ่ จะเล็ก จะหนัก หรือจะเบาไม่ใช่เรื่องสำคัญ ถ้านักเรียนมีใจไม่ตี ทำจริงจั่งอย่างเป็นระบบ ทุกโครงการยิ่งใหญ่หมดค่ะ”

ผลจากการเก็บข้อมูลทำให้เราทราบว่า ชยะจากทุกแห่งหนในโรงเรียน มีประเภทและปริมาณแตกต่างกันออกไป เช่น

๕๔

ในครัวเป็นชยะเศษอาหารเสียเป็นส่วนใหญ่ ชยะจากอาคารเรียนมักเป็นพวกกระดาษเอกสาร ชยะในโรงอาหารส่วนใหญ่เป็นพวกถุงขนม ขวดน้ำพลาสติก ฯลฯ

“ชยะเกิดจากเราทุกคนในโรงเรียน ฉันคิดว่าเป้าหมายของเราน่าจะเป็นการที่ทุกคนช่วยกันลดปริมาณชยะลง” รองประธานเสนอความคิดเห็น

“เราควรจะต้องตั้งเป้าหมาย ทั้งระยะสั้นในแต่ละเดือน และเป้าหมายระยะยาว เช่นในแต่ละเทอมว่าปริมาณชยะควรจะลดลงเหลือเท่าไร” เทรัญญิกของเรา ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านตัวเลขและสถิติ นำเสนอ

“เราจะสร้างกิจกรรมอะไรมารณรงค์ให้คนมามีส่วนร่วมกันดีคะ” นั่นเป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจ

เราช่วยกันระดมความคิดเห็นจนตอบปัญหาครบทั้ง ๕ ข้อ แล้วเขียนเป็นผังมโนทัศน์ (mind map) ฉันเสนอให้ทำเป็นปฏิทินงานเพื่อให้พวกเราติดตามความคืบหน้าในการทำงานได้สะดวกและไม่หลงทาง

“ครุคะ หนูว่าดูๆ ไปแล้วมันเหมือนแผนที่เลยนะคะ ส่วนปฏิทินงานก็เหมือนตารางนัดหมายว่าเราจะไปถึงเป้าหมายนั้นๆ ในเวลาเท่าไร” นักเรียนคนหนึ่งแสดงความคิดเห็น เมื่อเห็นผังมโนทัศน์และปฏิทินงานที่เขียนเสร็จแล้ว

“แล้วเวลาทำงานจริง เราต้องยึดตามแผนที่นี้ตลอดเลยหรือเปล่านั้นคะ” นักเรียนอีกคนถามขึ้น

“คนอื่น ๆ คิดว่าอย่างไรคะ” ฉันโยนคำถามให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

“ผมคิดว่าเป็นแผนที่ความคิดก่อนทำงานจริงนะ มันก็คงเหมือนเวลาเราออกแบบการเดินทางไว้ก่อนว่าจะไปเส้นทางไหน แต่พอเดินทางจริงมันอาจจะไม่เป็นอย่างที่เราคิด อาจมีการตัดถนนใหม่ มีทางลัด หรืออาจจะกำลังซ่อมทาง ปิดถนน เราก็ต้องปรับเปลี่ยนใหม่ใช่ไหมครับ” ท่านประธานโครงการของเราให้เหตุผลชวนฟัง

๕๕

เมื่อถึงเวลาทำงาน เราก็มีการปรับเปลี่ยนแผนที่ความคิดและปฏิทินการทำงานของเราอีกหลายครั้งให้เหมาะสมกับสถานการณ์และข้อมูลที่พบเจอ จริงดังที่ประธานว่าไว้

คำถาม ๕ ข้อสู่แผนที่ความคิด

๑. เห็น“ปัญหา” = เห็นทุกข์
๒. สืบสาวไปหา“สาเหตุ” ของปัญหา = สมุทัย
๓. วาง“เป้าหมาย” ของการแก้ปัญหา = นิโรธ
๔. เห็น“ทางแก้” = มรรค
๕. การดำเนินงานโครงการดังกล่าวนั้น มีการใช้ “หลักธรรม และแนวพระราชดำริ” อะไรบ้าง

นำคำตอบของคำถาม ๕ ข้อ มาเขียนเป็นผังมโนทัศน์ เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมในโครงการคุณธรรม

เรียนรู้จากการลงมือทำ

แม้จะมีผังมโนทัศน์หรือแผนที่ความคิดนำทางแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติทุกอย่างเป็นเรื่องใหม่หมดสำหรับเรา แม้แต่การคัดแยกขยะที่เราเคยคิดว่าเราทราบดีแล้ว แต่เอาเข้าจริงก็ซັกไม่แน่ใจจนต้องหาความรู้กันใหม่ ทำให้เราได้ทราบว่าแม้แต่การแบ่งขยะเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ ขยะเปียก กับขยะแห้งก็ยังมีกรเข้าใจผิดกันอยู่

“ถุงพลาสติกใส่น้ำหวาน เป็นขยะเปียกหรือขยะแห้ง” ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของเราถามขึ้นมาลองภูมิเพื่อนในเย็นวันหนึ่ง

“ขยะแห้ง” เพื่อนคนหนึ่งตอบ หลังจากคิดอยู่สักครู่

“ถุงใส่น้ำ ถูกก็เปียกสิ ทำไมไม่เป็นขยะเปียกล่ะ” อีกคนวิเคราะห์

“เฉลย...ถุงพลาสติกใส่น้ำหวานจัดเป็นขยะแห้งจ้ะ เพราะขยะแห้งหมายถึงขยะที่ย่อยสลายได้ยาก เช่น แก้ว กระดาษ โลหะ พลาสติก เศษผ้า ส่วน**ขยะเปียก** หมายถึงขยะที่ย่อยสลายได้ง่าย ส่วนใหญ่เป็นวัสดุจากธรรมชาติ เช่น เศษอาหาร พืช ผัก ใบไม้” เจ้าของคำถามเฉลย ถือเป็นกรทบทวนความรู้ให้แม่นยำ เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่กลุ่มของเราให้ความใส่ใจ เพราะคิดเสมอว่าความรู้คือประทีปนำทาง หากทำโดยขาดความรู้ โอกาสผิดพลาด หลงทางก็จะเกิดขึ้นโดยง่าย

จากการคัดแยกขยะทำให้เราทราบว่าขยะส่วนใหญ่ คือ ขยะเศษอาหารที่มาจากโรงครัว เราจึงขอให้แม่ครัวแยกเศษอาหารใส่ถังที่เตรียมไว้ เอาไปให้คนเลี้ยงปลาใช้เป็นอาหารปลาต่อไป

ส่วนขยะย่อยสลายง่าย จำพวกเปลือกไข่ ก้านผักแข็งๆ กระดาษทิชชู ไม่เสียปลุกขึ้น กลุ่มแกนนำช่วยกันค้นข้อมูลว่าสามารถนำไปหมักกับน้ำชีวภาพทำเป็นปุ๋ยหมักได้ เปลือกผลไม้ที่มีรสหวานก็สามารถนำไปหมักกับกากน้ำตาลเป็นน้ำหมักชีวภาพ จึงได้ประสานความร่วมมือกับชุมชนเกษตรกรรมในโรงเรียน จนได้ปุ๋ยหมักไว้ใช้กับต้นไม้ในโรงเรียน และนำหมักชีวภาพใช้ทำความสะอาดแทนน้ำยาทำความสะอาด

เพียงแยกขยะเศษอาหารและขยะย่อยสลายง่ายไปใช้ประโยชน์ ก็ทำให้ปริมาณขยะต่อวันลดลงไปครึ่งหนึ่งเลยทีเดียว สร้างขวัญและกำลังใจให้กับแกนนำและผู้ร่วมขบวนการเป็นที่สุด

เราрукืบสู่วงกว้างด้วยการรณรงค์เชิญชวนให้สมาชิกทุกคนในโรงเรียนร่วม ลด ละ เลิกการสร้างขยะ ด้วย ๓ R คือ

Reduce ลดการใช้ เช่น ลดการใช้ถุงพลาสติก กล่องโฟม เพื่อลดปริมาณขยะ

Re-use นำกลับมาใช้ซ้ำ เช่น ใช้กระดาษสองหน้า

Recycle นำขยะกลับไปสู่กระบวนการแปรรูป เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ เช่น คัดแยกขยะที่รีไซเคิลได้ ส่งขายไปรีไซเคิล

เรารณรงค์ให้ความรู้ผ่านเสียงตามสาย และสื่อแผ่นป้ายมากมาย จนเรียกได้ว่าต้นไม้แทบจะทุกต้น บอร์ดแทบจะทุกบอร์ดในโรงเรียน ไม่มีสักพื้นที่จะไม่มีข้อความรณรงค์ให้ความรู้จากกลุ่มเรา เราทุ่มเทแรงกายแรงใจ ทำสื่อกันอย่างหนัก จัดเตรียมถังขยะแยกประเภทขยะไว้อย่างดี แบ่งออกเป็นถังขยะเปียก ส่วนขยะประเภทที่รีไซเคิลได้ จำพวก แก้ว กระดาษ โลหะ พลาสติก ก็จัดตั้งแต่ประเภท ระบุด้วยภาพอย่างชัดเจน **ทุกคนล้วนวาดหวังไว้ว่าวิธีนี้น่าจะประสบความสำเร็จ**

ล้มเหลว...มิใช่เรื่องเลวร้าย

แต่แล้ว...ทุกเย็นที่ไปคัดแยกขยะ เราจะพบว่าขยะในแต่ละถังยังปะปนกันไปหมด พวกเราต้องคัดแยกกันใหม่เป็นเวลานาน ซ้ำร้ายเมื่อเวลาผ่านไป...จากวันเป็นสัปดาห์ จากสัปดาห์เป็นเดือน

ครบ ๑ เดือน ปริมาณขยะลดลงน้อยมากอย่างน่าใจหาย สวนทางกับใจของพี่ฮึกเหิมของเหล่าแกนนำที่เฝอแพบลงทันใด

เอ...ครูโครงการใหม่หัดทำอย่างฉันจะปลอบใจเด็กอย่างไรดี
นึกถึงโครงการที่สะดุดในระยะแรกเริ่มดำเนินการเช่นเดียวกัน ไซ้แล้ว!!
โครงการเด็กไทยไม่แต่งหน้า

ดังนั้นในการประชุมที่เรามักทำเป็นประจำทุกครั้งเมื่อจบแต่ละ
กิจกรรม เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น (ทราบภายหลังว่าการประชุม
ในลักษณะนี้มีชื่อเรียกว่า After Action Review หรือเรียกย่อๆ ว่า AAR
ถือว่าเราได้ทำกันไปตามธรรมชาติโดยที่ยังไม่รู้จักชื่อเรียกขานด้วยซ้ำ)
ในคราวนี้ฉันจึงชักชวนนักเรียนให้ดูวิดีโอตัวอย่างโครงการเด็กไทย
ไม่แต่งหน้าร่วมกัน เพื่อชี้ชวนเปรียบเทียบถึงความยากลำบากในการ
ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

เด็กไทยไม่แต่งหน้า โรงเรียนสรรพวิทยวิทยา จังหวัดชัยนาท

“หน้าต้องขาว ปากต้องแดง แก้มต้องชมพู คิ้วต้องคม”

“ขอแค่ได้ส่องกระจก”

“อยากแต่งตอนไหน แต่งเลย”

“เทรนญี่ปุ่นกำลังเข้ามา ทาปากแดงกำลังฮิต ลูกทำยาว
กระโปรงสั้น ไซ้เลย”

นี่คือภาพในอดีตของเด็กที่ได้ชื่อว่ามีปัญหามากที่สุด แต่ง
หน้าเข้ม ทาปากแดง ไม่สนใจเรียน จนกระทั่งโรงเรียนมีนโยบาย
ให้ทุกห้องทำโครงการคุณธรรมขึ้น โดยให้เด็กๆ คิดประเด็นปัญหา
จากวินัยใกล้ตัว

“ผู้หญิงนะแต่งหน้า อาจารย์ที่เข้ามาสอนว่าทุกคนเลย
ผมไม่ได้แต่งหน้าก็ตองนั่งฟังไปด้วย จนบางที่ไม่ได้เรียนเลย”
อาจารย์ที่ปรึกษาของห้อง ม.๓/๓ เล่าถึงความรู้สึกของนักเรียน
ชายที่ได้รับผลกระทบ

โครงการเล็กๆ **เด็กไทยไม่แต่งหน้า พกพาความสุขด้วย
จิตใจ** จึงเริ่มขึ้นในห้อง ๓/๓ ทำให้เด็กได้คิดทบทวนตนเอง ยอมรับ
ว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นละเมิดกฎระเบียบ และตกลงว่าจะแก้ไข
ทุกอย่างดำเนินไปด้วยดีบนแผ่นกระดาษ แต่ในทางปฏิบัติจริง
กลับมีปัญหา

“ทำไม่ได้เลย ขาดไม่ได้เลย กระจก แปรง หวี น้ำยาอุทัย”
หนึ่งในสมาชิกทาปากแดงกล่าวสารภาพ

“ถ้าให้พูดมันง่าย แต่เลิกทำมันยาก” อีกคนกล่าวถึง
ความยากในการปรับพฤติกรรม

วงเปิดใจคุยระหว่างเพื่อนกับเพื่อนจึงเกิดขึ้นหลายครั้ง
เกิดกฎกติกาและทำข้อตกลงร่วม ทั้งไม่พก ไม่แต่ง ไม่ทา ใครนำ
เครื่องสำอางมาจะถูกยึด

“เราจะต้องวัดใจเรา และวัดใจคนในห้องว่าจะทำได้ไหม”
หนึ่งในนักเรียนหญิงที่เคยแต่งหน้าทาปากแดงบอกความมุ่งมั่น
ตั้งใจ

“อย่างที่เพื่อนพูด คือมันต้องทำ” คนที่เคยกล่าวว่ายากเปิดใจ
สนับสนุน

“เมื่อก่อนเราก็เป็นเหมือนเขา เราเลิกยาก เขาก็เป็นอย่างไร
เขาก็เลิกยาก แต่ทั้งเขาและเราก็ทำสำเร็จได้ ถ้าเพื่อนไม่เดิน
ไปด้วยกัน ถ้าเพื่อนคนไหนหยุดก้าวหนึ่ง โครงการของเราก็เดิน

ต่อไปไม่ได้หรอกค่ะ” อีกหนึ่งอดีตสาวน้อยปะแป้งทาปากพูดถึงเพื่อนด้วยความเข้าใจ และภาคภูมิใจที่สามารถทำได้สำเร็จ

ความรัก เข้าใจ เชื้อใจ และให้กำลังใจกันและกัน เป็นตัวแปรสำคัญที่พาทุกคนก้าวข้ามอุปสรรค เอาชนะใจตนเองได้สำเร็จ เมื่อทำสิ่งดีแล้วได้รับการยอมรับ เด็กๆ จึงมองเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นสิ่งที่สำคัญกว่าความสวยที่เปลือยผิวนอก

“ตอนนั้นที่แต่งหน้าหนูก็ไม่ได้คิดอะไร รู้แต่จะทำแล้วมันใจ แต่ตอนนี้ก็คิดว่าเรียนดีกว่า ทำให้เรามีคุณค่ามากขึ้น” อดีตสมาชิกสาวน้อยแต่งหน้ากล่าวอย่างภูมิใจในการเปลี่ยนแปลง

“โบหน้าใสๆ ตามวัยเด็กของเราก็น่ารักแล้วละค่ะ” อีกหนึ่งสมาชิกบอกถึงทัศนคติที่เปลี่ยนไป

“สิ่งที่เขาทำดีแล้ว เราต้องรีบชื่นชมเขา” อาจารย์ที่ปรึกษาของเหล่าลูกศิษย์ที่เคยรักสวยรักงามจนเกินวัยกล่าว

“ก็ปลื้มใจค่ะ เพราะปกติไม่ค่อยมีคนชมหนูหรอก เดี่ยวนี้ก็คงไม่มีใครจำคนปากแดงคนนั้นได้แล้วละค่ะ”

คือหนึ่งในโครงการคุณธรรมดีๆ ที่ได้ใช้การมีส่วนร่วมของนักเรียนเป็นพลังเชิงบวก ร่วมกันคิดแก้ปัญหาวินัยด้วยตัวเด็กๆ เอง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้อย่างน่าภูมิใจ

ภายหลังแลกเปลี่ยนกันถึงสิ่งที่ได้เห็นจากตัวอย่างโครงการนี้ ทำให้เด็กๆ เห็นร่วมกันว่าการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แม้แต่พฤติกรรมของตนเองซึ่งตระหนักแล้วว่าเป็นปัญหา ก็ยังเป็นเรื่องยากที่ต้องใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน เนื่องจากแต่ละคนมีความเคยชินดั้งเดิม และยิ่งเป็นการพยายามไปปรับพฤติกรรมคนอื่นก็จะเป็นเรื่องยากยิ่งกว่า

“ไม่อย่างนั้น พระมหาพงศ์นรินทร์ พระอาจารย์ผู้คิดริเริ่มโครงการคุณธรรมขึ้นมา เป็นประธานโครงการพัฒนาโครงการคุณธรรม เห็นโครงการคุณธรรมมานักต่อนัก ท่านจะบอกหรือคะว่า ‘จากประสบการณ์ของผู้ทำโครงการทุกคน พบว่า เมื่อรณรงค์ เชิญชวนให้คนอื่นทำ สักพัก จะเกิดแรงกดดันทางสังคม ว่ารณรงค์ให้คนอื่นทำ แล้วตัวเองละทำหรือยัง ฉะนั้น ๑ เดือนแรก จึงเป็นช่วงของการเรียนรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงคนอื่น ต้องเริ่มที่ตัวเอง

อีก ๑ เดือนเป็นช่วงล้างความเคยชินเดิมๆ มาสู่ความเคยชินใหม่ การเปลี่ยนพฤติกรรมความเคยชินอย่างน้อยต้องใช้เวลา ๒๑ วันต่อหนึ่งเรื่องที่ยากๆ จะใช้เวลามากกว่านั้น’ และด้วยเหตุผลนี้ไงคะ ที่ทำให้โครงการคุณธรรมกำหนดว่าต้องทำอย่างต่อเนื่องจริงจังมาไม่น้อยกว่า ๒ เดือน” ฉันทกคำพูดของพระอาจารย์มาปลอบขวัญเด็กๆ

เด็กๆ เปิดใจ บ้างย้อนกลับมามองตัวเอง บ้างก็ให้กำลังใจเพื่อน

“สำหรับกลุ่มเรา เราเริ่มที่ตัวเองแล้วนะคะ ก่อนที่จะไปรณรงค์เชิญชวนให้คนอื่นทำ”

“แต่เนี่ยเราเพิ่งจะเริ่มต้นเองนะ พระอาจารย์ยังบอกเลยว่าต้องทำอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า ๒ เดือน แล้วคนอื่นๆ เขาไม่ได้มาคัดแยกขยะด้วยตัวเองเหมือนพวกเรา เขาไม่ได้เห็นภาพเหมือนที่เราเห็น ว่ายังมีขยะมากมายที่ยังไม่ควรทิ้งให้เป็นขยะ เขาจึงไม่รู้สึกละเหมือนที่เรารู้สึก”

“หากเราเข้าใจ เห็นอกเห็นใจคนอื่นๆ เหมือนที่น้องๆ โครงการเด็กไทยไม่แต่งหน้าเขาคิดได้ เราคงจะไม่โกรธคนที่ยังทิ้งขยะปนกันมั่วไปหมด แล้วเราก็คงจะทำโครงการนี้ด้วยความสบายใจขึ้น มีความสุขมากขึ้น เพราะไม่ต้องไปมั่วแต่นึกโกรธเขา”

เมื่อเห็นว่าสีหน้าแต่ละคนเริ่มดีขึ้น ขวัญและกำลังใจเริ่มกลับมา ฉันทจึงชักชวนให้ช่วยกันย้อนมองกลับไป ว่าการทำงานของเราพลาดตรงไหน ควรจะทำอะไรเพิ่มเติม

เราช่วยกันวิเคราะห์ว่าการที่สมาชิกในโรงเรียนยังให้ความร่วมมือ น้อยมาก ต่อกิจกรรมลด ละ เลิก การสร้างขยะ แสดงว่า **ข้อมูลไม่ทำให้ คนเปลี่ยนพฤติกรรม ต้องลงปฏิบัติ ต้องลงมือทำ**

“ที่เขายังทิ้งขยะปนๆ กันอยู่ ไม่แยกประเภทตามที่เราจัดเตรียมถังไว้ให้ อาจะเกิดจากขั้นตอนการปฏิบัติที่เขาทำยังไม่ละเอียดพอ หรือเปล่า” หนึ่งในแกนนำตั้งข้อสังเกต

“เราน่าจะมีการคัดแยกที่มากกว่าการตั้งถังทิ้งขยะ” มีเสียงเสนอแนะ ขึ้นในที่ประชุม

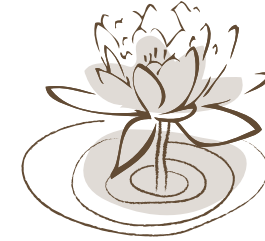
“เราควรชักชวนให้คนอื่นๆ มามีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะให้มากขึ้น ดีไหมคะ” อีกหนึ่งข้อเสนอจากสาวเสียงใสประจำกลุ่ม

ท่ามกลางความรู้สึกของเด็กๆ ที่ท้อแท้ว่าโครงการล้มเหลว ฉับกลับเห็นความมั่งคั่งของเพื่อนๆ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากความ ผิดพลาด การเปิดใจรับฟังและฟื้นคืนกำลังใจร่วมกัน ตลอดไปจนถึง การคิดปรับปรุงหาแนวทางใหม่ นี่กระมังที่พระอาจารย์เคยกล่าวไว้ว่า **“จุดที่ตงามที่สุดของทุกโครงการ คือ ช่วงของความไม่สำเร็จ”** หากโครงการของเราเป็นต้นไม้ ดอกอ่อนก็คงเริ่มผลิให้เห็นบ้างแล้ว

๖๒

AAR = After Action Review กระบวนการกลุ่มตั้งวง เปิดใจพูดคุยกันแบบบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ทีม หลอมรวมใจเข้าด้วยกัน และฝ่าฟันช่วงเริ่มต้นไปด้วยกันได้ อีกทั้ง เป็นการร่วมกันย้อนมองเพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

น้อมนำพระราชจริยวัตรสู่การปฏิบัติ

“ครูไหวเคยบอกพวกเราว่า โครงการคุณธรรม เป็นโครงการ **เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง ไซ้ไหมคะ**” ฝ่ายประชาสัมพันธ์ คนเก่งของเราถามขึ้น ด้วยท่าทางกระตือรือร้น แววตาเป็นประกาย

“คะ” ฉันทอบ พร้อมกับพยักหน้ารับ คิดในใจว่าน่าจะมีไอเดียเด็ดๆ อีกเป็นแน่

“ถ้าฉัน หนูคิดว่าเราน่าจะประชาสัมพันธ์คำขวัญนี้ออกไป เป็นการ สร้างพลังให้ทุกคนในโรงเรียนเห็นว่า การที่เราคัดแยกขยะไม่ใช่แค่ทำเพื่อ โรงเรียนสะอาดเท่านั้น แต่เรากำลังทำความดีถวายในหลวงร่วมกันคะ”

นั่นปะไร ฉันทาคาดการณ์ไว้ไม่ผิด สงสัยจะเพราะในการทำโครงการ เราคลุกคลีกันมาก จนเริ่มรู้จัก

“จริงด้วย...แล้วถ้าจะให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เราควรมีสื่อสร้างแรงบันดาลใจ อย่างพระราชจริยวัตร ด้าน ‘ความประหยัด’ ข้อที่เราเขียนไว้ในผังมโนทัศน์ ไง ถ้าเรานำตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมชัดๆ มาจัดทำสื่อรณรงค์ น่าจะ สื่อใจสมาชิกในโรงเรียนเราได้นะครับ” รองประธานเสนอสนับสนุน

“ดีค่ะ ครูขอชื่นชมความคิดนี้นะ นำสิ่งที่เราวางแผนมาใช้งานจริง จะได้ไม่เป็นการวางแผนก็คือแผน **ที่วางไว้** หรือ แพลนนิ่ง (planning) ก็คือ **แพลนที่วางไว้จริงๆ** เหมือนที่คนเลี้ยงบาลีชอบพูดกัน”

นักเรียนฟังด้วยสีหน้ายิ้มๆ จะด้วยเห็นชั้นกับคนที่ช่างพลิกแพลง คำพูด หรือเคยเป็นหนึ่งในนักวางแผน ก็ไม่ทราบได้

๖๓

“ส่วนรูปธรรมชัดๆ คิดว่าน่าจะหาได้ไม่ยากนะคะ เพราะไม่ว่าเรื่องไหน ในหลวงของเรา ท่านก็ทรงสอนด้วยการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างเสมอมา พระราชจริยวัตรของพระองค์หลายเรื่องที่ได้เห็นผ่านหู ได้รู้ผ่านตา ล้วนสร้างแรงบันดาลใจให้เจริญรอยตามได้เป็นอย่างดี ขึ้นอยู่กับว่าใครจะย้อนคิด และนำไปปฏิบัติหรือไม่”

เรื่องแรก**พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างของลูกกตัญญู** เสียตายจึ่งคะ ที่นักเรียนโตไม่ทันเห็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงชินวราลงกรณ หรือตาจ๋านโหลดในเว็บคุณะคะ นักเรียนจะสัมผัสได้เลยว่าในหลวงทรงเคารพรัก และเทิดทูนแม่อย่างที่สุด การแสดงความรักระหว่างในหลวงและสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเป็นภาพที่ตราตรึง สร้างความอิ่มเอมใจแก่ผู้พบเห็นไม่รู้ลืม

๖๔

เวลาสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเสด็จไปไหน ในหลวงจะทรงประคองตลอด คราใดที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณป่วย ไม่ว่าจะป่วยพระอาการมากมายน้อยเพียงใด เสร็จจากพระราชภารกิจก็พักผ่อนขนาดไหน ท่านก็ไปเฝ้าแม่วันละหลายชั่วโมง ทุกวันไม่ได้ขาด ท่านเป็นกษัตริย์ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ยังมีเวลาให้กับแม่ มาเซ็นรถขึ้นให้แม่ ป้อนข้าว ป้อนน้ำ ป้อนยาให้แม่ด้วยพระองค์เอง ให้ความอบอุ่นแก่แม่ เลี้ยงหัวใจแม่

ก่อนสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณจะมีปีเศษ ตอนนั้นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณอายุ ๙๓ ในหลวงเสด็จจากวังสวนจิตรไปวังสระปทุมตอนเย็น **สัปดาห์ละ ๕ วัน** ไปกินข้าวกับแม่ ไปคุยกับแม่ ไปทำให้แม่ชุ่มชื่นหัวใจ และที่เว้นไป ๒ วัน เพราะในหลวงถือศีล ๘ วันพระ ต้องงดข้าวเย็นเลยไม่ได้ไปหาแม่ อีกวันหนึ่งที่เหลืออาจจะกินข้าวกับพระราชินี กับคนใกล้ชิด

กินข้าวเสร็จนั่งคุยกับแม่ ตรัสกับแม่ว่าตอนเล็กๆ แม่เคยสอนอะไรที่สำคัญ **‘อยากฟังแม่สอนอีก’**

ท่านทรงเป็นกษัตริย์ปกครองประเทศ แต่อยากฟังแม่สอน ไม่เพียงแต่ขอให้แม่สอน ในหลวงยังทรงจดคำสอนของแม่ลงกระดาษอย่างตั้งใจ แล้วคนทั่วไปละคะ อย่าว่าแต่จะขอให้แม่สอนเลย เวลาแม่สอน แม่เตือน เป็นอย่างไร ตะคอกแม่ ตวาดแม่ กระทั่งทำใส่แม่ ซ้ำพูดให้แม่ซ้ำใจ เป็อะจะตายอยู่แล้ว พูดซ้ำซาก น่ารำคาญ”

พอถึงตอนนี้ ฉันเหลือบตาดูปฏิภพของเหล่าลูกศิษย์ มีบางคนหลบตาต่ำ ก้มหน้างูด แต่ทุกคนยังมีท่าที่สนใจ ฉันจึงเล่าต่อ

“หลายสิ่งที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณในหลวงเป็นคุณอนันต์ต่อคนไทยทั้งประเทศทราบจนทุกวันนี้ อย่างเมื่อในหลวงเล็กๆ อยากได้จักรยาน เพราะเห็นเพื่อนมีกัน สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณให้เก็บเงินค่าขนมหยอดกระปุก พอปีใหม่จึงให้แกะกระปุกดูว่ามีเงินเท่าไร แล้วสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณก็สมทบทุนแถมให้ เพื่อให้พอซื้อจักรยาน ส่วนที่แถมนะ มากกว่าเงินในกระปุกอีก

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสอนอะไร ท่านสอนให้ประหยัด สอนว่าอยากได้อะไรต้องเริ่มจากตัวเรา คำสอนนั้นติดตัวในหลวงมาจนทุกวันนี้

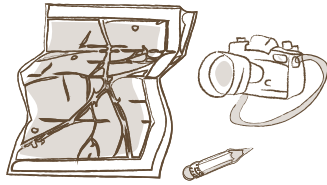
๖๕

ว่ากันว่าในสวนจิตรเนี่ย **คนที่ประหยัดที่สุด คือในหลวง** ประหยัดที่สุด ทั้งน้ำ ทั้งไฟ เรื่องฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่มีเลย ห้องทรงงานของในหลวงที่เกิดโครงการพระราชดำริ นับ ๔,๐๐๐ กว่าโครงการ เป็นเพียงห้องเล็กๆ ขนาด ๓ X ๔ เมตร มีเพียงอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จำเป็นในการทำงาน ไม่มีเฟอร์นิเจอร์หรูหราเลยสักชิ้น

พวกเราเคยสังเกตไหมคะ เวลาท่านเสด็จไปไหนจะมีอุปกรณ์ ๓ อย่างติดตัวเสมอ อุปกรณ์ ๓ อย่างนั้น คืออะไรบ้างคะ”

“แผนที่ กล้องถ่ายรูป แล้วก็...ดินสอไม้คะ” สาวนักร้องตัวงอในกลุ่มเราตอบได้อย่างว่องไว

“แผนที่ที่เห็น ท่านทรงตัด และประกอบต่อกันด้วยพระองค์เองนะคะ ท่านทรงศึกษาแผนที่ข้อมูลของพื้นที่ที่ท่านลงไปทรงก่อนงานเสมอ เพื่อ

ทราบถึงปัญหาและสามารถแนะนำแนวทางการแก้ไขให้กับหน่วยราชการ และราษฎร นี่ท่านก็กำลังสอนด้วยการเป็นแบบอย่างอีกเหมือนกัน สอนให้เราศึกษาและรู้จักการวางแผนจัดการแก้ไขกับปัญหาโดยใช้ความรู้ ที่ได้เรียนมาให้เกิดประโยชน์

กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกความทรงจำที่ดีเพื่อนำไปศึกษาต่อ สมอง เราไม่สามารถจดจำรายละเอียดต่างๆ อย่างได้หมด จึงควรใช้อุปกรณ์ที่มี ให้เป็นประโยชน์

๖๖

ดินสอไม้ ท่านทรงใช้ดินสอไม้แทนที่จะใช้ปากกา เพื่อที่หากเขียน ผิดจะได้ลบ เขียนใหม่ได้ง่าย ไม่เปลืองกระดาษ และยังแฝงแง่คิดว่าคนเราสามารถทำผิดได้เสมอ แต่ต้องรู้จักแก้ไขให้ดีขึ้น

มีเรื่องเล่าจากในวัง ว่าในปีหนึ่งๆ ในหลวงทรงเบิกดินสอแค่ ๑๒ แท่ง ใช้เดือนละแท่งจนกระทั่งฤดู เมื่อฤดูก็ใช้ด้ามต่อเพื่อใช้ดินสอจนหมดแท่ง

พระองค์ท่านเองนั้น ทรงประหยัดอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกันข้ามกับ พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ที่ทรงพระราชทานเพื่อราษฎรผู้ยากไร้ อยู่เป็นนิจ

นั่นเพราะ ทรงได้รับการปลูกฝังให้รู้จัก "การให้" มาตั้งแต่ทรง พระเยาว์ โดยสมเด็จพระย่าจะทรงตั้งกระป๋องออมสินเรียกว่า "กระป๋อง คนจน" หากทรงนำเงินไปทำกิจกรรมแล้วมีกำไร จะต้องถูก "เก็บภาษี"

หยอดใส่กระปุกนี้ ๑๐ เปอร์เซนต์ ทุกสิ้นเดือน สมเด็จพระย่า จะเรียกประชุมเพื่อถามว่าจะเอาเงินในกระป๋องนี้ ไปทำอะไร เช่น มอบให้โรงเรียนตาบอด มอบให้เด็ก กำพ้อ หรือทำกิจกรรมเพื่อคนยากจน

พระราชจริยวัตร 'ด้านความประหยัด' ที่นักเรียน คิดจะนำมาเป็นแบบอย่างในการสร้างแรงบันดาลใจ

สร้างการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในโรงเรียนของเรา ครูแนะนำให้ลองหา อ่านบทความเรื่องของในหลวงที่เราคนไทยส่วนใหญ่ไม่รู้, หนังสือ "หยุด ความเลวที่ไล่ล่าคุณ" เขียนโดย พ.อ.(พิเศษ) ทองคำ ศรีโยธิน, **เจ้านาย เล็ก ๆ-ยุวกษัตริย์** เล่มนี้สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ที่สาวแต่ๆ ของในหลวงเป็นผู้เขียน มีเรื่องราวน่ารักๆ ของทั้งสามพระองค์ เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ อ่านไปยิ้มไปเสียว่ะ

ครูอยากบอกว่า **ยิ่งอ่าน ยิ่งรู้จัก ยิ่งรักในหลวง แล้วจะรู้สึกอยาก ทำความดีถวายท่านให้ยิ่งๆ ขึ้นไป ให้สมกับความรัก ความรู้ และ ความดีที่พระองค์ท่านทุ่มเทให้กับเราทุกคนตลอดมา** ฉันทกล่าว ทิ้งท้ายไว้หลังการประชุม AAR ในวันนั้น

๖๗

น่าเสียดายที่แม้สื่อทุกแขนงจะเผยแพร่โครงการในพระราชดำริ พระราชดำรัส และพระราชจริยวัตรอันงดงาม เพื่อเชิดชูและแสดงความ จงรักภักดีในพระองค์ท่านอยู่มิได้ขาด แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าคนไทยจำนวนมากยังมีพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับสิ่งที่พระองค์ทรงสอน

ไม่ว่าจะเป็นความฟุ้งเฟ้อเห่อไปกับวัตถุนิยมที่สวนทางกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง ปัญหาสุนัขจรจัดที่สวนทางกับเรื่องคุณทองแดง จำนวนพ่อแม่วัยชราถูกทอดทิ้งที่มีแนวโน้มพุ่งสูงขึ้นทุกปี ซึ่งตรงกันข้าม กับความเป็นลูกกตัญญูที่พระองค์ทรงสอนอย่างสิ้นเชิง

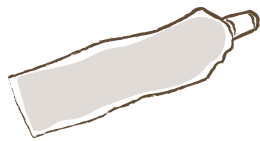
พระอาจารย์เคยวิเคราะห์ว่า แม้ในหลวงจะทรงเป็นกัลยาณมิตร ในการเป็นแบบอย่าง และคำสอนของท่านจะได้รับการเผยแพร่ออกไป เรียกได้ว่าคนไทยได้รู้และได้เห็นสิ่งที่ในหลวงทรงสอน แต่ไม่ได้นำมาสู่

การเรียนรู้การพัฒนาเยาวชนและพลเมืองไทย เพราะ**ขาดกระบวนการเรียนรู้** ด้วยเหตุนี้โครงการคุณธรรมจึงกำหนดให้อัญเชิญพระราชดำรัสมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดการศึกษาพระราชดำริพระราชดำรัส และผลงานของพระองค์ มาเป็นแบบอย่างในการคิดวิเคราะห์ วางแผน เกิดเป็นความรักในความรู้ ความดี ความสามารถที่มีอยู่ในพระองค์

ฉันก็ได้แต่หวัง ว่าการถ่ายทอดเรื่องราวของพระองค์ท่านที่ตนเองมีโอกาสได้รู้ได้เห็น คงพอจะเป็นจุดเริ่มต้นค้นหาและสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักเรียนได้บ้าง

ผลที่เกิดขึ้นดีเกินคาด

เมื่อเย็นวันหนึ่ง เด็กๆ นำโปสเตอร์มาอวดด้วยความทึ่งที่ภาคภูมิใจ โปสเตอร์นั้นเป็นภาพหลอดยาสีพระทนต์เปล่าของในหลวง ซึ่งแบนราบโดยตลอดคล้ายแผ่นกระดาษ โดยเฉพาะบริเวณคอหลอดยังปรากฏรอยปุ่มลึกลงไปเกือบถึงเกลียวคอหลอด จากการที่พระองค์ทรงใช้ด้ามแปรงสีพระทนต์ช่วยรีดและกดจนเป็นรอยปุ่ม บริเวณด้านล่างของโปสเตอร์มีข้อความชวนคิด

แก่นแท้ของการประหยัด ไม่ใช่ไม่ยอมใช้เลย แต่ต้องรู้จักใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

“พวกเราได้ไปอ่านแบบอย่างจากในหลวงตามที่ครูแนะนำแล้วครับ”
ท่านประธานเอ่ยขึ้น

“มีบางคนอ่านแล้วน้ำตาซึมด้วยล่ะค่ะ” เลขาโครงการทำหน้าที่ตาล้อเลียน มองไปที่ประธาน แต่ประธานทำเป็นไม่สนใจ เล่าต่ออย่างมุ่งมั่น

“ดีมากเลยครับ ได้รูปธรรมที่นำมาเป็นแบบอย่างได้เยอะมาก แล้วเราก็คิดกันว่าแบบอย่างจากในหลวงสร้างแรงบันดาลใจให้เราได้ก็น่าจะสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนอื่นๆ ในโรงเรียนได้เช่นกัน

จากการประชุม AAR ครั้งก่อนที่เราคิดกันว่า คนเราจะเปลี่ยนพฤติกรรม ถ้าเขาได้ลงมือปฏิบัติ ได้มีประสบการณ์ร่วมเดียวกับเรา ขึ้นแรกเราจะ**สร้างแนวร่วมทางความคิด**ด้วย ๒ กิจกรรมครับ

กิจกรรมแรก ชื่อ **กิจกรรมเดินตามรอยเท้าพ่อ** เน้นการให้ข้อมูลข้อคิด สร้างแรงบันดาลใจด้วยสื่อ โปสเตอร์ที่เอามาให้ครูดูนี่ เป็นสื่อชิ้นแรกที่เราจะใช้ในกิจกรรมนี้ครับ”

“อ้อ... น่าสนใจมากเลยคะ แหม...ครูไปอบรม ๒-๓ วัน กลับมางานคือหน้าไปเยอะเลยนะ แบบนี้เห็นที่ครูจะต้องไม่อยู่บ่อยๆ แล้วล่ะค่ะ ล้อเล่นนะคะ แล้วกิจกรรมที่สองล่ะคะ” แม่ปากจะขอหยอกเอ็นเด็กๆ เสียหน่อยพอให้หายคิดถึง แต่ในใจฉันก็รู้สึกชื่นชมอย่างจริงใจ

พระธรรมนำทาง

“กิจกรรมที่สองชื่อ **กิจกรรมบรรยายธรรม ‘ธรรมะจากขยะในมือ’** ค่ะ เราจะไปนิมนต์พระครูที่ปรึกษาามาช่วยบรรยายธรรมให้กับสมาชิกทุกคนในโรงเรียนของเราฟัง ว่าการทิ้งขยะให้ถูกที่ การคัดแยกขยะ ทำให้เราเรียนรู้ธรรมะข้อใด หรือกำลังปฏิบัติธรรมข้อใดอยู่ เหมือนตอนที่เรานิมนต์ท่านมาเป็นที่ปรึกษา แล้วท่านเทศน์ให้เราฟังใจคะ หนูยังจดไว้เลยนะคะ นี่ใจคะ ท่านสอนว่า

เมตตา ปรรอณาให้ตนเองและผู้อื่นเป็นสุข

กรุณา ปรรอณาให้ตนเองและผู้อื่นพ้นจากความทุกข์

สององค์ธรรมนี้เกื้อกูลส่งต่อช่วงให้กัน

กรุณา ทำให้เกิดความพยายามเปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่ "ติดลบ" ให้พ้นจากการติด "ลบ" ขึ้นมาเป็น "ศูนย์" ส่วนเมตตา เป็นการพยายาม ทำให้ดีขึ้นไปอีก คือจากสภาวะที่เป็น "ศูนย์" ให้ขึ้นไปเป็น "บวก"

ในยามปกติ (ในทางกุศล) เราจะวางใจเมตตาเป็นพื้นนิสัย คือปรารถนาให้ตนเองและผู้อื่นนั้นมีความสุข ความสำเร็จ ความเจริญงอกงาม อย่างเช่น พ่อแม่ก็หวังให้ลูกเติบโตขึ้นมา มีร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง มีความรู้มีความสามารถ มีกิจการที่ดี มีครอบครัวที่ดี เป็นต้น

แต่พอเกิดภาวะที่ผิดจากปกตินี้ไป เกิดปัญหา เกิดอุปสรรค เกิดอุบัติเหตุ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ จิตจากเมตตาก็จะทำให้ไหวไป

ถ้าไปทางอกุศลก็เครียด กังวล กลัว กล่าวโทษกัน ท้อ ซึมเศร้า ฯลฯ

ถ้าไปทางกุศล ก็คือ "กรุณา" ปรารถนาให้พ้นจากปัญหาอุปสรรค เหล่านั้น ก็จะนำไปสู่เจตนาเป็นความคิด คำพูด การกระทำ ที่แก้ไขช่วยเหลือชวนชวายต่างๆ นั่นเอง

๓๐

แต่ที่หนูจำแม่นที่สุด คือ ท่านอนุโมทนาในกุศลเจตนาที่พวกเรา คิดทำโครงการนี้ แสดงว่าพวกเราจิตใจอันเป็นกุศล มีความกรุณาและเมตตา ปรารถนาให้ทุกคนพ้นทุกข์จากปัญหาขณะเน่าเหม็น กลับสู่สภาวะปกติ คือเป็นสุขอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด ทำให้หนูเป็นปลื้ม จนไปคิดแยกชยะอยู่ได้เป็นเดือน นั่งคิดไปเวลาเหม็นๆ เหนื่อยๆ ก็คิดว่ากำลังทำบุญ กำลังทำความดี ทำแล้วเราก็ได้อยู่ในที่สะอาดไปด้วย แต่ก็ยอมรับคะว่าบางทีอดอึ้งๆ ไม่ได้เหมือนกัน เลยต้องหาทางเพิ่มจำนวนคนมีเมตตา กรุณาคะ ถ้าเรานำเรื่องของความเมตตา กรุณา นี้ มาสร้างแนวร่วมทางความคิดกับสมาชิกในโรงเรียนเราก็น่าจะได้ นะคะ”

สุดท้ายฉันชวนแกนนำทั้งหมดไปนมัสการพระครูที่ปรึกษาด้วยกัน เป็นการสร้างความคุ้นเคยในการเข้าวัดให้กับนักเรียน และถือได้ว่าวันนั้นภารกิจทะลุเป้าหมาย เพราะนอกจากท่านพระครูจะรับนิมนต์

เป็นพระวิฑายการบรรยายธรรมให้แล้ว ท่านยังแนะนำข้อธรรมเพิ่มเติมที่เราสามารถนำไปใช้ในการไปประชาสัมพันธ์ขยายแนวร่วมกับสมาชิกในโรงเรียน

ที่สำคัญคือนำไปขยายไต่เต้ากับผู้บริหาร ว่าโครงการนี้จะช่วยสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ใดให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนบ้าง ซึ่งหาไม่ได้ อย่างแน่นอนจากการทำให้โรงเรียนสะอาดด้วยการจ้างรถมาขนขยะไปทิ้ง ส่งผลให้การดำเนินงานต่อมาได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารด้วยดี

หลักธรรมที่พระครูให้เพิ่มเติม ได้แก่

หลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ข้อ เวทย์ ๖ ข้อ บุญสำเร็จด้วยการชวนชวายช่วยเหลือ คือการช่วยเหลือทำกรงาน ในทำนองงานจิตอาสาต่างๆ นั่นเอง

วินัย คือ การประพฤติตามกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น ไม่ให้ทิ้งขยะในที่ไม่สมควร หรือปฏิบัติได้ตามกำหนดที่ให้ทิ้งหรือแยกขยะด้วยวิธีขั้นตอนอย่างไร

๓๑

ความรับผิดชอบ คือ ตนเองได้กินได้ใช้อะไรแล้ว รับผิดชอบเศษขยะที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตน ไม่ทอดธุระหรือผลักภาระไปให้คนอื่น ต้องมารับผิดชอบแทน

ผลที่เกินเป้าหมายอีกอย่างในวันนั้น คือฉันสังเกตเห็นว่าการมาวัดบ่อยๆ ช่วยให้เด็ก ๆ ไม่เคอะเขิน รู้จักที่จะใช้คำพูด วางตัวได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ ทำเอาฉันอดไม่ได้ที่จะยิ้มอย่างเอ็นดู

สร้างการมีส่วนร่วม

จากที่เราพบแล้วว่า ข้อมูลไม่ทำให้คนเปลี่ยนพฤติกรรม ต้องลงปฏิบัติ ต้องลงมือทำ ขณะที่เราเปิดกลยุทธ์สร้างแนวร่วมทางความคิด จาก ๒ กิจกรรมแรกนี้ เราจึงจัดกิจกรรมรวมพลังอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม มารองรับการสร้างแนวร่วมจากการลงปฏิบัติไปพร้อมๆกัน โดยเปิดรับสมาชิกทุกคนในโรงเรียน ไม่เกี่ยงว่าเป็นครูหรือนักเรียน ให้มาร่วมกันเป็นอาสาสมัคร คัดแยกขยะที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน เพื่อช่วยกันรวบรวมข้อมูล ร่วมรับรู้ และแก้ไขปัญหา

ด้วยการรวบรวมข้อมูล ทำให้เราสามารถติดตามประเมินผลได้ โดยง่าย เราพบว่าการใช้ถังขยะแยกประเภทไม่ค่อยได้ผล ยังมีขยะปนกันอยู่มาก กว่าที่จะถึงการคัดแยกที่ปลายทาง ขยะที่บูดเน่าได้ก็ส่งกลิ่นเหม็น ซ้ำพายังให้ขยะที่ปนกันอยู่ทั้งหมดสกปรกไปด้วย จุดทิ้งขยะสาธารณะภายในโรงเรียนทั้งหมดจึงเปลี่ยนจากถังขยะแยกประเภทมาเป็นสถานีรีไซเคิลแทน เพื่อให้เอื้อต่อการทำความสะอาดและคัดแยกขยะก่อนทิ้งตั้งแต่ต้นทาง

สถานีรีไซเคิล ดูหน้าตาคล้ายเคาน์เตอร์ขายของขนาดย่อมๆ ได้รับการออกแบบให้มีช่องชั้น ว่างล้างขยะ รวบรวม ไม้หนีบ พร้อมข้อแนะนำไว้อย่างพร้อมสรรพ

๑. แยกเศษอาหารและขยะย่อยสลายง่ายไว้ทำปุ๋ยหมัก
๒. ล้างบรรจุภัณฑ์ให้สะอาด
๓. ผึ่งให้แห้ง ก่อนส่งรีไซเคิล

ช่วงเริ่มต้น ได้มีการแนะนำการใช้สถานีรีไซเคิลอย่างละเอียด ชนิดทำให้ดูทุกขั้นตอน และให้สมาชิกทุกคนได้ลองปฏิบัติ เพื่อทดสอบความเข้าใจ

ส่วนการทิ้งขยะบนอาคารเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นขยะสำนักงานที่รีไซเคิลได้ จำพวกกระดาษ A4 กระดาษหนังสือพิมพ์ ลวดเย็บกระดาษ ริบบิ้น เชือก ฯลฯ ได้ให้สมาชิกแต่ละชั้นร่วมกันคิดว่าจะคัดแยกขยะเป็นประเภท อย่างไรบ้าง แล้วจัดเตรียมชั้นคัดแยกขยะไว้ที่บริเวณโถงของแต่ละชั้นเรียน ทั้งนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนี้ให้แก่ทุกคน

เส้นทางเดินของขยะภายในโรงเรียนเราเมื่อมีการบริหารจัดการ จึงเป็นว่าขยะย่อยสลายง่ายส่งไปโรงหมักปุ๋ย เศษอาหารกลายเป็นอาหารปลาอันโอชะ ส่วนขยะอื่นๆ ที่สมาชิกในโรงเรียนล้างและทิ้งที่ชั้นคัดแยกขยะ และสถานีรีไซเคิล จะมายังโรงคัดแยกขยะท้ายโรงเรียน อดีตที่ตั้งของภูเขาขยะ ซึ่งบัดนี้ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียนอาสาสมัครที่มาช่วยคัดแยกขยะในแต่ละวัน

โรงคัดแยกขยะ แลดูเผินๆ เหมือนศาลาขนาดย่อม มีหลังคาแบบเพิงหมาแหงน เพื่อประหยัดค่าก่อสร้าง มีผนัง ๓ ด้าน ด้านหน้าเปิดโล่ง เพื่อช่วยให้ระบายอากาศได้ดีไม่มีกลิ่นอับ และสะดวกในการทำงานเมื่ออาสาสมัครมารวมกันอยู่หลายๆ คน และสะดวกในการขนย้ายขยะเข้าออกจากโรงคัดแยก

ภายในโรงคัดแยกขยะ จัดเตรียมภาชนะขนาดใหญ่ไว้รองรับขยะแต่ละประเภท มีฝาปิดเพื่อป้องกันสัตว์มาซุกซอน แรกๆ ก็แบ่งออกเป็นประเภทคร่าวๆ ตามแต่ว่าขยะชิ้นนั้นผลิตมาจากวัสดุใด เช่น พลาสติก โลหะ แก้ว กระดาษ

๓๔

แต่เมื่อได้ทำงานกันไปเรื่อยๆ ได้ศึกษามากขึ้น เราก็สามารถจัดแบ่งได้ละเอียดขึ้น เช่น

กระดาษ แบ่งออกเป็นกระดาษ A4 กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษกล่อง

แก้ว แบ่งเป็นแก้วสี กับแก้วใส

พลาสติก แบ่งเป็นพลาสติกใสกับพลาสติกขุ่น พลาสติกกรอบบรรจุขนม ถุงพลาสติก

โลหะ แบ่งเป็นอลูมิเนียม สังกะสี เหล็ก ทองเหลือง ฯลฯ กระป๋องน้ำอัดลมทำจากอลูมิเนียม แต่กระป๋องกาแฟ กระป๋องนมขึ้นทำจากสังกะสี

มุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น

จากภาชนะขนาดใหญ่ จึงเริ่มมีการจัดช่องชั้นตามหมวดย่อยของประเภทขยะที่เพิ่มเติมขึ้น แรกๆ หลายคนเข้าใจว่าเราแบ่งแยกประเภทอย่างละเอียดเพื่อให้ขายได้ราคา แต่นั่นไม่ใช่จุดมุ่งหมายที่เราต้องการ

“ครูไหวครับ เราเก็บแม้กระทั่งขวดเย็บกระดาษด้วยหรือครับ ขายได้หรือครับ”

ครูที่มาร่วมเป็นอาสาสมัครตามขึ้น หลังจากเห็นขวดเย็บกระดาษกล่องใหญ่บนชั้นคัดแยกขยะ

“ขายได้ค่ะ แต่เราไม่ได้เก็บไว้ขาย เราอยากให้ขวดเย็บกระดาษเหล่านี้กลับไปเกิดใหม่อย่างมีประโยชน์มากที่สุด เราเลยเก็บไว้บริจาคให้สมาคมคนพิการทางการเคลื่อนไหวเอาไปทำขาเทียมค่ะ”

“ครูไหวครับ อย่างขวดแยมนี้ ผมยังเข้าใจจะครับ ว่าเวลาคัดแยกต้องแยกประเภทขวดกับฝา เพราะขวดเป็นแก้ว ฝาขวดเป็นอลูมิเนียม แต่ขวดน้ำพลาสติกนี่สิครับ เราแยกเป็นขวดขุ่นกับขวดใสแล้ว แค่นี้ก็ขายได้ราคาตามประเภทพลาสติกแล้วไม่ใช่หรือครับ ทำไมแบบขวดใสต้องแยกเป็นฝาขวด ขวดน้ำ และสลากพลาสติกอีกล่ะครับ ทั้งหมดก็เป็นพลาสติกอยู่แล้วนี่ครับ” นักเรียนอาสาสมัครถามขึ้นด้วยความแปลกใจ

๓๕

“นี่ คำถามนี้ต้องให้พี่เขามาตอบเลย พี่เขาศึกษามาตั้งแต่ต้น ตอบได้ดีกว่าครูอีก” ฉะนั้นคำถามไปที่นักเรียนแกนนำรุ่นพี่ รุ่นพี่ตอบได้ทันที

“ทั้ง ๓ ส่วนนี้ถึงจะเป็นพลาสติก แต่ก็ยังเป็นพลาสติกคนละชนิดกันนะน้อง นำไปรีไซเคิลได้ผลิตภัณฑ์ต่างประเภทกัน ยิ่งเราคัดแยกประเภทละเอียดเท่าไร ก็จะเหลือไปรวมกันที่ภูเขาขยะน้อยลงเท่านั้น **จุดประสงค์ที่เราคัดแยกขยะ ไม่ได้มุ่งเพื่อแปรขยะเป็นเงิน แต่เราทำเพื่อส่งเขาไปเกิดใหม่ด้วยการรีไซเคิลให้ได้มากที่สุด เงินจากการขายขยะเป็นเพียงผลพลอยได้**

มุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น

๗๖

อย่างฉลากพลาสติก ถุงพลาสติกใส่อาหาร ถุงก๊อบแก๊บเนย ซาล้าง
เขาไม่รับซื้อหรอกนะ ไม่ใช่ว่ามันรีไซเคิลไม่ได้ รีไซเคิลได้แน่นอน แตกกว่า
จะรวมได้สักกิโล มันใช้พื้นที่ในการขน การเก็บมาก เขาคำนวณแล้วว่า
เอาพื้นที่และค่าขนส่งเหล่านี้ ไปเก็บไปขนขยะที่ขึ้นเล็กแต่ราคาต่อกิโลสูง
จะได้เงินคุ้มมากกว่า เขาเลยไม่รับซื้อขยะถุงพลาสติก”

แกนนำอธิบายจากความรู้ที่ค่อยๆ เพิ่มพูนตามการค้นคว้าและ
ประสบการณ์

“อ้าว...แล้วเราทำอย่างไรกับขยะที่เขาไม่รับซื้อล่ะครับ” อาสาสมัคร
คนเดิมยังไม่วายสงสัย

“ครูไหวเคยต่อรองกับคนรับซื้อ ว่าเราจะเก็บไว้ให้มีน้ำหนักมากพอ
และแพ็คให้แน่นหนาเรียบร้อย จะได้ขนส่งไปได้ง่ายไม่เปลืองที่ และซึ่งได้
น้ำหนักเวลาเขาไปขายให้โรงงานรีไซเคิลขยะ แต่ก็ยังไม่ค่อยมีใครยอมซื้อ

ดีที่เราคัดแยกขยะอย่างละเอียด ไม่มีการปนประเภทกัน และขยะ
ของเราสะอาด คนรับซื้อเขาก็อยากได้กัน เพราะซื้อแล้วไปขายต่อโรงงาน
รีไซเคิลได้เลย ไม่ต้องไปแยกไปล้างให้เสียเวลาอีก ทำให้เราพอจะต่อรอง
ได้ ว่าเราจะขายให้กับรายที่รับซื้อทุกอย่างทั้งหมด ไม่ใช่รายที่เลือกซื้อ
เฉพาะขยะที่ขายได้ราคาเท่านั้น

แต่ตอนหลังนี่คนรับซื้อเขาก็แง อ่ยว่าแต่จะซื้อ ยกให้ฟรียังไม่
อยากเอาเลย แล้วเราก็ไม่แน่ใจด้วยว่าถ้ายกให้แล้วขยะมันจะไป
เกิดใหม่ที่โรงงานรีไซเคิลจริง หรือเขาจะเอาไปทิ้งเมื่อพันตาเราแทน
เราเลยใช้วิธีรวมให้ได้มากพอ แล้วติดต่อขายตรงไปที่โรงงานรีไซเคิล
พลาสติกรายใหญ่เลย” รุ่นพี่ลำดับเรื่องอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

ฉันเลือกที่จะให้นักเรียนรุ่นพี่ตอบคำถามแทน เพื่อทดสอบความ
เข้าใจของแกนนำ เพราะนั่นเป็นหัวใจของกิจกรรม เป็นเหตุผลที่เราเลือก
ที่จะทำโรงคัดแยกขยะเพื่อเน้นการลดปริมาณขยะด้วยการส่งเขาไปเกิด
ใหม่ด้วยการรีไซเคิล แทนที่จะทำเป็นกิจกรรมธนาคารขยะ ซึ่งเน้นการ
แปรขยะเป็นเงิน ทำให้ล้างเก็บกันแต่ขยะที่มีราคา แต่ขยะที่มีราคาน้อย
ก็จะถูกทิ้งให้ไปกองอยู่ที่ภูเขาขยะเหมือนเดิม

๗๗

เป้าหมายอีกข้อหนึ่งที่เรที่ตั้งโรงคัดแยกขยะ คือ **เพื่อฝึกสติ**
ในแต่ละวันหลังจากที่อาสาสมัครคัดแยกขยะเรียบร้อยแล้ว ฉันและ
แกนนำจึงมักจะผลัดกันทำ**กิจกรรมย้อนคิด** ชวนเหล่าอาสาสมัครพูดคุย
เพื่อให้ย้อนฝึกสติก่อนสร้างขยะ

“ขอบคุณทุกคนนะคะที่มีจิตอาสามาคัดแยกขยะ เหนื่อยไหมคะ”
“เหนื่อยจนพูดไม่ออกแล้วครับ” อาสาสมัครตอบ พร้อมยืนยัน
ความเหนื่อยทางสีหน้า

“ถ้ามีขยะน้อยลง เราก็คงเห็นน้อยน้อยลงเนอะ ทำอย่างไรให้มีขยะน้อยลง”

“ลดการใช้ ใช้เท่าที่จำเป็นค่ะ”

“พูดง่าย แต่เวลาทำน่าจะไม่ง่ายนักใช่ไหมคะ สติช่วยได้ค่ะ ก่อนจะใช้อะไรถามตัวเองก่อนว่าจำเป็นต้องใช้ไหม ใช้สิ่งอื่นทดแทนที่ไม่ต้องทิ้งให้เป็นขยะได้ไหม

ก่อนจะทิ้งอะไร ถามตัวเองว่ามันสมควรจะทิ้งหรือยัง สิ่งที่จะทิ้งคืออะไร สมมติว่าเป็นพลาสติก พลาสติกมาจากอะไรคะ”

“มาจากปิโตรเลียม มาจากน้ำมัน”

“แล้วน้ำมันเกิดจากอะไรคะ”

“เกิดจากซากพืชซากสัตว์ที่ตายทับถมกันมาหลายล้านปี”

“เห็นไหมคะ เราทุกคนรู้ เพราะเราเรียนกันมาตั้งแต่ชั้นประถม แต่ความรู้ตรงนี้ถูกลืมไป เราเอาความสะอาดกสบายมาแทนที่ ว่าแต่แล้วเราจะใช้อะไรแทนพลาสติกดีล่ะคะ”

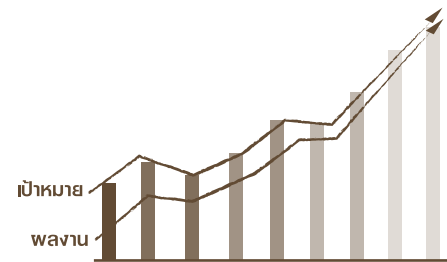
“ใช้ถุงผ้า ปิ่นโต แทนครับ”

“ลองไหมคะ กล้าไหมคะที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเอง เหมือนที่ทุกวันนี้เรากล้าที่จะล้างขยะที่เกิดจากตัวเราใช้ แล้วคัดแยกประเภทขยะส่งเขาไปเกิดใหม่ด้วยการรีไซเคิล เพราะถ้าไม่คัดแยกเขาก็จะไปรวมกันอยู่ที่ภูเขาขยะ”

เมื่อทำหายแล้ว เราก็มีกิจกรรมรองรับอีกหลายกิจกรรม

๓๘

ประเมินผล วัตรยะ ปฏิศทาาง

เย็นวันศุกร์ปลายเดือนหลังการคัดแยกขยะ กลุ่มกัลยาณมิตรของเราได้ประชุมประเมินความก้าวหน้าในการดำเนินงาน เหมือนเช่นที่เคยทำเป็นประจำทุกเดือน

“ตัวเลขปริมาณขยะของเราลดลงไปมากเลยเกือบได้ตามเป้าที่ตั้งไว้แล้วค่ะ ส่วนอาสาสมัครก็เพิ่มมากขึ้น น่าดีใจจังค่ะ” ฝ่ายเลขานุการรายงานตัวเลขปริมาณขยะในแต่ละวัน และจำนวนอาสาสมัครที่เข้าร่วมกิจกรรมในรอบเดือนที่ผ่านมา

“แสดงว่าการคัดแยกขยะได้ผลน่าพอใจ แต่มีวิธีไหนที่จะทำให้เราลดปริมาณขยะได้มากกว่านี้ไหม” ประธานเปิดประเด็น

“เราเคยค้นข้อมูลพบว่า ที่จริงแล้วการลดขยะที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุดใน ๓ R คือ **Reduce** ลดปริมาณการใช้ ไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายอะไรเพิ่มเลย แถมประหยัดเพิ่มขึ้นด้วย แต่ต้องใช้จิตสำนึกและสติให้มาก”

สวน้อยหลังห้องที่ปกติสมัครใจจะเป็นผู้ปฏิบัติ และถนัดสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ครึกครื้น วันนี้พกวิชาการมาเพียบ ทำเอาเพื่อนฯ ตะลึง นั่งฟังอย่างตั้งใจ

๓๙

“ถัดมาก็ **Re-use** ถ้าต้องใช้ก็พยายามหาวิธีนำกลับมาใช้ซ้ำ หรือใช้ใหม่ให้คุ้มค่าที่สุดก่อนทั้ง วิธีนี้ประหยัดกว่ารีไซเคิล เพราะไม่ต้องผ่านการแปรรูป อย่างเช่น ใช้น้ำสุดท้ายในการซักผ้าไปถูบ้าน แล้วเอาน้ำที่ใช้ถูบ้านแล้ว ไปรดน้ำต้นไม้อีกที หรืออย่างกระดาษหนึ่งแผ่น ใช้ซ้ำได้เป็นกระดาษ ๔-๖ หน้า”

“ทำอย่างไรนะ” เพื่อนๆ ถามขึ้นเกือบจะพร้อมกัน

“หน้าที่ ๑-๒ ใช้ดินสอเขียนก่อน (สีอ่อนกว่า) พอจะใช้ซ้ำให้เป็นหน้าที่ ๓-๔ ก็ใช้ปากกาเขียน(สีเข้มกว่า) บางคนใช้เป็นกระดาษหน้าที่ ๕-๖ ก็มีนะ คือรอบแรกเขียนด้วยดินสอ รอบที่สองเขียนด้วยปากกาน้ำเงิน แล้วรอบที่สามเขียนด้วยปากกาหมึกแดง แต่เราลองดูแล้ว เรารู้ว่ามันจะอ่านยากไปหน่อยนะ”

“อ้อ...มีน้ำล่ะ เราถึงเห็นเธอใช้กระดาษทดเลขซะเป็นสิริขนาดนั้น” เพื่อนเอ่ยขึ้นอย่างเพิ่งจะเข้าใจ

“ใช้สิริจะ ก่อนจะไปแนะนำใครก็ต้องเริ่มที่ตัวเองก่อน จริงปะ แต่ถ้าเป็นกระดาษพิมพ์เอกสารก็ใช้ได้ ๓ หน้า คือพิมพ์หน้า-หลัง แล้วก็บริจาคไปตอกอักษรเบรลล์ให้คนตาบอดได้”

ส่วน R สุดท้าย **Recycle** นี้แหละสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากที่สุด ใน ๓ R เพราะต้องไปผ่านกระบวนการระดับอุตสาหกรรมถึงจะได้ผลิตภัณฑ์ใหม่กลับมาใช้ได้ แต่ไม่ใช่ว่าไม่ดีนะ ก็ยังดีกว่าทิ้งโดยไม่คัดแยกเลย”

“ที่จริงเรื่อง ๓ R นี้เราเคยรณรงค์ให้ความรู้ไปแล้วนะ ตอนที่เริ่มทำโครงการใหม่ๆ ช่วงที่ขยับปนกันไปหมดจนพวกเราแทบจะแยกไปร้องให้ไปนั่นไง จำได้ไหม แล้วคราวนี้เราจะทำอย่างไรให้เรื่องนี้ได้ผล” เลขฯ ผู้มีความจำเป็นเลิศเท้าความขึ้นมา เพื่อปรับปรุงการทำงาน

“แต่เราคิดว่าเพราะตอนนั้นเราณรงค์ให้ความรู้เป็นหลัก ยังไม่มีกระบวนการ ไม่มีกิจกรรมรองรับที่จะไปปลูกจิตสำนึก มันเลยไม่ค่อย

ได้ผล ผิดกับตอนนี้เรามีทั้งสถานีคัดแยกบนห้องเรียน สถานีรีไซเคิล โรงคัดแยกขยะ ทุกกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ทุกคนต้องมีสติ มีจิตสำนึก ถ้าเราเพิ่มหรือปรับกิจกรรมโดยใช้ความรู้ตรงนี้มาคิดก็น่าจะยิ่งได้ผลดียิ่งขึ้นนะ” เหม่ญญิกกลุ่มเราพูดอย่างมีหลักการ

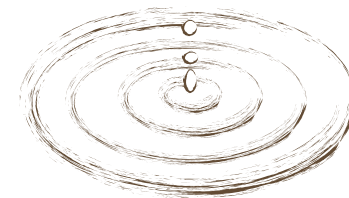
“ถ้าอย่างนั้น จากข้อมูลนี้ ผมว่าเราน่าจะเพิ่มกิจกรรมด้าน Reduce ลดการใช้ ไม่ให้เกิดขยะตั้งแต่ต้นทาง ส่วนเรื่อง Re-use ใช้ซ้ำ เอากลับมาใช้ใหม่ สามารถเริ่มจากขยะที่เดิมเรามักจะคัดส่งไปรีไซเคิลเลย ก็หาวิธีเอากลับมาใช้ใหม่ให้มากที่สุดก่อน ถ้าไม่ได้แล้วจริงๆ ค่อยส่งไป Recycle อย่างนี้ดีไหมพวกเรา” ประธานเสนอ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นเอกฉันท์

การวิจัยปฏิบัติการอย่างง่าย

= สืบค้น เก็บข้อมูล ประมวลผล สรุปผล

การทำงานเทียบกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ รวมทั้งประเมินตนเอง นำผลการประเมินมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไข เพิ่มเติมหรือต่อยอดขยายผล

ต่อยอดกิจกรรม เน้นย่นาคความดี

จากการระดมความคิดเห็นในวันนั้น พยายามหาความรู้เพิ่มเติม ใช้ปัญญาพิจารณาในเวลาคัดแยกขยะ ทำให้เราสามารถนำขยะกลับมาใช้ใหม่ได้อีกหลายประเภท อาทิเช่น

ลวดสปริงจากปากกาที่ใช้หมดแล้ว บริจาคให้กับโรงเรียนประถม
ใกล้ๆ นำไปประดิษฐ์หุ่นยนต์ ซึ่งนักเรียนที่เก่งด้านวิทยาศาสตร์ของเราเอง
อาสาวิธีการประดิษฐ์และลงไปสอนน้องๆ ด้วยตัวเอง

กระดาษ A4 ที่ใช้แล้วทั้งสองหน้าบริจาคให้กับโรงเรียนคนตาบอด
ตามที่เคยมีผู้เสนอตั้งแต่แรก ให้เป็นประเด็นปัญหาจากสิ่งดีที่อยากทำ ซ้ำ
ไปได้ไกลกว่าการบริจาคสิ่งของไม่ใช่แล้ว เกิดเป็นกิจกรรมต่อเนื่องขึ้นอีก
๑ กิจกรรม ชื่อว่า “กิจกรรมจิตอาสา กระดาษหน้าที ๓” เนื่องจากเมื่อ
นักเรียนนำกระดาษไปบริจาคแล้วเกิดจิตอาสาอยากแบ่งเบาภาระของครู
ผู้สอน จึงขอเรียนประดิษฐ์อักษรเบรลล์กับครูโรงเรียนสอนคนตาบอด

แม้ว่าทุกตัวอักษรที่ตกลงไป ล้วนต้องใช้ความตั้งใจ สมาธิ ความ
ใจเย็น และความอดทน

๘๒ แต่สิ่งที่ได้รับกลับมาก็คือความอิ่มเอมใจ เมื่อได้เห็นว่สื่อการสอน
จากความตั้งใจ สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้พิการทางสายตาได้จริง

ส่วนแนวคิดด้าน Reduce เกิดเป็นกิจกรรมรณรงค์ซื้อ-ขายไม่
สร้างขยะ ให้แม่ค้าที่มาขายของในโรงเรียน สมาชิกในโรงเรียนลดการ
ใช้บรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วทิ้ง

“หนูเอากล่องอาหารมาใส่ เอ้า...ป้าแถมขนมให้อีกชิ้นค่ะ” แม่ค้า
บางคนหัวใส ทั้งสนับสนุนกิจกรรมและได้ใจลูกค้าไปพร้อมกัน

“ถุงหิ้วพลาสติก ใบละ ๑ บาท ซื้อมาได้ที่ห้องประชาสัมพันธ์”
คือข้อความที่ติดไว้ใกล้บริเวณร้านค้าในโรงเรียน ลดความสะดวก
สบายในการหามาใช้และเพิ่มความรับผิดชอบด้วยการเสียเงินเพิ่มหาก
ต้องการถุงหิ้ว

“เด็กรุ่นใหม่ ใส่ใจพสก... (ผ้า) มาโรงเรียน”

นี่ละ ข้อความรณรงค์เชิญชวนให้หันมาใช้ถุงผ้าของขาใจเจ้าประจำ
แกนนำจากเด็กหลังห้องของตนเอง แม้จะเกือบหมิ่นเหม่ แต่ก็สร้างความ
สนใจได้ดี เพราะวัยรุ่นน่ารักวัยเดียวกัน พูดจาภาษาเดียวกัน

นอกจากนั้น เขา...คนนี่แหละที่รวมพลพรรคคนรักดนตรี แปลงเนื้อ
ร้อง ใช้ทำนองเพลงฮิต เป็นเพลงรณรงค์เรื่อง ๓ R บ้างละ คัดแยกขยะ
บ้างละ บางเพลงไม่ได้แต่ง ไม่ได้แปลง แต่ก็ไปสรรหามาร้อง อย่างเพลงนี้

ขยะทิ้งทำไม
(ทำนองเพลง คุณค่าใจ)

จดจำพ่อบ้านแม่เขื่อน ต้องเห็นตัวเองเอาไว้

ขยะทิ้งทำไม ถ้าเก็บเอาไว้วางไว้เรื่อยมา

ของดีก็มีมากมาย ถ้าเก็บเอาไว้ วางไว้เรื่อยๆ

ของพวกนี้ บางทีก็มีราคา จะทิ้งฉันก็ไม่ว่า กำนาระป๋า คิดดูในใจ

*ถ้ามารังๆ เรอของทิ้งไว้ทำไม กองในใจร ถึงได้เถาะถูกลูกตา

ฉันอยากรู้ วันไหนกองสูงชันมา เรอนั้นหนา รจะเขี่ยกมันว่าอะไร

**ขวดเนล้า ขวดเขี่ยรมากมาย เตะกระเซตวาง ละไม่ยอมเก็บกัน

นมจืดขาว ถ้วยขามกอละมัง ขุบเขี่ยขมู่มัง ละก็ขังขยดตี

พวกเรา ทั้งหญิงทั้งชาย ก็แล้วทำไม ไม่ช่วยกันละนะ

วางเก่าวางแล้วได้เงิน ละเข็นขยับขยับเงิน กันละคุณพี่

***ควรถนักรวมใจ ของที่รวบรวมทรงนั้น ของพวกนี้ เก็บในใจๆ รวมกัน

วางไปไว้ทุกวัน แล้วตัวท่านจะทันสมัย

***เศษเนื้กั้ทั้งแชนท้กมล ในน้เก็ข้สขสมเจาไว้

กระเป่ากั้ระสขข เาเจงกั้ระสขข น้วท้ทำไมไม่คิตตุ้ไน้ตี

คิตๆ ตุ้ไน้ตีๆ คิตๆ ตุ้ไน้ตี

(ตนท้.....)

น้ำ * / ** / ***

“แหม...ที่เธอทำทั้งหมดนี้ เกือบเป็น ‘โครงการสื่อคุณธรรม’ ได้เลยนะเนี่ย” ฉันทื่นชมด้วยเสียงกลั้วหัวเราะ อดขำไม่ได้กับความทะเล้นที่แปลงให้เข้ากับงานได้อย่างลงตัว

“เป็นอย่างไรหนอรครับ สื่อคุณธรรม แล้วทำไมถึงว่า เกือบ ละครับ” พ่อตัวดีที่ทำให้ฉันทื่นหัวเราะจนปวดแสบ แสบด้วยควมสงสัย

“โครงการสื่อคุณธรรมก็คือโครงการที่ผลิตสื่อ สร้างคุณธรรม แต่ที่ครูว่าเกือบเป็น ก็เพราะถ้าจะให้ป็นโครงการต้องไม่ใช่แค่ผลิตสื่อ แต่ต้องมีที่มาของความคิด ว่าทำไมถึงผลิตสื่อคุณธรรมนี้ มีแผนงานการผลิต กระบวนการนำไปใช้ ติดตามประเมินผลว่า สื่อที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เกิดผลดีอย่างไรต่อผู้รับสื่อ สื่อที่ผลิตขึ้นสามารถช่วยแก้ปัญหาที่ตั้งไว้ได้จริงหรือเปล่า

ครูว่าเธอก็ม่ครบทุกข้อเลยนะ เพียงแต่ยังไม่ได้ประเมินผล หรือเขียนออกมาให้เป็นหลักการเท่านั้นเอง” ฉันทธิบายควมหมายของโครงการสื่อคุณธรรม จนเจ้าตัวทำหน้าปุ่เปลี่ยนๆ

“ไม่ไหวละครับครู ผมก็แค่อยากทำสนุกๆ ช่วยสร้างบรรยากาศชวนให้คนอยากมาเป็นอาสาสมัคร มาร่วมโครงการที่เราทำอยู่นี้ ก็พอแล้วครับ” พ่อหนุ่มนักเพลงของฉันท้ปฏิเสธทันควัน แล้วรีบเดินหนีไปเลย

“ไม่เป็นไร...ฉันคิดในใจ ไว้ค่อยๆ ตะล่อมชวนวันหลัง วันนี้แค่เด็กกลุ่มหนึ่งที่ปกติเรียนๆ โดดๆ หันมาสนใจช่วยคัดแยกขยะ ใช้สิ่งที่เขารักเชิญชวนให้คนทำดีด้วยวิธีของเขา แค่นี้ก็น่ายินดีมากแล้ว

กว่าหลายเดือนที่ผ่านมา ถ้ามองจากเป้าหมาย ว่าปริมาณขยะลดลง สมาชิกในโรงเรียนทุกคนช่วยกันลดปริมาณขยะ แขนงนำและอาสาสมัครร่วมกันทำงานจิตอาสาเพื่อส่วนรวม สมาชิกในโรงเรียนมีพฤติกรรมด้านความประหยัดใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่ามากขึ้น ก็ถือว่าโครงการของเราบรรลุเป้าหมาย

ที่เกินคาดคือกิจกรรมความดีได้เติบโตขยายผล ออกลูกออกหลาน หลากรูปแบบตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน อย่างกระดาษหน้าที ๓ หรือสื่อคุณธรรม และคิดว่าต่อไปก็จะมีมากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าได้พัฒนาเป็นโครงการก็จะมีควมยั่งยืนยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น สิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน คือ ความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของทุกคนที่เข้าร่วมโครงการคุณธรรม

เด็กเรียนเริ่มมีจิตอาสา นำความเก่งที่มีแบ่งปันออกสู่สังคม ไม่เก่งแต่ในตำราอีกต่อไป

คนที่ชอบเป็นผู้ตามก็เริ่มกล้าที่เสนอความคิดเห็น มีความคิดริเริ่มมากขึ้น

หนุ่มนักเพลงที่เดิมเอาแต่ร้องเพลงเกี่ยวสาว หรือไม่ก็ก่อวณเพื่อนหันมาร้องเพลง แต่งคำขวัญให้คนมาร่วมกิจกรรมทำดี ซ้ำทำได้ดีเสียด้วย ถือว่าได้ใช้พรสวรรค์ในทางสร้างสรรค์

หรือแม้กระทั่งตัวฉันท้เอง เด็กๆ ยังเคยทักเลยว่า “เดี๋ยวนี้ ครูไหวสวยขึ้นนะครับ สงสัยเพราะยืมบ่อยขึ้น” หน่วยแนวหน้ากล้าทักขึ้นในวันหนึ่ง

“ทำไม แต่ก่อนครูหน้าบึ้งตอลดเลยหนอร” ฉันท้ถามด้วยสีหน้ายิ้มๆ อยากรู้ทัศนคติของเด็ก มากกว่าจะหลงคารม

“ก็ไม่ถึงกับตอลดหนอรครับ เพียงแต่ครูดูเครียด ผมเลยไม่คอยกล้าเข้าใกล้ กลัวรังสีอำมหิตแผดเผา” ไม่พูดเปล่ายังทำหน้าที่สยของประกอบเสียอีก

“นายก็พูดกันไป ไม่ขนาดนั้นหรอกค่ะ คือหนูรู้ว่าที่จริงครูดูเพราะหวังดี แต่มันก็ทำให้เราเกรงว่าจะไปทำอะไรผิด ให้ครูดูเอานะคะ”

นี่ถ้าไม่มีโครงการเป็นตัวเชื่อมให้เรากลุกลิสสนิทสนมกัน เด็กๆ ก็คงไม่กล้าเปิดใจบอก ยังมีนิสัยอีกบางอย่างที่เด็กไม่ได้บอก แต่ฉันรู้ตัวเองดี นั่นคือ นิสัยใจร้อน ชอบจัดการ ก็ด้วยความหวังดีนะแหละ อย่างตอนที่นักเรียนถามเรื่องทำไมต้องแยกขวดน้ำใส ฝา และฉลากพลาสติกออกจากกัน ถ้าเป็นเมื่อก่อนฉันคงจะรีบตอบทันที ไม่ปล่อยให้ให้นักเรียนแกนนำได้ตอบหรอก เพราะเกรงนักเรียนจะตอบผิด แต่เดี๋ยวนี้ฉันพบด้วยตัวเองแล้วว่าให้เด็กได้ลองผิดลองถูกดีกว่า เพราะไม่ว่าจะผิดหรือถูก ประสบการณ์นั้นก็สอนให้เขาเรียนรู้ได้ทั้งนั้น

การทำงานร่วมกันอย่างเปิดใจ ทำให้เราได้รับรู้ถึงมุมมองของวัยรุ่นมากขึ้น เข้าใจเขามากขึ้น แล้วเขาก็เข้าใจเรามากขึ้นเช่นกัน

๘๖

วันนี้จึงเป็นอีกวันที่ฉันรู้สึกว้าวฟ้าสดใสเป็นพิเศษ หลังจากที่ทุ่มเททำโครงการจน ‘ตะวันไม่ลับ กลับบ้านไม่เป็น’ มาหลายเดือน

พลิกวิกฤตเป็นโอกาส

ในชีวิตของการเป็นครู ฉันไม่เคยคิดเลยว่าจะต้องพบเจอกับเหตุการณ์ในวันนี้

เหตุการณ์ที่ผู้ปกครองมาชี้หน้ากล่าวหาต่อหน้าสาธารณชนว่าแสวงหาผลประโยชน์จากเด็ก นำเด็กมาเป็นเครื่องมือสร้างรายได้ เขาส่งลูกมาเรียนหนังสือ เพื่อมีอาชีพหน้าที่การงานที่ดี ไม่ได้เพื่อโตไปเป็นคนขายขยะ การให้เด็กไปคัดแยกขยะทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อจากขยะสกปรก ข้าพเจ้าหากยังไม่หยุดให้เด็กคัดแยกขยะ เขาจะไปฟ้องผู้อำนวยการให้ไล่ฉันออก พูดยๆ เสรีจก็สะบัดหน้าพริตกลับไป โดยไม่ยอมรับฟังคำชี้แจงใดๆ ทั้งสิ้น

ฉันยืนอึ้งด้วยความมึนงงอยู่ชั่วครู่ น้ำตาเอ่อขึ้นมาทั้งที่ไม่ได้ตั้งใจ จนต้องรีบเดินกลับไปห้องพักครู

เมื่อตั้งสติได้ฉันย้อนถามตัวเองว่ารู้สึกอย่างไร โกรธ เสียใจ ผิดหวัง อย่างนั้นหรือ

ไม่ใช่...ก็แค่ตกใจและอับอายที่โดนกล่าวหาท่ามกลางสายตาของผู้คนมากมาย

แต่ไม่เสียใจ ไม่ได้ผิดหวัง เพราะไม่ได้ไปคาดหวังว่าจะได้รับการชื่นชมจากใคร สิ่งที่คาดหวังจากการทำโครงการ คือเด็กๆ ได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำกิจกรรมในโครงการที่เขาคิดขึ้นเอง

ไม่โกรธ เพราะคิดว่าที่ผู้ปกครองพูดเช่นนั้น เพราะเขาไม่รู้ ว่าจริงๆ รายได้จากกรคัดแยกขยะกลับมาสู่การพัฒนาการเรียนการสอนให้กับนักเรียน นำกลับมาทำโครงการอย่างไรบ้าง เขาไม่ทราบว่โครงการนี้เป็นอย่างไร เพราะเขาไม่เคยเห็น ไม่เคยมาสัมผัสว่าการคัดแยกขยะเป็นอย่างไร ขยะแต่ละชิ้นที่ล้างตากมาแล้ว สภาพโรงคัดแยกขยะที่จัดเป็นหมวดหมู่มีฝาปิดอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ข้าพเจ้ายังไม่ประมาท มีอุปกรณ์ป้องกันทั้งหน้ากาก ถุงมือพร้อมสรรพ เราไม่ได้ปล่อยให้เด็กไปคัดแยกขยะสกปรกชวนให้ติดเชื้อขนาดที่เขาเข้าใจ

๘๗

ใช่แล้ว...เพราะเขาไม่รู้

ถ้าเช่นนั้น...

เราก็ควรทำให้เขาได้มาร่วมรับรู้ มาสัมผัส เช่นเดียวกับสมาชิกในโรงเรียน

นักเรียนแกนนำพากันมาปลอบใจฉันกันยกใหญ่เมื่อทราบถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น บางคนเป็นเด็อดเป็นร้อนนแทนถึงขนาดพาลโกรธผู้ปกครองท่านนั้น

“อย่าไปโกรธเขาเลย เขาพกไฟมา พุดเสร็จเขาเย็นลง เขาก็ไป แล้วเราจะเอาไฟมาใส่ไว้ในใจเราต่อทำไม ครูว่าน่าจะขอบคุณผู้ปกครอง ท่านนั้นด้วยซ้ำ” ฉันบอกไปตามความคิด

“ขอบคุณหรือคะ”

“ขอบคุณหรือครับ”

ทุกคนทำหน้างุนงง

“ค่ะ” ฉันย้ำคำด้วยน้ำเสียงหนักแน่น “ขอบคุณเขา เพราะเขาทำให้ ครูคิดว่าถึงเวลาแล้วที่เราจะขยายโครงการของเราไปสู่บ้านและชุมชน และขอใจพวกเรไปด้วย”

“ขอใจที่พวกหนูเป็นห่วงครูนะหรือคะ”

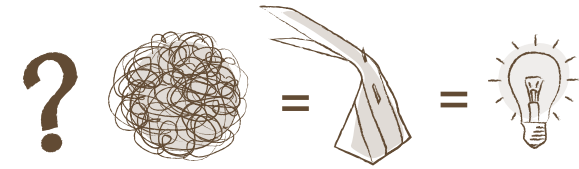
“นั่นก็ส่วนหนึ่ง แต่ที่อยากขอใจจริงๆ คือขอใจที่ทำให้ครูรับมือ กับเรื่องวันนี้ได้แบบนี้ บอกตามตรงเลยนะ ถ้าเป็นเมื่อก่อนครูคงจะโกรธ มาก แต่เพราะพวกเราสอนครู”

“พวกผมนี่นะครับ”

“ใช่ค่ะ จำตอนแรกๆ ที่เราเริ่มรณรงค์ให้คัดแยกขยะได้ใหม่ ที่แรกนักเรียนโกรธ ผิดหวัง ที่คนอื่นๆไม่ให้ความร่วมมือ แต่พอคิดได้ว่า เขาไม่ได้ร่วมประสบการณ์เดียวกับเรา เขาไม่รู้ การเปลี่ยนพฤติกรรม ต้องใช้เวลา เราต้องให้ความรู้ ให้โอกาส และให้เวลาเขา พวกเราก็เลิก โกรธ เลิกผิดหวัง เอาสมองมาคิดว่าจะทำอะไรต่อดีกว่า ทำให้โครงการ เราคืบหน้าขึ้น

ต่อให้ตอนมีโรงแยกขยะแล้วก็เถอะ ใหม่ๆ ก็มีคนมาเยาะเย้ย ถากถางเราอยู่เรื่อยๆจะจบไปเป็นซาเล้งรับซื้อของเก่าหรือ นักเรียนยัง ยึดรับ แล้วชวนคนทีว่ำนั้นแหละมาเป็นซาเล้งพิทักษ์โลกด้วยกันเลย เนี่ย ครูก็เรียนรู้จากพวกเธอนั่นแหละ

สังเกตไหมคะ ทุกครั้งที่ม่ปัญหาถ้าเราตั้งสติในการรับมือ ที่สุด ปัญหา นั้นจะลับปัญญาให้แหลมคมขึ้น มีนาละ รุ่นพี่ครูเขาถึงเคยบอก ไว้ว่า ให้ **เห็นปัญหาเป็นขนมหวาน รับประทานแล้วจะได้ปัญญา** มันเป็นอย่างนี้เอง”

จากเหตุการณ์ในวันนั้น โครงการคุณธรรมของเราจึงได้ขยายออก นอกรั้วโรงเรียนเชื่อมไปสู่บ้าน เริ่มด้วยเมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนเห็นชอบ ให้เป็นอีกหัวข้อในการปฐมนิเทศผู้ปกครองในวันเปิดเทอม นำเสนอ โครงการว่าเป็นอีกหนึ่งความภาคภูมิใจของโรงเรียน ในการปลูกฝัง คุณธรรมผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตัวนักเรียนเอง พร้อมเชิญชวนให้ ผู้ปกครองร่วมเป็นอาสาสมัคร และนำกลับไปทำต่อที่บ้าน เพื่อให้การ ปลูกฝังคุณธรรมทั้งที่บ้านและที่โรงเรียนเป็นไปอย่างครบวงจร และ สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ต้องขอบคุณผู้ปกครองหลายท่าน ที่ลุกขึ้นตอบคำถามประชาสัมพันธ์ ของเรา ถึงความเปลี่ยนแปลงของลูกหลานหลังจากเข้าร่วมโครงการ

“ตั้งแต่โรงเรียนมีโครงการคัดแยกขยะ เดี่ยวนี้รู้จักประหยัดมากขึ้น ไม่กินทิ้งกินขว้าง บอกทิ้งไปกลายเป็นขยะ กว่าจะย่อยสลายหมดใช้เวลา นาน”

“อาสาช่วยงานบ้านมากขึ้น บอกไม่ยากทิ้งไว้ให้เป็นภาระแม่ รู้แล้วว่าคนทำนะเหนื่อย”

“เดี๋ยวนี้รู้จักเก็บข้าวของเป็นหมวดหมู่ เป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น เยอะเลยคะ”

“เดี๋ยวนี้เข็ญๆ ไม่ค่อยหนีไปร้านคอมฯ เล่นเกม แล้วคะ บอกมาช่วย พี่ๆ แยกขยะสนุกกว่า ไม่เสียสตางค์ด้วย”

“สนใจการเรียนดีขึ้นครับ เห็นใจว่าพ่อทำงานส่งเขาเรียนก็คงเหนื่อย เหมือนตอนเขามาคัดแยกขยะ แล้วพี่ๆ ที่เป็นแกนนำก็คอยแนะนำแต่สิ่งที่ดี ให้ประพฤติตัวให้ดี”

คำกล่าวเหล่านี้ช่วยยืนยันกับผู้ปกครองท่านอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี ว่าโครงการของเราไม่ได้เพียงสอนวิธีคัดแยกขยะให้กับเด็ก แต่โครงการยังได้ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เรื่องจิตอาสา ความรับผิดชอบ และวินัย อีกด้วย

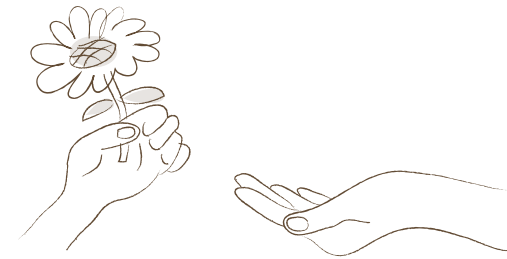
โดยมีภูเขาขยะที่ค่อยๆ มลายหายไปและไม่เกิดภูเขาขยะลูกใหม่ เป็นประจักษ์พยาน ซึ่งแสดงด้วยภาพถ่ายและสถิติตัวเลขของ ปริมาณขยะในโรงเรียนที่ลดลงจากวันละกว่า ๒๐๐ กิโลกรัม เหลือเพียงวันละ ๒๐ กิโลกรัม สร้างความตื่นตาตื่นใจในผลสำเร็จให้กับผู้ปกครองอีกคำรบหนึ่ง

(ในอีกด้านหนึ่งก็ทำให้นักเรียนแกนนำที่เมื่อแรกทำโครงการเป็นไม้เบื่อไม้เมากับการสำรวจ เก็บบันทึกข้อมูล ประมวล และสรุปผล ได้เห็นถึงประโยชน์ของสถิติในด้านการจัดแสดงผลงานที่ชัดแจ้ง นอกเหนือจากไว้วัดการบรรลุเป้าหมาย ปรับปรุงงานในคราวนี้ด้วย)

เมื่อเราเชิญชวนให้ผู้ปกครองได้เยี่ยมชมการคัดแยกขยะบนอาคารเรียนของนักเรียนแต่ละชั้น และให้นักเรียนพาผู้ปกครองเยี่ยมชมสถานีรีไซเคิล โรงคัดแยกขยะ จึงได้รับการตอบรับแสดงความสนใจด้วยดี

เป็นเรื่องน่ายินดีที่ความชื่นชมสนใจไม่ได้หยุดอยู่แค่วันปฐมนิเทศ เมื่อวันต่อๆ มาเริ่มมีผู้ปกครองมาร่วมเป็นอาสาสมัครคัดแยกขยะร่วมกับนักเรียน และที่น่ายินดียิ่งขึ้นคือมีผู้ปกครองนำขยะที่คัดแยกจากที่บ้าน มาบริจาคให้กับโรงเรียน เพราะนั่นแสดงว่าโครงการโลกนี้ไม่มีขยะได้เริ่มรูดืบเข้าไปถึงที่บ้านแล้ว

สร้างทายาทสืบทอดมรดก

“เทอมหน้านักเรียนก็จะจบกันหมดแล้ว ครูคงเหงาแยะเลย” ฉันท้อยขึ้น เพราะรู้สึกเช่นนั้นจริงๆ และเพื่อหยิ่งเชิงดูการวางแผนงานในอนาคตของเหล่าแกนนำ

“ไม่เหงาหรอกคะ เราแต่ละฝ่ายมีทายาทไว้เป็นตัวแทนกันหมดแล้ว น้องๆ ที่มาเป็นอาสาสมัครนี้แหละคะ แวดดีหลายคน”

“ครับ เดี่ยวนี้ผมก็เริ่มให้ห้องๆ เป็นหัวหน้าในการคัดแยกขยะแต่ละวันกันเองแล้วครับ อ้อ...น้องเขาคิดกิจกรรมมาเสนอที่ประชุมด้วยนะครับ เอ้า...น้องมาเล่าเองเลยดีกว่า”

“ผมเห็นว่าเดี๋ยวนี้ผู้ปกครองเอาขยะมาบริจาค แล้วก็มาช่วยคัดแยกขยะกันมากขึ้น ถ้าเราทำเป็นกิจกรรมเชิญชวนให้เขาบริจาคขยะ เพื่อนำเงินมาซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดที่ถูกน้ำท่วมเสียหายไปจะดีไหมครับ” นักเรียนรุ่นน้องเสนอแนวคิด

“เออ...เข้าทำแะน้อง น่าจะมีคนในชุมชนหันมาคัดแยกขยะที่บ้านมากขึ้น แล้วนักเรียนก็จะได้นั่งซื้อหนังสือเข้าห้องสมุดไว้อ่านด้วย” ประธานชื่นชม ทำเอาน้องยิ้มปลื้ม

“ครูเสนอว่าเพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง บ-ว-ร คือบ้าน-วัด-โรงเรียน เราจัดเป็นผ้าป่าการศึกษาดีไหมคะ”

“ผ้าป่าการศึกษาเป็นอย่างไรคะ”

“คือทางวัดรับผ้าป่าเพื่อรวบรวมเงินให้แก่โรงเรียน นำไปพัฒนาการศึกษา ที่นี้แทนที่เราจะรับทำบุญเป็นเงินใส่ซองผ้าป่า ก็รับเป็นผ้าป่าชยะแทน คือให้ชาวบ้านนำชยะมาบริจาค เราเอาเงินที่ขายชยะได้ไปทำบุญ แล้วทางวัดก็ให้โรงเรียนกลับมาพัฒนาการศึกษา อย่างนี้นักเรียนคิดว่าอย่างไรคะ” ฉันทธิบายเพิ่มเติมพร้อมขอความคิดเห็น

“ถ้าอย่างนั้นผมว่ายิ่งดีนะครับ ชาวบ้านจะได้ทำบุญโดยไม่เดือดร้อนเรื่องเงิน เพราะที่ผ่านมามุมชนก็ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมเหมือนกัน” ฝ่ายสวัสดิการสนับสนุน

“แหม...ทั้งคนในชุมชนได้ร่วมคัดแยกชยะมากขึ้น ได้ทำบุญโดยไม่เดือดร้อน โรงเรียนได้หนังสือใหม่เข้าห้องสมุด วัดได้มีส่วนร่วมเป็น win-win solution เลยนะคะเนี่ย” เลขาฯ สรุป

เมื่อทุกคนเห็นด้วยในหลักการ การคิดงานให้เป็นรูปร่างชัดเจนและแบ่งงานกันตามความสมัครใจจึงตามมา เราตกลงให้นักเรียนรุ่นน้องผู้ริเริ่มเสนอความคิดเห็นเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมนี้ เพื่อให้เขารู้สึกเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ขณะที่ฉันทและแกนนำคอยให้คำปรึกษาและการสนับสนุนอย่างเต็มที่

ครั้งนี้ไปกราบนมัสการพระครู ท่านชื่นชมความคิดในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ว่าเป็นการขยายโครงการสู่ชุมชนให้กว้างขึ้นและแก้ปัญหาเรื่องการขาดทุนทรัพย์ในการจัดหาหนังสือได้ดี จึงรับกนิมนต์ด้วยถือเป็นการที่สงฆ์ได้ร่วมส่งเสริมการศึกษา ทั้งยังแนะนำให้เราทำการประชาสัมพันธ์ให้ดี เนื่องจากยังอาจเป็นเรื่องใหม่สำหรับคนในชุมชน

การทอดผ้าป่าชยะครั้งนี้จึงได้ทั้งการสร้างความเป็นเจ้าของในรุ่นรับมรดก และสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน-วัด-โรงเรียน ในคราวเดียว

เทคนิคสร้างความรู้สึกร่วมมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ

- **คิดริเริ่มเอง** สร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของด้วยการให้เยาวชนคิดริเริ่มด้วยตนเองว่าจะทำความดีอะไร คิดแก้ปัญหาเรื่องอะไร
- **มีส่วนร่วมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง** จะทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ เมื่อสังเกตเห็นเยาวชนเริ่มใส่ใจ เริ่มตั้งคำถาม อยากรจะปรับปรุงให้ดีขึ้น ควรสนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วม
- **เน้นที่การปฏิบัติงานจริง** แม้ไม่ใช่รุ่นก่อตั้ง แต่มีบทบาทสำคัญในทีมที่ต้องลงไปคลุกไปคลุกกับงานอย่างจริงจัง ก็จะเกิดความผูกพันจากการลงมือทำ จนสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ
- **ทำให้ภาคภูมิใจในงานและผลของงาน** การชื่นชมด้วยวาจา หรือทำที่นิยมยกย่องผ่านสายตา รอยยิ้ม การอยู่เคียงข้างให้กำลังใจ ทั้งขณะที่กำลังลงมือทำงาน และขณะที่ได้รับผลสำเร็จจากการทำงาน จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการเพิ่มมากขึ้น

“โครงการคุณธรรม”
การประกวดที่แตกต่าง

ตั้งแต่ทำโครงการ คุณธรรม
 ฉันได้ทำหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อน
 ได้เห็นผู้บุกเบิกริเริ่มทำกิจกรรมนอกเวลาเรียน
 ได้กลับไปเป็นนักเรียนอีก ครั้งเพราะต้องค้นหา
 ความรู้มากมายที่ไม่รู้ ทำงานร่วมกับทุกคนทั้งที่
 ไม่เคยทำมาก่อน แต่ไม่ว่าจะเช่นไร
 ทุกครั้งฉันทำด้วยกระตือรือร้น นั่นใจ ไม่มี
 ความลังเลเลยแม้แต่น้อย ยกเว้นครั้งนี้ เมื่อมีคำสั่ง
 จากผู้บริหารให้ส่งโครงการคุณธรรม
 เข้าประกวด

เปลี่ยนทัศนคติต่อการประกวด

ฉันมีทัศนคติมาโดยตลอดว่าการประกวด คือ การเอารางวัลมาเป็น
 เครื่องล่อให้เกิดการแข่งขัน เป็นการกระตุ้นกิเลส สร้างความริษยา ให้กับ
 ผู้เข้าแข่งขัน เพราะเห็นผู้เข้าร่วมประกวดคนอื่นเป็นคู่แข่ง โดยเฉพาะยิ่ง
 เป็นการประกวดความดีด้วยแล้ว ฉันยิ่งคิดคำนึงใหญ่เพราะคิดว่านั้นจะ
 เป็นการสร้างให้คนทำดีโดยหวังผลรางวัล หากไม่มีรางวัลก็จะไม่ทำกัน
 ต่อไป

เมื่อได้รับคำสั่งให้ส่งโครงการคุณธรรมเข้าประกวด ฉันจึงรู้สึก
 ขัดแย้งในตัวเองเป็นที่สุด แต่ก็ไม่ทราบจะกล่าวถ้อยคำใดบายเบี่ยง
 เมื่อผู้บริหารให้เหตุผลแกมบังคับว่า “เพียงเรานำเสนอสิ่งดีที่เราทำจริง
 เพื่อสร้างชื่อเสียงให้โรงเรียน ครูไหนจะทำไม่ได้เสียหรือ”

ที่สุดฉันจึงตัดสินใจค้นเบอร์โทรศัพท์ครูที่ปรึกษาโครงการซึ่งเคย
 เข้าร่วมการประกวด จากท้ายเล่มของหนังสือ “บันทึกความสำเร็จ
 เยาวชนไทยทำดี ถวายในหลวง ปีที่ ๓” ซึ่งดาวน์โหลดจากเว็บไซต์
 โครงการคุณธรรม www.moralproject.net นั้นเอง

ทั้งที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน แต่เมื่อฉันบอกเล่าถึงที่มา และปรึกษา
 ความในใจ ครูรุ่นพี่ท่านนั้นกลับให้คำแนะนำด้วยความเอื้ออาทร ท่านให้
 กำลังใจ รายละเอียดของเอกสารและการเตรียมตัว ประโยชน์ที่เด็กๆ
 จะได้รับจากการเข้าร่วมประกวด ไม่ว่าจะผ่านการประกวดหรือไม่
 หรือผ่านเข้าสู่การประกวดระดับใดก็ตาม โดยเฉพาะเบื้องต้นหากผ่าน

การประกวดระดับเขตพื้นที่แล้ว ก็จะได้เป็นตัวแทนเขตเข้าร่วมค่ายพัฒนาโครงการระดับภูมิภาค ตอนนั้นฉันยังนึกภาพไม่ออกว่าค่ายที่ว่า จะคืออะไร แต่ที่จำได้แม่นย่อประโยคหนึ่ง คือท่านบอกว่า สำหรับการประกวดโครงการคุณธรรมแล้ว

การประกวดไม่ใช่การแข่งขัน การประกวดคือการปฏิบัติธรรม

ประกอบกับเมื่อได้อ่านข้อคิดของพระมหาวิชาญ สุวิชาโน ประธานค่ายโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ หัวหน้าฝ่ายบริการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จากหนังสือเล่มเดียวกันนี้

“การจัดค่ายทั้งหมดที่ผ่านมา อาตมาได้เห็นและคลุกคลีกับเด็กๆ ที่ทำความดีจากทั่วทุกภาคของประเทศ จนมั่นใจว่า โครงการคุณธรรมฯ นี้เป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพ ช่วยฝึกให้พวกเขาได้คิด ได้ทำความดี อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุด ค่ายพัฒนาโครงการคุณธรรมฯ จึงเป็นค่าย ที่มีอานิสงส์มากกว่าค่ายคุณธรรมทั่วไปมาก เพราะหลังจากจบค่ายแล้ว พวกเขายังได้ทำความดีผ่านโครงการฯ ต่อเนื่องยาวนานต่อไป

หน้าที่ของพระวิทยากร นอกจากการจัดกระบวนการในค่าย ให้เยาวชนรัก สามัคคีกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอดพัฒนาการทำโครงการซึ่งกันและกันแล้ว ที่สำคัญที่สุด คือ ต้องสร้างแรงบันดาลใจ และพลังศรัทธาในการทำความดีให้ทุกๆ คน เพราะเยาวชนนอกจากเรียนรู้วิชาแล้ว ยังต้องหัดรวมกลุ่มกันทำความดีอย่างมีปัญญาด้วยการทำความดีในโรงเรียน ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เป็นการลดละความเห็นแก่ตัว ฝึกเป็นผู้นำในการทำความดี และช่วยปลูกฝังความรักถิ่นฐานบ้านเกิด เมื่อโตขึ้นเขาจะเป็นคนดี เป็นผู้นำที่ดีของสังคม

พระอาจารย์อยากบอกเด็กทุกคนว่า หากลูกๆ จะทำความดีต้องทำ ตั้งแต่ตอนนี้ ฝึกตั้งแต่อยู่ในวัยเรียน หากตอนนี้อ้างว่าต้องเรียน เรียนหนัก

เรียนยาก โตขึ้นก็จะอ้างว่าต้องทำงาน งานหนักไม่มีเวลามาทำอะไรดีๆ ให้สังคมอีกเช่นกัน แต่เท่าที่พระอาจารย์เห็นลูกๆ ที่ทำโครงการทุกคน มีความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถทำโครงการได้โดยไม่เสียการเรียน แถมหลายคนยังมีผลการเรียนที่ดีขึ้นอีก ซึ่งอาจนับเป็นผลมาจากความดีที่ทำและความเพียรอันบริสุทธิ์”

ทำให้ฉันคิดว่า หากเด็กๆ ได้ร่วมกระบวนการค่ายเช่นนี้ ได้ฟัง ถ้อยคำเหล่านี้ คงจะเป็นพลังในการต่อเชื่อความดีให้ลูกศิษย์ต่อไปได้อย่าง ต่อเนื่องยาวนาน จึงไม่ลังเลอีกต่อไปที่จะส่งโครงการเข้าร่วมประกวด

เตรียมตัว เตรียมใจก่อนไปประกวด

ฉันไม่ลืมว่าโครงการนี้เป็นงานของเด็กๆ ฉันเป็นเพียงสมาชิกคนหนึ่งเท่านั้น การจะเข้าประกวดจึงต้องขึ้นกับการตัดสินใจของเด็กๆ เป็นสำคัญ (แม้ว่าฉันจะให้ข้อมูลด้านบวกเพื่อโน้มน้าวใจอยู่บ้างก็ตาม)

ที่สุดเด็กๆ ตัดสินใจที่จะเข้าร่วมประกวด

“ที่จริงครูจะบอกว่าจากความตั้งใจดี หุ่เมเททำจริง และการเก็บข้อมูล อย่างเป็นระบบของพวกเรา ทำให้โครงการของเราผ่านการคัดเลือกจาก ระดับโรงเรียนและเขตพื้นที่เข้าไปสู่ระดับภูมิภาคแล้ว ที่เราจะเตรียมตัว คือไปเข้าค่ายภูมิภาคเพื่อไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนๆ ต่างโรงเรียน ไปบอกเล่าความดีที่เราทำ ให้เพื่อนๆ โรงเรียนอื่นร่วมรับรู้ เราจะได้ไปพบเพื่อนใหม่เพื่อเป็นเครือข่ายความดีให้กันและกัน การทำความดีจะได้ไม่โดดเดี่ยว” ฉันเตรียมความคิดนักเรียนก่อนเป็นอันดับแรก

ส่วนในด้านเอกสารนั้น เราเริ่มจากการดู ‘ประเด็นพิจารณาให้คะแนน’ ไม่ใช่เพื่อให้ได้คะแนนมาก แต่เพื่อสอบถามดูว่าโครงการของเรามีคุณสมบัติครบถ้วนหรือไม่ ยังขาดในส่วนใดอยู่บ้าง

ประเด็นพิจารณาให้คะแนนโครงการ

๑. ริเริ่มจากเยาวชนเอง (คิดเองทำเองมาก) **คิดใหม่ ใฝ่ดี** มีแง่มุมน่าสนใจ
๒. **คุณประโยชน์ด้านศีลธรรมเป็นสำคัญ** (ให้คะแนนมากเป็นพิเศษสำหรับโครงการที่มุ่งแก้พฤติกรรมเสี่ยงหรือส่งเสริมจิตอาสา)
๓. **ขยันทำงาน** มุ่งมั่นทุ่มเทเพียรพยายามเด่นชัด (นำทำเป็นแบบอย่าง)
๔. **เกิดผลสำเร็จ** แก้ไขปัญหาได้ พัฒนาคุณธรรมกลุ่มเป้าหมายได้
๕. **ผู้ทำเองเกิดการเรียนรู้** พัฒนาตนเองเป็นแบบอย่างที่ดีมากขึ้น
๖. เก็บข้อมูลวิเคราะห์ ประมวลผลเป็นสถิติได้ดี
๗. ใช้หลักธรรม/พระราชดำริได้ถูกต้อง-เหมาะสม
๘. ปัญหา-สาเหตุ-เป้าหมาย-ทางแก้ **สอดคล้องกันและสมเหตุผล**
๙. งบประมาณพึ่งตนเองได้มาก-ประโยชน์สูงสุดประหยัดสุด
๑๐. สร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายได้มาก (บวร)
๑๑. โครงการมีการสานต่อไปได้อีกนาน (เช่น มีรุ่นน้องสืบต่อ)
๑๒. นำเสนอออกมาจากใจ จริงใจ มีใจแค่ท่งจามา
๑๓. กิริยามารยาทในการนำเสนอดูดีน่าประทับใจ
๑๔. ความถูกต้องครบถ้วนของเอกสารและสื่อนำเสนอ

“ถ้าดูตามนี้ โครงการเราก็ค่อนข้างจะตรงตามเกณฑ์อยู่เหมือนกันนะคะ” รองประธานเสนอความคิดเห็น

“ถ้าตามเอกสารที่ระบุสิ่งที่ให้นำไปในวันเข้าค่ายระดับภูมิภาค คือ **รายงานโครงการ** (๒๐-๕๐ หน้ากระดาษ A4 ไม่รวมปก), **สรุปย่อโครงการ** ใน ๑ หน้ากระดาษ A4 ,**แผ่นพับนำเสนอโครงการ** (๑ หน้ากระดาษ A4 หน้าหลัง) สื่อ **Presentation (Powerpoint หรือ VCD)**, **แผ่นป้ายนิทรรศการโครงการ** และ **เว็บเพจ** นำเสนอโครงการผ่านทางอินเทอร์เน็ต โดยไปโพสต์ที่ www.facebook.com/moralprojectpage ลงทะเบียนที่ **เว็บบล็อกโครงการ** www.moralproject.net

ด้านเอกสารโครงการ เรายังขาดรายงานกับสรุปย่อโครงการอยู่เลยคะ แต่ยังมีตัวอย่างให้ด้วย(ดูภาคผนวก) น่าจะพอไหวคะ” เลขฯ ส้ารวจด้านเอกสาร

“ส่วนแผ่นพับ แผ่นป้ายนิทรรศการ แล้วก็ฟรีเซนเตชั่นที่ทำไว้ตอนปฐมนิเทศผู้ปกครอง ปรับนิดหน่อยก็ใช้ได้ครับ น่าจะใช้เวลาไม่นาน เดี่ยวนี้มีรุ่นน้องมาช่วยหลายคน เว็บเพจไม่ต้องเป็นห่วงครับมีน้องที่คล่องด้าน IT ช่วยได้” ประชาสัมพันธ์กล่าวเสริม

“ในใบสมัครเขาให้ระบุเยาวชนที่จะไปเข้าค่ายระดับภูมิภาค ๓ คนด้วยนะครับ เราจะส่งใครไปบ้างละครับ” ประธานดูรายละเอียด

กลายเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่เราระดมความคิดเห็นกัน เพราะมีบางคนนำเสนอเก่ง แต่ไม่ใช่ตัวหลักของโครงการ กับบางคนขลุกอยู่กับโครงการแต่ถนัดทำมากกว่านำเสนอ และแล้วเราก็ได้ข้อสรุป

“จากเกณฑ์โครงการคุณธรรมเน้นคนที่ทำงานจริงจัง ถ้าอย่างนั้นเราเอาคนที่ลงขลุกกับงานไปดีกว่าไหมครับ เพราะเขาจะพูดทุกอย่างจากประสบการณ์ จากใจ จากความรู้สึกมากกว่า ส่วนเรื่องพูดยังไม่เก่งก็ฝึกเอา ไม่ต้องลีลาดีแค่สื่อสารได้เข้าใจก็น่าจะโอเคนะครับ จะได้เป็นขวัญและกำลังใจให้กับคนทำงานด้วย” จึงเป็นอันว่ากลุ่มของเราตกลงตามนั้น

การเขียนรายงานเป็นอีกหนึ่งประเด็นยากสำหรับเด็กๆ เพราะแม้จะมีหัวข้อแนะนำไว้แล้วว่าจะต้องเขียนอะไรบ้าง แต่เอาเข้าจริงก็ยังเกร็งที่จะเขียน ด้วยเกรงจะเขียนสื่อสารออกมาได้ไม่ดีหรือไม่ครบถ้วน

“คิดซะว่าเขียนเล่าให้เพื่อนๆ ฟัง เพราะครูที่ปรึกษาอ่านเพียงเล่าย่นะคะ ว่าบางโครงการ เขาเขียนบทนำในส่วนที่มาและความสำคัญตามความรู้สึกของเขาจริงๆ นะแหละ พระอาจารย์ที่เป็นกรรมการยังชมเลยว่าเขียนได้น่ารัก เห็นภาพ และสื่อสารตรงประเด็นดี เขาเขียนอย่างนี้ค่ะ ‘หนูเห็นพ่อกับแม่กลับจากทำงาน ท่านปวดเมื่อยทุกวัน หนูก้อยากจะช่วยให้ท่านคลายปวดเมื่อย จึงอาสาปวดให้ แต่ด้วยความที่ปวดไม่เป็น นวดแล้วพอลบยังปวดยิ่งขึ้น หนูก็เลยไปหัดนวดจากแม่หมอในหมู่บ้านจนนวดเป็น คราวนี้พ่อบอกว่านวดดี นวดแล้วหายปวดเมื่อย หนูเลยนวดให้พ่อทุกวัน เวลานวดพ่อกจากข้างหลังก็จะได้กอดพ่อด้วย’ เป็นโครงการที่น่ารักมากค่ะ ลูกได้แสดงความกตัญญูด้วยการนวดให้พ่อแม่ทุกวัน จนขยายออกไปสู่การนวดคนในชุมชน เกิดเป็นความมั่งคั่ง สร้างสายสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและในชุมชน

โครงการคุณธรรมเน้นการลงมือทำจริง และสื่อสารให้เข้าใจจะไม่ได้ต้องการวิทยานิพนธ์ที่เลิศหรูอลังการ คุณแต่แผ่นป้ายนิทรรศการ โครงการสึคะ แนะนำให้ใช้ฟิวเจอร์บอร์ดมาทำ เพื่อประหยัด จัดเก็บง่าย พกพาสะดวก แต่ที่เน้นจริงๆ นะคือเนื้อหาที่นำเสนอให้มีความคิดสร้างสรรค์ สื่อสารได้เข้าใจ” ฉนั้นให้กำลังใจเด็กๆ พร้อมแนะนำให้เห็นแก่นของสิ่งที่ทำแทนการยึดติดกับรูปแบบ

ประสบการณ์ครั้งหนึ่งในชีวิต

ค่ายพัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ มีทั้งหมด ๔ ค่าย ๔ ภูมิภาค ครอบคลุมเขตพื้นที่การศึกษาทั้ง ๑๘๕ เขตทั่วประเทศ โครงการของเราอยู่ในค่ายภาคกลาง-ตะวันออก

ภายในค่ายนี้มีพระภิกษุ เด็กนักเรียน และครู มาอยู่ร่วมกันนับร้อยชีวิต กิจกรรมภายในค่ายเป็นแบบ ๓ in ๑ คือ เป็นค่ายปลูกฝังคุณธรรมให้กับเยาวชนแกนนำโครงการ เรียกว่า **ค่ายผู้นำเยาวชนกัลยาณมิตร** ผนวกกับ **นิทรรศการโครงการคุณธรรมระดับภูมิภาค** เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนา และ **การประกวดโครงการคุณธรรม** เข้าด้วยกัน

นิทรรศการจัดขึ้นอย่างเรียบง่าย ทุกโรงเรียนได้รับการจัดสรรพื้นที่มีแผ่นป้ายนิทรรศการ และแผ่นพับทำมือที่แต่ละโครงการจัดเตรียมเป็นเครื่องมือในการนำเสนอ เราผลัดกันเดินเยี่ยมชมและให้คะแนนโครงการของเพื่อนๆ

ถึงคราวโครงการของเรานำเสนอ พระอาจารย์ที่เป็นคณะกรรมการถามขึ้นมาว่า “ทำไมโครงการนี้จึงไม่นำขยะกลับมาใช้ใหม่ ด้วยการประดิษฐ์เป็นข้าวของเครื่องใช้อย่างที่เขานิยามทำกันบ้างล่ะ”

ตัวแทนของเราตื่นเต็นอย่างเห็นได้ชัด ฉนั้นเดินเลียงออกมาส่งกำลังใจอยู่ห่างๆ แต่ไม่ได้ให้เขาเห็นเพราะเกรงจะทำให้เสียสมาธิ

“การประดิษฐ์ของใช้จากเศษวัสดุ อย่างการประดิษฐ์ร่มจากถุงน้ำยาซักผ้า ผลิตหมวกจากกล่องนม เป็นสิ่งที่ดีครับ แต่เราจะนำขยะมาประดิษฐ์ได้สักเท่าไร? แต่ละบ้านก็คงต้องการใช้ร่วมเพียงไม่กี่คันหรือหมวกเพียงไม่กี่ใบ ไม่ทันต่อปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การประดิษฐ์จึงเป็นการย้ายที่ขยะได้เพียงส่วนน้อยเท่านั้น โครงการของเราจึงคิดแก้ปัญหาขยะที่ต้นตอของปัญหาคือการปลูกจิตสำนึกให้กับทุกคน และให้ทุกคนได้ปฏิบัติอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันมากกว่าครับ แต่ขณะนี้ก็มีคุณยายในชุมชนจะมาสอนการประดิษฐ์สิ่งของจากขยะ เราก็ยินดีครับ ถือเป็นกิจกรรมเสริมที่ช่วยเชื่อมบ้านและโรงเรียน คุณยายเองก็จะได้ไม่เหงาด้วยครับ”

เพื่อนๆ โครงการอื่นปรบมือให้กับคำตอบของนักเรียนกันกราวใหญ่ ทำเอาฉนั้นอดปลื้มใจไม่ได้ ที่เขาเข้าใจแนวคิดของโครงการอย่างถ่องแท้

โครงการหลากหลายละลานตา สร้างความอึดอ้อมใจ ได้เรียนรู้ แลกเปลี่ยนกันทั้งแนวคิด แนวทางสร้างสรรค์กิจกรรม การแก้ไขปัญหา ได้แลกเปลี่ยนเบอร์โทรศัพท์ติดต่อกันเป็นเครือข่ายกันไป ที่สำคัญคือสิ่งที่เราได้เปิดใจกว้างรับรู้ความดีและชื่นชมในความดีของคนอื่น

นี่เป็นส่วนหนึ่งของบรรยากาศการประกวด นี่ถ้าฉันไม่ได้มา คงเสียตายน่าดู โชคดีที่อคติไม่บดบังใจไปทั้งหมด นำขอบคุณครู โครงการที่โทรศัพท์ไปปรึกษาเป็นที่สุด

ผลการประกวดที่รอคอย

ในส่วนของผู้ว่าฯ นายวชนก ภัทรานมิตร เด็กๆ ต่างสนุกสนานกับกิจกรรมละลายพฤติกรรม หลอมหลวมใจ สร้างความเป็นผู้นำ-ผู้ตาม ได้ทั้งเสียงหัวเราะและน้ำตา สมดังเจตนาที่พระอาจารย์ พระวิทยากร ท่านผู้อุตสาหะทุ่มเทจัดกิจกรรมมาให้ จนมาถึงช่วงของการประกาศผลรางวัลที่ทุกคนรอคอย เสียงพระมหาพงศ์นรินทร์ พระอาจารย์ของเราดังขึ้น ท่ามกลางเด็กๆ ที่นั่งรอฟังด้วยความใจจดใจจ่อ

“พระอาจารย์ขอบอกให้พวกเราได้ฟังและจำไว้ว่า การประกวดโครงการคุณธรรมนี้ ไม่ใช่การแข่งขัน การประกวดไม่ใช่การแข่งขัน การประกวดไม่เท่ากับการแข่งขัน แต่การประกวดคือการปฏิบัติธรรม

สิ่งที่มีความสำคัญน้อยที่สุด แต่เป็นภาระมากที่สุดและน่าเบื่อที่สุด ในสายตาของพระอาจารย์ที่จัดทำโครงการนี้ก็คือ การประกวดและประกาศผลการประกวด แต่พวกเธอจะรู้สึกรู้ว่าการประกวดสำคัญที่สุดใช่ไหม **เฮลละ ต่อไปนี่คือการปฏิบัติธรรม**”

เด็กๆ ตื่นเต้น นั่งตัวตรง ตั้งใจฟัง

“แต่...” เสียงเพลงแห่งความตื่นเต้นแบบคุ้นเคยก่อนการประกาศผลการประกวดทั้งหลายดังขึ้น แต่พระอาจารย์กลับชวนคุยต่อ

“ตอนนี้พวกเธอพอจะรู้แล้วใช่ไหมว่า พวกเธอทำความดีไปเพื่ออะไร” ท่านทิ้งช่วงให้คิด

“แรกๆ เธออาจจะคิดทำเพื่อหวังคะแนน หวังรางวัล ดีขึ้นมาหน่อยก็หวังสร้างชื่อเสียงให้โรงเรียน ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็น ‘ตัวปลอมหมดเลย’ แล้วถ้าอย่างนั้นพวกเธอคิดว่าทำความดีไปเพื่ออะไร

“ทำเพื่อสังคม”

“ทำเพื่อตัวเอง”

ฯลฯ

เด็กๆ พยายามคิดหาคำตอบ

เสียงเพลง “ความดีเพื่อความดี” ดังขึ้น

เราทุกคนล้วนมาจากต่างฐานกัน
ใจกริ้วมุ่งมันนำมาทำ ความดี
เพื่อพ่อหลวงของเรา...เพื่อชาติไทยของเรา
กำลังกษัตริย์จะสู้ไช
แม้เธอแะฉัน ไม่เคยเขินนุ้ที่หมา
แม้ต่างภาษา แต่เราเขื่อนใจถึงใจ
ถักทอความฝันร่วมกัน ด้วยพลังรักหัวใจ
ทำ ความดีกันต่อไป เพื่อความดี

“ตกลงเราทำความดีเพื่อ...” พระอาจารย์ถามขึ้นอีกครั้ง

“ความดี” เด็กๆ ตอบด้วยน้ำเสียงหนักแน่นมั่นใจ

“แล้ว ทำความดีเพื่อความดี นี่มันคืออะไรละ” พระอาจารย์ถาม แล้วให้เวลาคิด ก่อนที่จะเฉลย

“ทำความดีเพื่อความดี ก็คือ ไม่ต้องเพื่ออะไรอีกต่อไป ทำความดีก็เพียงแค่ให้ความดีได้เกิดขึ้น ก็พอแล้ว ให้ความดีได้เกิดขึ้นที่ไหน ให้ความดีเกิดขึ้นที่ในใจของเรา และเห็นความสุขจากความดีที่เกิดขึ้นในใจของเรา นั่นก็เพียงพอแล้ว **เอาล่ะ ต่อไปนี้คือการปฏิบัติธรรม**”

เด็กๆ ตื่นเต้นตั้งใจฟังขึ้นมาอีกครั้ง เข้าใจว่าการประกาศผลคงจะเริ่มขึ้นแล้ว

จุดมุ่งหมายของการประกาศผลในวันนั้น ไม่ได้อยู่ที่ผลการประกวดเป็นสำคัญ พระอาจารย์จึงมีเทคนิคในการประกาศผลที่ไม่เหมือนใคร เพื่อให้เด็กได้ปฏิบัติธรรมจริงๆ จากเรื่องของ **โลกธรรม ๘** ที่เกิดจากการประกวด ซึ่งมีครบหมดทั้ง **ได้ลาภ-เสียมลลาภ** ก็คือ ได้เงินรางวัล-ไม่ได้เงินรางวัล **ได้ยศ-เสียยศ** ก็คือ ได้ตำแหน่งเข้ารอบ-ไม่เข้ารอบ **สรรเสริญ-นินทา** ก็คือคำชื่นชมเมื่อได้เข้ารอบหรือรับรางวัล คำตำหนิหรือบ่นว่าเมื่อตกรอบ ไม่ได้รางวัลอย่างที่หวัง **สุข-ทุกข์** ทั้งกายและใจ ตั้งแต่ระหว่างทำโครงการจนมาถึงตอนประกาศผลนี้ หลักพรหมวิหารธรรม ๔ ได้ถูกนำมาใช้ฝึกให้เป็นวิปัสสนาอย่างง่าย สำหรับผู้ที่กำลังฟังผลการประกวด ให้เห็นสภาวะจิตใจของตนเอง และพัฒนาให้กลายเป็นทักษะชีวิตต่อการแข่งขันได้ต่อไป

การประกวดคือการปฏิบัติธรรม

เมื่อกลับถึงโรงเรียน แกนนำที่ไม่ได้ไปรวมค่ายต่างรอดอยผลการประกวดด้วยสีหน้าตื่นเต้น หลายคำถามพรั่งพรูจนเราตอบกันแทบไม่ทัน

“ไปประกวดเป็นอย่างไรบ้าง”

“โครงการของเราเข้ารอบใหม่”

เมื่อเห็นสีหน้ายิ้มแย้มของพวกเขา ต่างก็คาดเดากันว่าโครงการของเราจะต้องชนะการประกวดอย่างแน่นอน

“เราได้...เข้าร่วมประกวด แต่...ไม่ได้รางวัล”

“อ้าว...ไม่ได้รางวัลหรือ” หลายคนมีสีหน้าผิดหวัง บางคนนั่งเงียบขณะที่บางคนถึงกับทำท่าจะร้องไห้

“แล้วทำไมพวกเธอยังยิ้มหน้าระรื่นกันขนาดนี้ล่ะ” คนที่ตั้งสติได้เร็วถามกลับมา

“ก็เราได้สิ่งดีๆ มากมายจากค่ายกลับมา ข้าไปเราก็มุ่งมั่นแต่แข่งขัน เอาชนะเหมือนกันนะ แต่ค่ายทำให้เราได้เห็นว่าการแข่งขันเป็นสิ่งที่สร้างความน่ารังเกียจ ขยะแขยง สกปรก เศร้าหมองขึ้นในใจเราขนาดไหน ก่อนการประกาศผล พระอาจารย์จึงได้ให้ตัวช่วยในการป้องกันความเศร้าหมอง”

“ตัวช่วยอะไรนะ” น้ำเสียงของผู้ถามยังเจือความขุ่นมัว

“พระอาจารย์ให้พรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อย่างไรล่ะ ท่านบอกให้เรา

เมตตา วางใจว่าทุกโครงการทำได้ดี ได้ประสบความสำเร็จ ได้เข้ารอบ สังเกตใจตนเองว่ารู้สึกอย่างไรได้จริงไหม หรือรู้สึกแข่งโครงการอื่นอยู่ว่าให้คนอื่นตกรอบ จะรู้สึกดีหรือร้าย เป็นจิตใจแบบพระเอกนางเอก หรือตัวโกงก็ไม่ใช่ไร แต่สังเกตเห็นจิตของเราให้ชัด เท่านั้น

กรุณา เราควรวางใจที่จะคอยช่วยเหลือกัน เวลาโครงการใดเกิดปัญหา ก็ช่วยเหลือเขา ไม่ใช่ว่าเห็นบอร์ดเพื่อนตก ก็ปล่อยให้ไม่ช่วยเก็บ หรือเห็นเขาถูกกรรมการประเมินถามแล้วตอบไม่ได้ ก็นึกสมน้ำหน้าเขาหรือเปล่า สังเกตจิตใจตนเองให้ชัดว่า จิตใจเราเป็นอย่างไร

มุทิตา เรายินดีกับทุกๆ ความดี ทุกๆ โครงการของเพื่อนได้จริงไหม เวลาฟังผลประกาศ แล้วโครงการไหนเข้ารอบ แล้วเราตกรอบนี้ ยินดีกับเขาได้ไหม หรือคิดว่า โอ ฟลุคหรือเปล่า ไม่เห็นน่าจะเข้ารอบ ดีไม่ดี พาลมาโกรธกรรมการที่ตัดสินอีก สังเกตจิตใจของตนเองนะ ว่าเป็นอย่างไร

อุเบกขา หากเราไม่สามารถจะเมตตาได้ ไม่สามารถจะกรุณาได้ ไม่สามารถจะมุทิตาได้ เราลองมาหยุดตั้งหลักที่ อุเบกขา ก่อน ฝึมองเฝ้าสังเกต ภาวะในจิตใจของเรา ซึ่งก็คือ การมีสติเห็นจิตใจของตนเอง

ในปัจจุบันขณะนั่นเอง หากจิตใจไปทางบวกไม่ได้ ก็ให้จิตใจมาตั้งหลักที่ตรงกลางๆ ก่อน ด้วยการสังเกตจิตใจของเรานั้นเอง และหากเกิดจิตไปทางลบ วิชาเสียใจ ท้อแท้ เราก็มีสติเห็น และละวางด้วยการไม่ไปปรุ่งแต่งต่อ ให้กลับมามองใจที่อุเบกขา คือวางใจเป็นกลางๆ ”

“แล้วพวกเธอทำใจได้จริงหรือ”

“ถามว่าผิวดหวังใหม่ ก็นิดหน่อยนะ ไม่มากอย่างที่คิด คงเพราะก่อนหน้านั้นเราได้เห็นโครงการของเพื่อนโรงเรียนอื่น ๆ ด้วยกระมังว่าเขาก็ทำดีจริงๆ เรายิ่งชื่นชมเขาเลย”

“นักเรียนกำลังคิดถึงผลการแข่งขันไซ้ใหม่ คืออย่างนี้ค่ะ ครูก็ได้เรียนรู้จากค่ายครั้งนี้เช่นกันว่า ถ้าเป็นการแข่งขัน เราจะเห็นคนอื่นเป็นคู่แข่ง เห็นคนอื่นทำได้ดีกว่าก็จะวิชาได้ง่าย และทำให้เราเสียใจได้มากเวลาตรอบ ทั้งๆ ที่เราทำความดี ถ้าเราเสียใจที่เราความดีก็จะกลายเป็นการทำร้ายความดีอีกแล้ว ฉะนั้นหากไปเน้นแข่งขันก็คือไปทำร้ายความดี

ตรงกันข้ามถ้าเป็นการประกวด เราอาจไม่ได้แข่งกับใครเลยก็ได้ เพราะการประกวดเป็นการประเมินตามเกณฑ์ ทำงานมาก-น้อย แก้ปัญหาได้มาก-น้อย บรรลุผลตามเป้าหมายได้มาก-น้อย เกิดการเรียนรู้คุณธรรมได้มาก-น้อย สร้างความมีส่วนร่วมได้มาก-น้อย ฯลฯ มีเกณฑ์การประเมินอยู่ ทุกการทำความดี ดีหมด ทุกการทำโครงการเป็นเรื่องดีหมด

การประเมินนั้นเป็นด้านของการเรียนรู้ และการค้นหาตัวอย่างที่ดีที่จะเป็นแบบอย่างและสร้างแรงบันดาลใจให้กับรุ่นน้องที่จะมาทำโครงการรุ่นต่อไป ทางโครงการจึงจำเป็นต้องจัดการประกวดหรือการประเมินขึ้นมา ไม่ได้ต้องการให้แข่งขันความดีกัน ความดีไม่ควรเอามาแข่งกัน ทุกความดี ดีหมด จะดีมากดีน้อย ก็คือความดีที่เราต้องชื่นชมอนุโมทนาทุกๆ ความดี แต่การประเมินไม่ได้มาตัดสินว่า “ดี” ของคนนั้นดีกว่า “ดี” ของคนนี้ ไม่ใช่ การประกวดเป็นเรื่องของ

การประเมินตามเกณฑ์ในแต่ละด้าน” ชั้นช่วยอธิบายเพื่อถึงความรู้สึกเล็กๆ กลับมา

“แสดงว่าเรายังจะทำโครงการนี้กันต่อไปใช่ใหมคะ”

“แน่นอน เพราะพวกเราได้สัญญากับพระอาจารย์ทุกรูป และสัญญากับตัวเองไว้แล้วว่า ไม่ว่าจะผลการประกวดจะเป็นอย่างไร พวกเราจะทำความดีต่อไป จะทำโครงการต่อไป ไม่ว่าจะทำเองหรือหากจบแล้วส่งต่อให้รุ่นน้องทำก็ตาม..เพราะพวกเราทำความดีเพื่อความดี เหมือนดังเพลงนี้”

ความดีเพื่อ ความดี

เราทุกคนล้วนมาจากต่างฐานถิ่น
ใจดวงหนึ่งมุ่งมั่นมาทำความดี

เพื่อพ่อแม่วงของเรา...เพื่อชาติไทยของเรา

กำลังกายที่มีจะสู้ไป

แม้เจอและพัน ไม่เคยเบี่ยงหนีที่มา

แม้ต่างภาษา แต่เราเชื่อมั่นใจถึงใจ

ถักทอความฝันร่วมกัน ด้วยพลังจากหัวใจ

ทำความดีกันต่อไป เพื่อความดี

เขวชนไทย ทำดีถวายในหลวง

รวมใจทุกดวงมาช่วยกัน

แก้ปัญหามี เพื่อพ่อกันนี้เรา

ในเขวันวันสู้ สันต์จรวง คนไทย

ทำความดีกันต่อไป...เพื่อ...ความดี

ภา๑ คณ๑ก

แ๑ก๑นการเรี๑นรู้ “ร่ว๑มกั๑น ทำดี อย่๑งมีปัญ๑ญา”

กระบวน๑การเรี๑นรู้ที่๑ดีและสม๑บูรณ์๑ของ๑โครง๑งาน๑คุณ๑ธรรม๑นั้น
เกิด๑จากการร่ว๑มกั๑น ทำดี อย่๑งมีปัญ๑ญา

ร่ว๑มกั๑น = สร้๑ง๑ความ๑เป็น๑กั๑ลย๑าณ๑มิตร๑ต่อกั๑น๑ก่อน๑ เป็น๑ปัจ๑จ๑ัย
เรี๑ม๑ต้น๑ที่๑สำ๑คั๑ญ๑ที่สุด๑ จึง๑ต้อง๑ออก๑แบบ๑และ๑จัด๑วาง๑เงี๑อน๑ไข๑ให้๑เกิด๑การ
ร่ว๑ม๑กั๑ม๑กั๑น๑ โดย๑มี๑องค์๑ประก๑อบ๑โครง๑สร้๑ง๑และ๑ความ๑สั๑ม๑พันธิ๑ใน๑กั๑ม๑
ให้๑สามารถ๑ดื๑ง๑ด้าน๑บว๑ก๑ของ๑แต่ละ๑คน๑ออก๑มา๑หา๑กั๑น๑ให้๑ได้๑ม๑าก๑ที่๑สุด๑

ทำดี = ใฝ่๑ดี-คิ๑ด๑ดี-ทำดี๑ ได้๑เต็ม๑ตาม๑ศั๑กย๑า๑พ๑ของ๑แต่ละ๑คน๑ จาก๑การ
จัด๑วาง๑เงี๑อน๑ไข๑กระบวน๑การ๑กั๑ม๑เรี๑น๑รู้๑ (group learning)๑ ทำ๑ให้๑อิ๑ทธิ๑พล๑กั๑ม๑
ซึ้๑น๑ำ๑ค๑า๑นีย๑ม๑ไป๑ใน๑ทาง๑ใฝ่๑ดี๑ คิ๑ด๑ดี๑ ก่อ๑เกิด๑การ๑แล๑ก๑เปลี่๑น๑เรี๑น๑รู้๑ ร่ว๑ม๑สุข
ร่ว๑ม๑ทุก๑ข์๑ แ๑ง๑บั๑น๑และ๑ช่วย๑เหลือ๑กั๑น๑อย่๑งเป็น๑กั๑ลย๑าณ๑มิตร๑ ทำ๑ให้๑เกิด๑การ
ซึ้๑ม๑ซึ๑บ๑ความ๑ดี๑จาก๑กั๑น๑และ๑กั๑น๑ พร้๑อ๑ม๑ๆ๑ กั๑บ๑มี๑การ๑เรี๑น๑รู้๑ฝ่๑า๑น๑การ๑ลง๑มือ๑
ทำ๑งาน๑จ๑ริง๑ (learning by doing)๑ที่๑ต้อง๑เ๑เช๑ย๑ู๑ส๑ถ๑าน๑การ๑ร๑ด๑ความ๑ยาก๑ลำ๑บาก๑
ต้อง๑พั๑น๑ฝ๑า๑ปัญ๑หา๑และ๑อุป๑สรร๑ค๑ต๑่าง๑ๆ๑ ซึ้๑ง๑จะ๑ช่วย๑หล๑อ๑หล๑อม๑และ๑พั๑ฒ๑นา
เป็น๑คุณ๑ธรรม๑และ๑ทั๑ก๑ษ๑ะ๑ชี๑วิต๑ด้าน๑ความ๑รับ๑ผิด๑ช๑อบ๑ ความ๑เพี๑ย๑ร๑พ๑าย๑า๑ม๑
ความ๑อด๑ทน๑ ความ๑ไม่๑กั๑ล๑ว๑ปัญ๑หา๑ ความ๑ส๑า๑ม๑ัค๑ี๑ไป๑ด้๑ว๑กั๑น๑

๑๑๑

อย่๑งมี๑ปัญ๑ญา = มี๑กระบวน๑การ๑ทาง๑ปัญ๑ญา๑เกิด๑ขึ้น๑ตลอด๑ส๑าย๑
ตั้ง๑แต่๑เรี๑ม๑ต้น๑ระ๑ด๑ม๑ความ๑คิ๑ด๑ การ๑สัง๑เกต๑สำ๑รวจ๑ส๑ภาพ๑ปัญ๑หา๑ ปัญ๑ญา๑
ตระ๑หนั๑กั๑รู้๑ใน๑ส๑ถ๑าน๑การ๑ณ๑ที่๑เป็น๑ปัญ๑หา๑แล้ว๑สึ๑บ๑ส๑าว๑ถึง๑สา๑เหตุ๑ การ๑คั๑น๑ค๑ว๑า๑
หา๑ความ๑รู้๑จาก๑แหล่ง๑เรี๑น๑รู้๑ต๑่าง๑ๆ๑ เ๑มิ๑เต็ม๑ การ๑ร๑ว๑ร๑วม๑ประ๑ม๑วล๑ซึ้๑อม๑มูล๑
ปัญ๑ญ๑าคิ๑ด๑วิ๑เคร๑าะ๑หิ๑คิ๑ด๑สัง๑เคร๑าะ๑หิ๑ คิ๑ด๑ริ๑เรี๑ม๑สร้๑ง๑สร๑ร๑ค์๑ การ๑ทำ๑ความ๑คิ๑ด๑
ให้๑ชัด๑และ๑เป็น๑ระ๑บบ๑ การ๑คิ๑ด๑วาง๑แผน๑งาน๑ การ๑ร๑่าง๑โครง๑งาน๑ การ๑ปรับ๑
ประ๑ย๑ุก๑ต๑์๑จาก๑นาม๑ธรรม๑ให้๑เป็น๑รูป๑ธรรม๑ การ๑ติ๑ด๑ตาม๑ด๑ำ๑เนิ๑ง๑งาน๑ ปรับ๑ปรุ๑ง๑
งาน๑ การ๑แก้๑ปัญ๑หา๑เฉ๑พะ๑หน้า๑ การ๑ประ๑เมิ๑น๑ผล๑สร๑ู๑ผล๑ และ๑การ๑นำ๑เสนอ๑

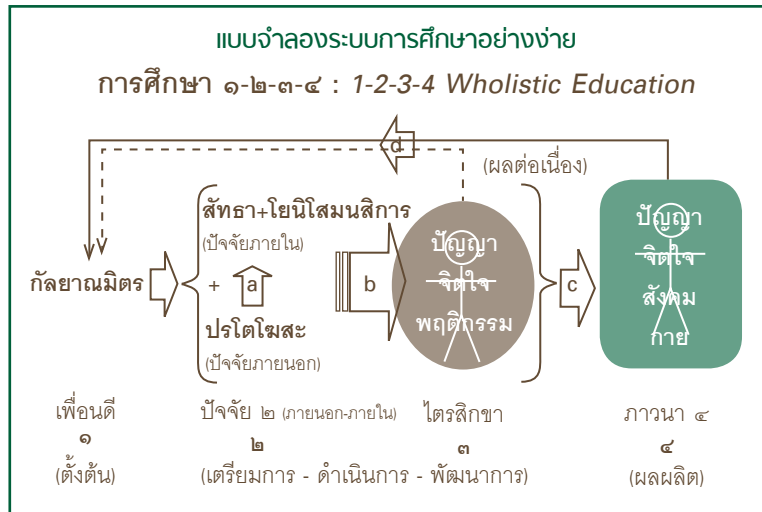
ตลอดจนสติปัญญาที่จะเท่าทันและสามารถวางใจต่อโลกธรรมทั้ง ๘ ที่มา
ถูกต้องสัมผัสใจได้อย่างฉลาดและเป็นกุศลได้ในที่สุด

กระบวนการเรียนรู้ภายใต้โครงการคุณธรรม ได้พัฒนาและปรับ
ประยุกต์มาจากกระบวนการเรียนรู้วิถีพุทธ ซึ่งใช้แบบจำลองของวงรอบ
๑-๒-๓-๔ ที่หมุนเวียนรอบพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันประกอบด้วย

- (๑) กระบวนการกัลยาณมิตร
- (๒) การเปิดการเรียนรู้ภายใน(ปรโตโมสะ) สู่สัทธาและโยนิโสมนสิการ
- (๓) กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม (ตามหลักไตรสิกขา-ภาวนา๔)
- (๔) กระบวนการพัฒนาแบบเวียนรอบต่อเนื่อง

จึงทำให้กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมของผู้เรียน
เกิดขึ้นควบคู่กันไป ดังแผนผังของแบบจำลองด้านล่างนี้

๑๑๒

แบบจำลองการศึกษา ๑-๒-๓-๔ นี้ อาจเรียกชื่อเป็นธรรมอีกหมวดหนึ่งได้ว่า
“กระบวนการ ๓ ป ต่อเนื่อง”

ลูกศร A : ปริยัติ, ลูกศร B : ปฏิบัติ, ลูกศร C : ปฏิเวธ, ลูกศร D : ต่อเนื่อง

ที่มา: Phramaha Pongnarin Thitavamsa, “An Analytical Study of Process of Learning in
Theravada Buddhism,” Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2005

๑.เพื่อนดี (กระบวนการกัลยาณมิตร) เป็นขั้นตอนตั้งต้นที่สำคัญ
เนื่องจากจะช่วยนำ ช่วยสนับสนุน ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ และสร้าง
สัทธาในการทำสมาธิ

ด้วยการตั้งปัจจัยภายนอก (ภาษาพระเรียกว่าปรโตโมสะ) ซึ่งไม่ว่า
จะเป็นหนังสือ ตำรา สื่อ เสียงของครู มากกระตุ้นเปิดการเรียนรู้ภายใน คือ
ความสนใจใฝ่รู้ (สร้างสัทธา) และความใส่ใจที่จะไปคิดพิจารณา
(โยนิโสมนสิการ)

**๒)ปัจจัย ๒ ปัจจัยภายนอก=ปรโตโมสะ และปัจจัยภายใน=สัทธา
+โยนิโสมนสิการ**

สัทธา หรือ ความสนใจใฝ่รู้ มี ๓ ระยะเวลา

ระยะที่ ๑ **สัทธาในตัวเอง** คือ สัทธาในกัลยาณมิตร ครูที่ปรึกษา
จึงต้องสร้างให้เด็กเกิดความสัทธา ความไว้น้ำใจเชื่อใจในตัวเราก่อน
ไม่เช่นนั้นพูดอะไรเขาก็ไม่ฟัง

ระยะที่ ๒ **สัทธาในธัมม** จากสัทธาในตัวเอง ถ้าบุคคลนั้นเป็น
กัลยาณมิตรแท้ก็จะถ่ายโอนสัทธาในตนเอง มาสู่สัทธาในคำสอน วิธีการ
ความรู้ ความดี ความสามารถ กฎกติกา ฯลฯ หรือเรียกรวมๆ ว่า “ธัมม”
หรือ “ธัมมวินัย” ดังจะเห็นแบบอย่างได้จากการที่พระพุทธเจ้า ทรงสั่งสอน
สาวกให้ความสำคัญต่อพระธัมมวินัยเป็นศาสดาแทนพระองค์

ระยะที่ ๓ **สัทธาในตนเอง** คือ เมื่อสัทธาในธัมม ได้ข้อมูล
ได้เรียนรู้ ได้ขบคิดพิจารณา ได้ทดลองปฏิบัติ จนเกิด “สัทธาในตนเอง”
ซึ่งย่อมาจาก**สัทธาในศักยภาพการเรียนรู้ของตนเอง** ถ้าถึงขั้นนี้ก็จะ
อยากลงมือทำ หรืออย่างสำนวนไทยที่ว่า “ร้อนวิชา”หากเขายังไม่มั่นใจ
ไม่กล้าลง ครูที่ปรึกษาต้องให้ความรู้ ความเข้าใจ และมีมติของจิตใจ
ให้เขามั่นใจเป็นลำดับ เขาจึงจะกล้าที่จะลงมือทำ

๑๑๓

เพื่อให้ไปถึงขั้นตอนของการเปิดการเรียนรู้ภายใน ในขั้นตอนที่ ๒ นี้ให้เป็นตัวออกสตาร์ทที่ได้ผล **โครงการคุณธรรมจึงได้วางเงื่อนไขให้อำนาจหลักธรรมและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**

รักในหลวง เปลี่ยนความรักในตัวพระองค์เป็นรักในความรู้ ความดี พระปรีชาสามารถที่มีอยู่ในพระองค์ท่านผ่านพระราชดำรัส เป็นการถ่ายทอดในตัวบุคคลไปสู่คำสอน ความรู้ และความดี ให้พระองค์เป็นกัลยาณมิตรในการทำความดีของเยาวชนทั้งชาติ นำพระราชดำรัสของท่านมาใช้ในวิถีชีวิต

รักในพระพุทธเจ้า ถ่ายโอนสัทธาจากตัวบุคคลมาสู่ธัมมวินัย นำธัมมวินัยที่พระองค์สอนมาใช้ในการแก้ปัญหา

๑๑๔

๓)ไตรสิกขา เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม คือ ครอบทั้งพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ(สมาธิ) ปัญญา (ปัญญา) ระหว่างการทำโครงการคุณธรรม

ศีล ถ้าระหว่างการทำงานเกิดความขัดแย้ง หากไปเบียดเบียนกัน ด้วยกาย ด้วยวาจา จนสัมพันธ์ภาพแตกหักก็ทำงานต่อกันไม่ได้ ในทางตรงกันข้ามแม้จะขัดแย้งแต่ถ้ามีศีลไม่เบียดเบียนกันด้วยกาย ด้วยวาจา รักษาความสัมพันธ์ไว้ ก็ยังคงทำงานด้วยกันต่อไปได้ นอกจากนี้ การมีวินัยในการทำงาน การเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในประเด็นที่ทำโครงการ เช่น ฝึกในเรื่องมารยาทก็เกิดพฤติกรรมด้านมารยาทที่ดีขึ้น เขาทิ้งขยะไม่เป็นที่ ไม่เคยแยกขยะ ทำให้เขาทิ้งขยะได้เป็นที่แยกขยะเป็น เขาเคยหนีเรียนมาสายบ่อยก็ทำให้เขาเลิกหนีเรียน มาตรงเวลา อย่างนี้ก็จะจัดว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาด้านพฤติกรรม หรือศีลนั่นเอง

สมาธิ หรือกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาด้านจิตใจในการทำงานที่ต้องลงมือทำจริงนั้น ผู้เรียนรู้ต้องมีใจตั้งมั่น แน่วแน่ โดยเฉพาะในช่วงแรกๆที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ต้องใช้ความอดทน ความขยันหมั่นเพียรพยายาม พินิจปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ไปให้ได้ ซึ่งระหว่างนั้นผู้เรียนรู้จะเกิดการซึมซับและผูกพันในงานและคุณธรรมที่เป็นหัวใจของโครงการของตนเอง ยิ่งผูกพันกับโครงการมากเท่าไร เขาก็จะยิ่งหยั่งรากลึกในความดีงามมากเท่านั้น ซึ่งความดีงามหรือคุณธรรมที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้เรียนรู้นั่นเองที่เป็นสิ่งสำคัญมากที่สุด ทางพุทธศาสนาเรียกจิตใจแบบนี้ว่า “กุศลจิต” ซึ่งนำมาซึ่ง “ความสุข” ที่แท้จริง

ปัญญา เกิดขึ้นตั้งแต่การมองเห็นปัญหา สืบสาวหาสาเหตุมาดี วางเป้าหมาย คิดว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร และเวลาทำจริงจะแปรจากนามธรรมเป็นรูปธรรมได้อย่างไร มีปัญหาเฉพาะหน้าจะแก้อย่างไร และเวลาจะสื่อสารกับผู้อื่นก็ต้องใช้ปัญญา การประเมินผลก็ต้องใช้ปัญญา การทำบอร์ด นำเสนอก็ต้องใช้ปัญญา หรือที่สุดของที่สุดมาเจอค่าของพระอาจารย์ การประกวดโครงการก็ต้องใช้ปัญญาที่จะพาให้พันโลกธรรม ๘(ลาภ-เสื่อมลาภ,ยศ-เสื่อมยศ,สรรเสริญ-นินทา,สุข-ทุกข์)ให้เห็นว่ากิเลสจากการแข่งขัน มันอุปาทว่ นำรังเกียจ มีโทษ อย่งไร มีปัญญาเห็นสภาวะในจิตใจของตนเองในช่วงประกาศผลการประกวด เป็นต้น เป็นต้น เป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทางปัญญาทั้งสิ้น

๑๑๕

๔) การพัฒนาแบบเวียนรอบต่อเนื่อง (ภาวนา ๔ สู่กัลยาณมิตร) แทบทุกโครงการมักจะสรุปบทเรียนสำคัญว่า การจะไปเปลี่ยนแปลงผู้อื่น ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง ก่อน (กายภาวนา และ ศีลภาวนา) และระหว่างที่เขาได้เรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง ก็ทำให้เขาได้เกิดการเรียนรู้คุณความดีหรือคุณธรรมจากภายใน(จิตภาวนา) ที่ค่อยๆ ซึมซับ และสั่งสมเป็นประสบการณ์ เป็นปัญญาญาณหยั่งรู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองทำนั้น(ปัญญาภาวนา)

เมื่อเขาได้รับการพัฒนาครบทั้ง ๔ ด้าน(ภาวนา๔) เขาก็จะสามารถเป็น**กัลยาณมิตร**ที่สมบูรณ์ขึ้น อันจะก่อเกิดเป็นวงจรขับเคลื่อนที่ทรงพลังให้เกิดการเรียนรู้รอบต่อเนื่องไปสูงขึ้นต่อไป นำพาให้เพื่อนคนอื่นๆ ได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาต่อเนื่องขยายวงออกไปได้ไม่สิ้นสุด เป็นวัฏจักรแห่งความจริง หรืออุปมาดังการเข็นกงล้อธรรมจักรนั่นเอง

ดังตัวอย่าง**โครงการรักษัสัตว์ รักษาสังคม** ของโรงเรียนชลบุรีสุขบพ อ่างอิงเรื่องคุณทองแดง การที่ในหลวงทรงเป็นแบบอย่างในการแก้ปัญหาสุนัขจรจัด และทำให้คนไทยมีค่านิยมในสุนัขพันธุ์ไทย ชื่อไทย อ่างอิงหลักธรรม “เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา” ในวันนี้ที่เด็กๆ ทำโครงการนี้ อย่างเป็นลำเป็นสัน ชวนพี่สัตวแพทย์ที่มหาวิทยาลัย ชวนชาวบ้านในชุมชน พ่อแม่ นักธุรกิจ ซึ่งอาสาสมัครมาทำงานร่วมกัน ฉะนั้นกระแสวงรอบจึงหมุนแล้วหมุนอีก

๑๑๖ พระบาทพระเจ้าอยู่หัว แม้พระองค์ท่านจะอยู่ห่างไกล ผู้ทำโครงการ อาจจะไม่เคยเจอพระองค์จริง แต่แบบอย่างและคำสอนของพระองค์ ก็ทรงเป็นกัลยาณมิตรให้เด็กๆ ได้ หรือแม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ปรินิพพานมาแล้วมากกว่า ๒,๕๐๐ ปี พระธรรมของพระองค์ก็สามารถเป็นกัลยาณมิตรให้กับเด็กๆ ได้เช่นกัน หากผ่านกระบวนการเรียนรู้ ที่ถูกต้อง

๖ ขั้นตอนในการทำโครงการคุณธรรม

๑) **กระบวนการกลุ่มกัลยาณมิตร (Good Team Learning)** เป็นการใช้อธิปไตยกลุ่มเพื่อนซึ่งมีพลังมากที่สุดต่อผู้ที่อยู่ในวัยเยาวชน มากกระตุ้น สร้างค่านิยมทำความดีร่วมกัน ตามหลักคิดที่ว่า “อย่าปล่อยให้ความดีโดดเดี่ยว” โดยเริ่มต้นกำหนดให้มีแกนนำเยาวชน ๘-๑๐ คนเป็น**ผู้รับผิดชอบโครงการ** จากนั้นกำหนดให้พวกเขาต้องแสวงหากัลยาณมิตรเพิ่มเติม โดยนิมนต์พระอาจารย์ เชิญผู้บริหารและคุณครูมาเป็นที่ปรึกษาโครงการ

สำหรับในระดับโรงเรียนหรือห้องเรียน การกำหนดจำนวนคนในกลุ่ม เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องคำนึงถึงบริบทของโรงเรียนด้วย อาจปรับลดหรือเพิ่มจำนวนผู้รับผิดชอบโครงการก็ได้ (แต่ไม่ควรเกินกว่า ๑๕ คน) โดยต้องคำนึงถึงปริมาณงาน ปริมาณคน และศักยภาพของผู้เรียนให้เหมาะสม หากมีผู้สนใจเข้าร่วมโครงการเพิ่มขึ้น อาจแบ่งเป็น ๓ ระดับ คือ กรรมการผู้รับผิดชอบโครงการ สมาชิกระดับแกนนำ และสมาชิกทั่วไปที่ไม่จำกัดจำนวน

๒) **การสร้างความตระหนักและแรงบันดาลใจ (Realization & Inspiration)** จำเป็นอย่างยิ่งที่กัลยาณมิตรอย่างคุณครูที่ปรึกษาหรือวิทยากร จะต้องสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้ (ระดมความคิด อภิปราย ถกเถียงแลกเปลี่ยน คติวิเคราะห์เชื่อมโยง การตัดสินใจร่วมกัน ความเป็นประชาธิปไตย ฯลฯ) จนผู้เรียนเกิดความตระหนักชัดในประเด็นปัญหาที่เลือกมา ด้วยการยอมรับในเหตุในผลของทุกคนในกลุ่มว่าถึงเวลาแล้วที่จะต้องลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยไม่ผัดวันประกันพรุ่งอีกต่อไป รวมทั้งต้องสร้างแรงบันดาลใจและความมั่นใจในการคิดทำกิจกรรมความดีต่างๆ อย่างมีความหวังและกำลังใจ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของการทำโครงการคุณธรรม

ขั้นตอนนี้ ครูที่ปรึกษาหรือวิทยากร อาจทำได้ด้วยการฉายสื่อตัวอย่างโครงการคุณธรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ การลงพื้นที่ไปทัศนศึกษา การอภิปรายปัญหาจากข่าวหรือความเป็นจริงใกล้ตัว แล้วนำมาเรียนรู้ในกลุ่มเพื่อตอบคำถาม ๕ ข้อ (ปัญหา, สาเหตุ, เป้าหมาย, ทางแก้, หลักธรรม/พระราชดำริ ซึ่งดูได้ในคู่มือโครงการคุณธรรมจาก www.moralproject.net) แล้วสรุปออกมาเป็นผังมโนทัศน์ จากนั้นให้เวลาไปสำรวจค้นคว้าข้อมูลในรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อจัดทำเป็น ร่างโครงการ (โครงร่าง) ซึ่งในระดับโรงเรียนหรือห้องเรียนนั้น ควรออกแบบเป็นแบบฟอร์มอย่างง่าย ไม่กี่หน้า เพื่อให้ไม่เกิดความเหนื่อยหน่ายท้อถอยแก่ผู้เรียนในช่วงเริ่มต้นทำโครงการ

๓) การเรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง (Learning by doing) ด้วยความเพียรพยายามอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า ๒ เดือน ส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญมากที่สุดในการเรียนรู้และบ่มเพาะให้เกิดคุณธรรมจากภายในตัวผู้เรียนเอง การฝ่าฟันปัญหาอุปสรรคความยากลำบาก การเผชิญความขัดแย้ง การก้าวข้ามความขัดแย้ง การเอาชนะความท้อแท้เหนื่อยหน่าย การเรียนรู้จากความผิดพลาดล้มเหลว การฟื้นคืนกำลังใจ-แรงบันดาลใจ ความรับผิดชอบ ความขยันอดทน การมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน ความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของงาน ฯลฯ หากระยะเวลาการทำงานจริงน้อยกว่า ๒ เดือน ผู้เรียนจะไม่อาจเรียนรู้คุณธรรมจากภาวะเหล่านี้ได้ **จงจำสัจธรรมจากโครงการคุณธรรมไว้ว่า “จุดที่ตงามที่สุดของทุกโครงการ คือ ช่วงของความไม่สำเร็จ”**

ครูที่ปรึกษาควรหลีกเลี่ยงการบอกสั่งให้ทำหรือคิดแทน แต่ควรจะต้องสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้ในขั้นตอนนี้เป็นระยะๆ ในลักษณะ AAR (after action review) ในบรรยากาศแบบกัลยาณมิตร (ไม่มุ่งกล่าวโทษเอาผิดกัน) ตั้งวงเปิดใจคุยกัน ปรับความเข้าใจกัน ขอคุณขอโทษ และให้อภัยกัน ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะฝ่าฟันช่วงเริ่มต้นไปจนกว่าจะหลอมรวมใจกันได้จริง เรียกว่าจนกว่าจะทำงานเป็น dream team กัน

ได้จริงๆ และครูที่ปรึกษาควรใช้เทคนิคการกำหนดปฏิทินงานให้แก่ละโครงการได้มีการรายงานความก้าวหน้าอย่างง่ายในทุก ๑ เดือน

๔) การวิจัยปฏิบัติการอย่างง่าย (Mini Action Research) โครงการคุณธรรมนั้นเน้นการลงมือทำอย่างเป็นระบบ จึงต้องมีการ**สำรวจ เก็บบันทึกข้อมูล ประมวลผล สรุปผล** เพื่อประเมินการทำงานว่าได้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้หรือไม่? รวมทั้งการประเมินตนเอง แล้วนำผลการประเมินทั้งหมดมาย้อนพิจารณาเพื่อปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่อง และการต่อยอดขยายผลต่อไป

การวิเคราะห์ประเมินผลนี้ อาจเป็นส่วนที่เกินกว่าทักษะและความสามารถของผู้เรียนบางกลุ่ม ครูที่ปรึกษาสามารถช่วยเหลืองานในส่วนนี้ได้ แต่มีข้อที่ต้องคำนึงสำคัญว่าต้องเป็นการช่วยแบบเติมทุน ประสบการณ์ให้ผู้เรียน เมื่อช่วยแล้วผู้เรียนต้องเรียนรู้ไปด้วย แม้อาจจะคำนวณเองไม่ได้แต่ต้องเข้าใจและอธิบายข้อมูลสถิติต่างๆ ได้ว่ามีนัยสำคัญอย่างไร ขั้นตอนนี้ผู้เรียนจะต้องช่วยกันประมวลสรุปข้อมูลทั้งหมดเป็นรูปเล่มโครงการฉบับสมบูรณ์ (คล้ายงานวิจัย ๕ บท แต่มีความแตกต่างในบทการศึกษาวิเคราะห์ ดูได้ใน คู่มือโครงการคุณธรรม)

สำหรับในระดับโรงเรียนหรือห้องเรียน ควรปรับให้เป็นแบบฟอร์มรายงานความก้าวหน้า หรือรายงานสรุปผลอย่างง่าย เพื่อลดความยุ่งยาก และจำนวนหน้าของรายงานลง ทำให้ไม่ต้องเสียเวลาและสิ้นเปลืองงบประมาณมากเกินไป และจะช่วยทำให้ผู้เรียนไม่รู้สึกเบื่อหน่ายกับการทำความดีด้วย หากโครงการใดมีความโดดเด่นที่เข้ารอบมาสู่ระดับภูมิภาคจึงค่อยปรับให้เป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ในภายหลัง

๕) สื่อสารเพื่อสืบสานความดี (Communication for Continuity) การสื่อสารเผยแพร่ข้อมูลเรื่องราวการทำงานและผลของการทำงานสู่สาธารณะ อย่างน่าสนใจและเข้าใจได้ง่าย ในรูปแบบต่างๆ เช่น ป้ายนิทรรศการ วิดีทัศน์หรือพรีเซนเตชันในเวลาจำกัด เวบบล็อกหรือเพจ

เฟซบุ๊ก เพื่อเป็นการสื่อสารความดี บอกต่อองค์ความรู้ในการแก้ปัญหาต่างๆ เผยแพร่วิธีการและบทเรียนในการทำ ความดี อันจะเป็นการเสริมสร้าง ค่านิยมการทำ ความดี สร้างแรงบันดาลใจในการทำ ความดีให้กับผู้อื่น ต่อๆ ไป ซึ่งจะเป็นการสืบสานความดีต่อไปได้ไม่สิ้นสุด

ครูที่ปรึกษาควรสร้างกระบวนการกลุ่มเรียนรู้ในการถอดบทเรียน การทำงาน เช่นการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็ง (SWOT) โครงการของตนเอง เป็นระยะๆ เพื่อปรับฐานความคิดและทุนประสบการณ์การเรียนรู้ในกลุ่ม เยาวชนผู้รับผิดชอบทุกคนให้ใกล้เคียงกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในขั้นตอน การนำเสนอ เพราะจะทำให้ทุกคนในกลุ่มสามารถนำเสนอได้ (ไม่ใช่ เฉพาะคนที่พูดเก่งเพียง ๑-๒ คนที่ฝึกให้ท่องมาเท่านั้น) ครูที่ปรึกษาสมควร จะเปิดโอกาสให้กับทุกคนและหาสถานการณ์จริงให้ได้นำเสนอบ่อยๆ

๑๒๐

๖) การสร้างทีมใหม่เพื่อสืบต่อต่อยอด (Next Team Building) เป็นกระบวนการสำคัญที่ครูที่ปรึกษาและรุ่นพี่โครงการมักประสบปัญหา มากที่สุด การเลือกตัวบุคคลที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการในตอนต้นหากเป็น รุ่นพี่ที่อยู่ชั้นปีสุดท้าย เช่น ม.๖ ม.๓ ป.๖ ทั้งหมด จะทำให้ไม่มีรุ่นน้อง สืบต่อในระดับแกนนำผู้รับผิดชอบ ดังนั้นการรับสมัครสมาชิก การสร้าง ความมีส่วนร่วมให้สมาชิก การแบ่งงานให้รับผิดชอบเช่น งานด้านธุรกิจ คุณธรรมเพื่อจัดหาทุน งานด้านสื่อสารความดีเพื่อการประชาสัมพันธ์ เป็นต้น เพื่อค่อยๆ ยกกระดับให้สมาชิกทั่วไปพัฒนาเป็นระดับแกนนำ ในช่วงระหว่างการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะการทำโครงการต่อในช่วง ภาครเรียนที่ ๒ จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง โดยครูที่ปรึกษาและรุ่นพี่โครงการ ต้องคำนึงถึงจิตวิทยาการเรียนรู้และมีกุศโลบายที่ดี ในการสร้างความรู้สึก มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของให้แก่รุ่นน้อง ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการการสอบถาม ความคิดเห็นข้อเสนอแนะ การนำข้อเสนอแนะไปใช้ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กันทั้งจากความผิดพลาดและความสำเร็จ การตั้งวงคุยเปิดใจ การสังสรรค์และสันทนการระหว่างการทำงาน การเปิดโอกาสให้เริ่มรับ รับผิดชอบงานในบางกิจกรรม การให้ช่วยคิดทบทวนและปรับปรุงงานเดิม การให้รุ่นน้องช่วยต่อยอดหรือคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ เป็นต้น เป็นสิ่งจำเป็น สำหรับโครงการที่ประสบความสำเร็จและต้องการสืบต่อไปได้ไม่สิ้นสุด

รายงานโครงการและสื่อการนำเสนอโครงการ

รายงานโครงการ

จัดพิมพ์ให้มีจำนวนหน้า ๒๐-๕๐ หน้ากระดาษขนาด A4 ไม่รวม ปก โดยแสดงเนื้อหา บทและหัวข้อต่างๆ ตามที่กำหนด ดังนี้ (ดูตัวอย่าง โครงการระดับประเทศ ที่ www.moralproject.net)

(๑) ปกหน้า

• ปกนอก

- แสดงชื่อโครงการเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ,
- ชื่อกลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการ
- ชื่อสถานศึกษา
- ชื่อสังกัด โดยระบุ สพท.
- พิมพ์ระบุว่า รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการประกวด โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ ประจำปีการศึกษา..... ระดับ มัธยมศึกษา ที่จัดโดย กลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการเสริมสร้าง เครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.)

๑๒๑

• ปกใน

- แสดงชื่อโครงการเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- รายชื่อสมาชิกกลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการโดยระบุ ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่ง ชั้นเรียน
- ชื่อ-ฉายา-นามสกุลพระสงฆ์ที่ปรึกษา โดยระบุวัดและที่ตั้ง ของวัด หมายเลขโทรศัพท์/E-mail
- ชื่อผู้บริหารและครูที่ปรึกษาโดยระบุ ตำแหน่ง หมายเลข โทรศัพท์/E-mail
- ชื่อสถานศึกษา ที่ตั้ง หมายเลขโทรศัพท์/โทรสาร/E-mail/ เว็บไซต์(ถ้ามี)

(๒) กิตติกรรมประกาศ แสดงการขอบคุณบุคคล คณะ องค์กรต่างๆ ที่ สนับสนุนการทำโครงการ เป็นต้น

(๓) บทคัดย่อ สรุปย่อเนื้อหาและประเด็นสำคัญของโครงการเป็นความเรียงใน ๑ หน้ากระดาษ (ดูตัวอย่างหน้า ๑๒๔-๑๒๕)

(๔) ผังมโนทัศน์ สรุปภาพรวมของโครงการทั้งหมดเป็นผังมโนทัศน์ ใน ๑ หน้ากระดาษ (ดูตัวอย่างหน้า ๑๒๖-๑๒๗)

(๕) บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญ (อธิบายความเป็นมา แรงบันดาลใจ หรือเหตุผล ที่ทำให้เกิดคิดทำโครงการ ขึ้น)

๑.๒ วัตถุประสงค์ (แสดงจุดมุ่งหมายของการทำโครงการ เป็นรายชื่อ ไม่ควรเกิน ๕ ข้อ)

๑.๓ ขอบเขตการศึกษาเรียนรู้ (ระบุ กลุ่มเป้าหมาย กำหนดระยะเวลาและสถานที่ ในการดำเนินการโครงการ)

(๖) บทที่ ๒ การดำเนินการโครงการ

๒.๑ วิธีการดำเนินงาน (อธิบายวิธีการดำเนินงาน, แสดงแผนผังขั้นตอนการดำเนินงาน, แสดงปฏิทินหรือกำหนดการดำเนินงาน และ/หรือ มีรูปภาพประกอบ)

๒.๒ งบประมาณ (แสดงรายการค่าใช้จ่ายโดยแยกเป็นรายหมวด และยอดรวม)

๒.๓ แหล่งที่มาของงบประมาณ (กรณีที่มีการระดมทุนหรือหางบประมาณเพิ่มเติมขึ้นเอง ให้อธิบายถึงวิธีการระดมทุนหรือการเข้าถึงแหล่งงบประมาณนั้นโดยย่อด้วย)

๒.๔ อุปสรรคความผิดพลาดและการแก้ปัญหา (อธิบายถึงอุปสรรคปัญหาหรือข้อขัดข้องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินการโครงการ และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แล้วสรุปเป็นบทเรียนที่ได้จากการเผชิญปัญหานั้นๆ)

(๗) บทที่ ๓ ผลการดำเนินงาน (แสดงผลการดำเนินงานโดยการอธิบาย พร้อม รูปภาพ และ/หรือ มีสถิติ ตาราง หรือแผนภูมิ ประกอบ)

(๘) บทที่ ๔ การศึกษาวิเคราะห์

๔.๑ ปัญหาและสาเหตุ (ประมวลข้อมูลสภาพปัญหา แล้ววิเคราะห์ สืบสาวหาสาเหตุของปัญหา)

๔.๒ เป้าหมายและทางแก้ (วิเคราะห์เชื่อมโยงเป้าหมายของโครงการ กับวิธีการดำเนินงาน ว่าเป็นหนทางไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างไร อย่างเป็นเหตุเป็นผล)

๔.๓ หลักการและหลักธรรมที่นำมาใช้ (แสดงหลักธรรมและแนวพระราชดำริ หรือหลักวิชาการต่างๆ ที่นำมาใช้ พร้อมอธิบายความหมายโดยย่อ แล้วอธิบายเชื่อมโยงกับโครงการ อย่างสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล)

๔.๔ ประเมินผลการดำเนินงาน (แสดงหรืออธิบายเหตุผลว่า ผลการดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการหรือไม่ เพียงใด เพราะเหตุใด และ/หรือ แสดงสถิติประกอบ(ถ้ามี))

๔.๕ การประเมินตนเอง (สมาชิกกลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการทุกคน แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่อการพัฒนาตนเอง หรือความประทับใจต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้ระหว่างการดำเนินการโครงการ)

๔.๖ การประเมินและวิจารณ์โดยผู้อื่น (แสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์ คำวิจารณ์ และข้อเสนอแนะ ของผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ และพระสงฆ์ที่ปรึกษาโครงการ ๓ ท่าน และ/หรือ บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องอีกไม่เกิน ๕ คน เช่น ผู้ปกครอง, เพื่อนนักเรียนคนอื่นที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม, คนในชุมชน)

(๙) บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการดำเนินการโครงการ (อธิบายสรุปภาพรวมของโครงการทั้งหมดเชื่อมโยงสู่กระบวนการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการคุณธรรม)

๕.๒ แผนการดำเนินงานในอนาคตและข้อเสนอแนะ (แผนการดำเนินงานในภาคการศึกษาต่อไป)

(๑๐) เอกสารอ้างอิง (ถ้ามี)

(๑๑) ภาคผนวก (ถ้ามี)

(ตัวอย่าง) สรุปย่อโครงการ ใน ๑ หน้ากระดาษ A4

โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๔ ระดับมัธยมศึกษา
โครงการ “ ลด ละ เลิก บุหรี่ – เมรัย สานสายใย เทิดไท้องค์ราชันย์ ”
(Stop Drinking and Smoking, Make Homesweet and Unanimity
to Pay His Majesty’ s Loyalty)
โดยเยาวชนกลุ่ม “ดวงตาเห็นธรรม” โรงเรียนเวียงมอกวิทยา
ตำบลเวียงมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
สพท. ลำปาง เขต ๒

หลักธรรมสำคัญ : คีล ๕ , อบายมุข ๖ , ไตรสิกขา
พระราชดำริ / พระราชดำรัส : บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) และ เศรษฐกิจพอเพียง
(การสร้างภูมิคุ้มกัน)

ประเด็นปัญหาหลัก : นักเรียนดื่มเหล้า-สูบบุหรี่ อันเนื่องจากนักเรียนคบเพื่อน
กลุ่มเสี่ยง หลงผิด และมีพฤติกรรมลอกเลียนแบบ ผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแลลูก ตามใจลูก
และเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี สภาพชุมชนดื่ม-สูบไม่เลือกที่ ไม่ตระหนักถึงปัญหาและ
ผลกระทบและไม่มีภูมิคุ้มกัน อีกทั้งชุมชนมีเป็นพื้นที่เสี่ยง (มีร้านค้าขายเหล้า-บุหรี่
จำนวน ๗ ร้าน) และนักเรียนห่างเหินธรรมะที่ใช้ในการขัดเกลาจิตใจ
กลุ่มเป้าหมาย : นักเรียนโรงเรียนเวียงมอกวิทยาและนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง
(จำนวน ๒๒ คน)

กิจกรรมเด่น : คณะกรรมการโครงการฯได้**สานต่อกิจกรรมในภาคเรียนที่ ๑** ประกอบด้วย กิจกรรม “แกนนำผู้ก่อการดีกัลยาณมิตร (D+)” กิจกรรม “ระบอบเสียงแห่ง
ธรรม” กิจกรรม “บริสุทธิ์ใจ คั้นได้ทั่วตัว” กิจกรรม “รู้แจ้ง เห็นกรรม” (อบรมธรรมะ-
วิปัสสนา) และ**จัดกิจกรรมเพิ่มเติมภาคเรียนที่ ๒** ประกอบด้วย (๑) กิจกรรม
“สายลับสีขาว” (๒) กิจกรรม “ปลูกจิตสำนึกลด ละ เลิก เหล้า – บุหรี่” (๓) กิจกรรม
“นำสื่อความดี สู่ชุมชน” และ (๔) กิจกรรม “ สานสายใยครู สุรั้วบ้าน” กิจกรรม
เหล่านี้เป็นกิจกรรมที่มุ่งการติดตามพฤติกรรม แก้ไขปัญหา และปลูกจิตสำนึกการ
ลด ละ เลิก บุหรี่-เหล้าของนักเรียนและนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างเป็นปัจจุบันและใกล้ชิด
จากสายลับสีขาวและแกนนำผู้ก่อการดีกัลยาณมิตร อีกทั้งได้โดยอาศัยการมีส่วนร่วม
จากครูประจำชั้น ผู้ปกครอง และทุกฝ่ายในชุมชน

ผลที่เกิดขึ้น : นักเรียนมีค่านิยมในการลด ละ เลิก บุหรี่-เมรัยจากการจัดกิจกรรม
อย่างหลากหลาย ตามแนวพระราชดำริบวรและหลักพุทธวิถี และสรุปผลสัมฤทธิ์ใน
ภาคเรียนที่ ๒ พบว่า นักเรียนกลุ่มเสี่ยง ๒๒ คน มีพฤติกรรมปลอดจากเหล้า-บุหรี่
รวม ๑๘ คน ร้อยละ ๘๑.๘๑ (เพิ่มจากภาคเรียนที่ ๑ ร้อยละ ๙.๐๙) และมีพฤติกรรม
ไม่ปลอดจากเหล้า-บุหรี่ รวม ๔ คน ร้อยละ ๑๘.๑๙ (ภาคเรียนที่ ๑ จำนวน ๓ คน
ร้อยละ ๒๗.๒๗ ค่าเฉลี่ยลดลงจากเดิมร้อยละ ๙.๐๙)

กลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบโครงการ :

๑. นายธีรพล ชายเมือง
ม.๖ ประธาน
๒. นายสุทธิพงษ์ ตีบจ่อ
ม.๖ รองประธาน
๓. นางสาวขวัญฤดี ชุ่มชุมภู
ม.๖ รองประธาน
๔. นางสาวเบญจมาศ สมมะโน
ม.๖ เลขานุการ
๕. นางสาวบุษยารัตน์ สิงห์คำโล
ม.๖ เกร็ดญิก
๖. นางสาววิลาวรรณ ศรีงาม
ม.๖ ประชาสัมพันธ์
๗. นางสาวนุภา ลาวเชียง
ม.๖ สวัสดิการ
๘. นางสาวอรพรรณ สีเมือง
ม.๖ สวัสดิการ

พระสงฆ์ที่ปรึกษา : พระครูวิรุฬห์
พิพัฒน์กิจ เจ้าอาวาสวัดห้วยริน
ผู้บริหารที่ปรึกษา : นายมานพ แสนทวี
ผู้อำนวยการโรงเรียน
ครูที่ปรึกษา : นายศานติกรดี วงศ์เขียว
กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

จำนวนครู ๒๔ คน จำนวนนักเรียน ๘๗๙
คน แยกเป็น ช่วงชั้นที่ ๓ รวม ๓๕๓ คน
ช่วงชั้นที่ ๔ รวม ๑๒๔ คน
ติดต่อ ครูศานติกรดี
โทร. ๐๘๑ ๒๘๘ ๗๒๘๓
fb โครงการ:
facebook.com/moralprojectpage007

สนับสนุนโดย

- กลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.)
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)
(โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ)

(ตัวอย่าง) ผังสรุปมโนทัศน์โครงการคุณธรรม แบบตารางวิเคราะห์คำถาม ๕ ข้อ
(ปัญหา-สาเหตุ-เป้าหมาย-ทางแก้-กิจกรรม/พระราชดำริ)

ชื่อโครงการ: “ลูกแกะเทวดา ล้อมหมาป่าให้สิ้นฤทธิ์” พิชิตปัญหาบูลี่สุรา พัฒนาชุมชนเข้มแข็ง กลุ่ม: ลูกแกะชั้นเทพ โรงเรียน: ไตรสิกขาวิทยา

<p>(๑) ปัญหา</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนกลุ่มเสี่ยง จำนวน ๓๐ คน มีพฤติกรรมดื่มเหล้า สูบบุหรี่ - เพื่อนนักเรียนมีแนวโน้มลอกเลียนแบบพฤติกรรมเพื่อนกลุ่มเสี่ยงในทางไม่ดีเพิ่มขึ้น 	<p>(๓) เป้าหมาย</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักเรียนกลุ่มเสี่ยง ทั้งหมด ๓๐ คน ลด ละ เลิก พฤติกรรมเสี่ยงลงได้ โดยอย่างน้อย ๒๕ คน เลิกดื่มเหล้า สูบบุหรี่ลงได้เด็ดขาด ภายในภาคการศึกษาที่ ๑ - นักเรียนทั้งโรงเรียน ๑,๒๐๐ คน เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ช่วยกันเฝ้าระวัง พฤติกรรมเสี่ยงปฏิเสธการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ได้ - นร.กลุ่มเสี่ยง ๓๐ คน+แกนนำ กัลยาณมิตร ๓๐ คน ร่วมกันทำงานจิตอาสาต่อส่วนรวม - นักเรียนในโรงเรียนมีพฤติกรรมใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์
<p>(๒) สาเหตุ</p> <p>ปัจจัยภายใน</p> <p>นร.มีความหลงผิด, ค่านิยมผิดตามเพื่อน, อยากรู้ อยากลอง</p> <p>นร.ขาดความรู้ ขาดความตระหนัก ในพิษภัยของบุหรี่ สุรา ยาเสพติด</p> <p>นร.ไม่เคารพยำเกรงในกฎระเบียบของโรงเรียน</p> <p>นร.ขาดธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในจิตใจ ไม่ค่อยเข้าวัด-ปฏิบัติธรรม</p>	<p>(๔) ทางแก้</p> <ul style="list-style-type: none"> - จัดอบรมให้ความรู้สร้างความตระหนัก ในโทษภัยของบุหรี่ สุรา ยาเสพติด - จัดรายการ “จะเป็นคนดี ฉันทัญญา” ทางเสียงตามสายของโรงเรียน - ตั้งกลุ่ม “เพื่อนแท้” ดูแลเพื่อนกลุ่มเสี่ยง เป็นรายบุคคลด้วยพลังบวก จนกว่าจะเลิก - จัดตั้งเครือข่ายเฝ้าระวัง “สายลับสีขาว” รายงานพฤติกรรมเสี่ยงทั้งในและนอก ร.ร.

<p>ปัจจัยภายนอก</p> <p>อิทธิพลเพื่อนกลุ่มเสี่ยง ชักชวน และสร้าง ค่านิยมผิดๆ</p> <p>ครอบครัวไม่ค่อยดูแล เอาใจใส่ ขาด ความเข้าใจในวัยรุ่น</p> <p>ผู้ปกครอง/คนในชุมชน เป็นแบบอย่าง ไม่ดี ดื่มเหล้า สูบบุหรี่ ให้พบเห็นได้ในที่ สาธารณะ</p> <p>ชุมชนมีพื้นที่เสี่ยง เช่น ร้านขายเหล้าบุหรี่ ถึง ๑๐ ร้าน อยู่ใกล้โรงเรียนถึง ๕ ร้าน</p> <p>โรงเรียน วัด ชุมชน ไม่มีพื้นที่หรือให้ โอกาสวัยรุ่นใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ หรือมีไม่พอ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งกลุ่มนักเรียนอาสาสมัครตรวจค้น ทุกวันตอนเช้า “บริสุทธิ์ใจค้นได้ทั่วตัว” - เพื่อนแท้ ไปเยี่ยมบ้าน กลุ่มเสี่ยง เป็นประจำสัปดาห์ละ ๒ - ๓ ครั้ง - นักเรียนกลุ่มเสี่ยง ๓๐ คน นักเรียน แกนนำ “เพื่อนแท้” ๓๐ คน ร่วมกันทำงานจิตอาสาบำเพ็ญ ประโยชน์ในโรงเรียนทุกเช้า ที่โรงพยาบาลทุกวันเสาร์ และที่วัด ทุกวันอาทิตย์ - ประชุมร่วม ครู ผู้ปกครอง นร. กับหน่วยงานในชุมชน ตำรวจ สาธารณสุข ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ให้รับทราบและตระหนักชัดในปัญหา ให้ช่วยกันแก้ปัญหาและเฝ้าระวัง - จัดกิจกรรม “ครอบครัวสามัคคี เล่นกีฬา พาเข้าวัด ปฏิบัติธรรม” ทุกส.อา.ต้นเดือน
<p>(๕) กิจกรรมที่ขาด/บกพร่อง ที่ควรปลูกฝัง: ศีลข้อที่ ๕, หลีกเว้น “อบายมุข”, สังคห วัตถุ ๔ (ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตตา), ไตรสิกขา (ศีล, สมาธิ, ปัญญา)</p> <p>พระราชดำริ/พระราชดำรัส ที่อัญเชิญมาใช้: บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน/ราชการ), ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พอประมาณ, มีเหตุผล, มีภูมิคุ้มกัน)</p>	

แผ่นพับ (Brochure) สรุปรูปโครงการ

สรุปรูปโครงการทั้งหมดลงใน ๑ แผ่นกระดาษขนาด A4 ที่พับ ๓ ส่วน พิมพ์ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง โดยออกแบบและพิจารณาเลือกเนื้อหา รูปภาพ ตารางหรือแผนภูมิประกอบ ให้สวยงามสำหรับเผยแพร่

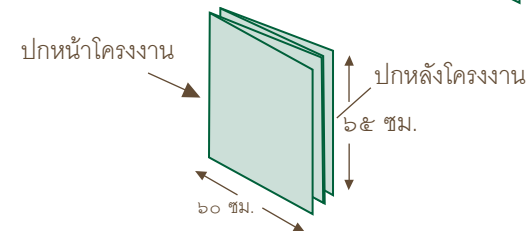
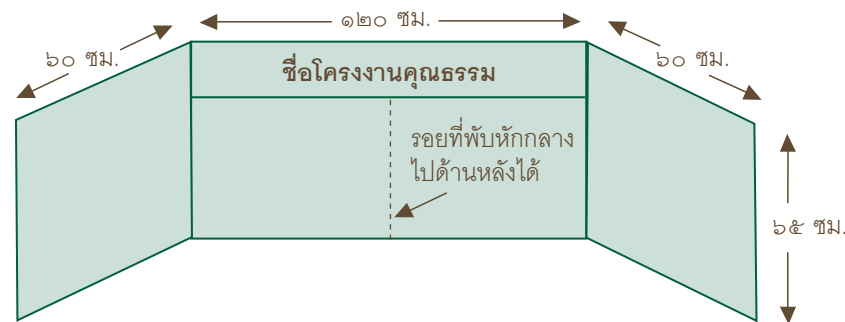
สื่อ Presentation ทางคอมพิวเตอร์หรือ VCD นำเสนอโครงการ

เล่าเรื่องแสดงภาพรวมและเจาะประเด็นสำคัญของโครงการลงใน สื่อ Presentation ทางคอมพิวเตอร์ในระยะเวลาไม่เกิน ๗ นาที โดยสามารถจัดทำเป็นภาพเคลื่อนไหววีดิทัศน์ (VCD) หรือ เป็นแผนภาพ การนำเสนอ ด้วยโปรแกรมจำพวก presentation เช่น Powerpoint ก็ได้

แผ่นป้าย (Board) นิทรรศการโครงการ

แสดงภาพรวมและสรุปสาระสำคัญของโครงการทั้งหมด ได้แก่ ชื่อโครงการ สถานศึกษา รายชื่อที่ปรึกษาและกลุ่มเยาวชนผู้รับผิดชอบ โครงการ บทคัดย่อ ผังมโนทัศน์ วิธีการดำเนินงาน ผลการดำเนินงาน ข้อมูลสถิติ การประเมินผลสรุปผล เป็นต้น

มุ่งเน้นการจัดแสดงเป็น แผ่นผัง แผนภูมิ รูปภาพ ตาราง สัญลักษณ์ ฯลฯ ที่ทำให้ผู้ชมเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว ใช้ความคิดสร้างสรรค์และเทคนิคทางศิลปะมาช่วยนำเสนอให้เกิดการสื่อความได้ง่าย ชัดเจน และน่าสนใจ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วัสดุที่แนะนำ: ใช้พลาสติกลูกฟูกหนา ๓ หรือ ๕ มม. ถ้าทำได้ถูกต้องตามที่กำหนดจะสามารถพับแผ่นป้ายสลับกันได้เป็น ๔ ทบ มีลักษณะเป็น Big Book ขนาดประมาณ ๖๐ x ๖๕ เซนติเมตร ดังรูป

๑๒๘

๑๒๙

สถานที่ติดต่อ

กลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.)

ศูนย์ประสานงานการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ
โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (ดร.บวรเจอดพร)
สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ กทม. ๑๐๓๐๐
โทร. ๐-๒๒๔๐-๕๕๖๐
โทรสาร ๐-๒๒๔๑-๕๒๑๖
อีเมล moralproject@gmail.com

ศูนย์ประสานงานด้านการเงินและบัญชี

๑๓๐

มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ (คุณโชติกา)
๓๙๙ ซอยอนามัยงามเจริญ ๒๕
แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐
โทร. ๐-๒๔๙๐-๔๗๔๘-๕๔ ต่อ ๑๐๒
โทรสาร ๐-๒๔๙๐-๔๗๔๑

เว็บไซต์โครงการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ

www.moralproject.net,
www.facebook.com/moralprojectpage

ประวัติและผลงาน พระมหาพงศ์ปรินทร์ จิตฺวโส

- ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อเครือข่ายวิถีพุทธ (กคพ.)
- ประธานโครงการพัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง”
- วิทยากร และที่ปรึกษาการจัดทำโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของกระทรวงศึกษาธิการ

จำพรรษาอยู่วัดสุทัศนเทพวราราม ราชวรมหาวิหาร บวชเรียนมานานกว่า ๑๔ พรรษา จากเริ่มแรกที่คิดจะบวชเพียง ๒ เดือน

พระมหาพงศ์ปรินทร์เป็นพระหนุ่มไฟแรง ที่เน้น “ธรรมะ in Action” คือนำธรรมะมาสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อใช้แก้ปัญหาชีวิต มาทำให้ชีวิตดีขึ้น จึงเน้นสร้างกระบวนการในการน้อมนำพระธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตผ่านโครงการและโครงการต่างๆ เช่น โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และโครงการคุณธรรม

๑๓๑

โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คือโครงการที่โรงเรียนที่นำหลักธรรมพระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียน โดยครูเป็นผู้กำหนดวางกรอบกิจกรรม

ส่วนโครงการคุณธรรม เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้ใหม่ที่ทำให้เยาวชนลุกขึ้นมาเป็นเจ้าของโครงการหรือเจ้าของความดี ที่เยาวชนรวมกลุ่มกัน ร่วมกันเห็นปัญหา คิดค้นทางแก้ และลงมือทำอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นการมาสาย ไม่ส่งการบ้าน ติดเหล้าบุหรี เสียตัว ผู้สูงอายุในชุมชน ถูกทอดทิ้ง ฯลฯ นับหลายหมื่นโครงการ จนสามารถสร้างเยาวชนไทยทำดี อย่างมีปัญญาให้แพร่ขยายไปทั่วประเทศ เกิดการแก้ปัญหาสังคมและศีลธรรมเสื่อมทรมานโดยเยาวชนเองได้อย่างน่าภาคภูมิใจ

จุดเริ่มต้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านโรงเรียนวิถีพุทธ และโครงการคุณธรรมของท่าน เกิดจากแนวคิดและประสบการณ์ที่ค่อยๆ สั่งสมเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นการคิดเชิงระบบจากการทำโครงการวิทยาศาสตร์ เมื่อครั้งเป็นนักเรียนมัธยมอยู่โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว สมุทรปราการ

การบูรณาการของสาขาวิชาจากการที่มีโอกาสเข้าร่วมกับทางมหาวิทยาลัยถวายงานในโครงการแก้มลิง โครงการในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งเป็นนักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี

๑๓๒

การได้ศึกษารรณะอย่างลึกซึ้งในช่วงของการบวชเรียน ประกอบกับได้อ่านงานด้านการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่ก่อให้เกิดปณิธานอย่างแรงกล้าว่าจะทำให้พระพุทธศาสนากลับมามีบทบาทต่อการศึกษาไทยอีกครั้ง จึงปฏิเสธการลาสิกขาไปทำงานด้านวิศวกรรมเคมีตามสายงานทางโลกที่มีตำแหน่งรออยู่ และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิตนานาชาติ มหาวิทยาลัยวงศกมลราชวิทยาลัย

ในระหว่างที่ศึกษาต่อได้ทำการวิจัย ทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับพุทธศาสนากับการศึกษา และส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้เองที่สร้างคุณูปการสู่แวดวงการศึกษาเมื่อร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการทำงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ และคิดค้นต่อยอดจนเป็นการประกวดโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติขึ้นในปี ๒๕๔๙ โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์คุณธรรม

“สมมติว่าเราทดลองทางเคมีเก่งมาก หรือทำการออกแบบถึงปฏิกรณ์ทางเคมีเก่งมาก มันก็ไม่ได้ช่วยชีวิตใครได้สักเท่าไรหรอก สังคมดีขึ้นหรือเปล่านั้นไม่ทราบ หรือผลงานของเราจะได้รับรางวัล ได้รับการ

ยกย่อง แต่มันก็ไม่มีผลกระทบต่อการแก้ปัญหาสังคมให้ดีขึ้น พอเราได้มาอยู่ตรงนี้ได้ทำงานอย่างที่ทำอย่างนี้ คิดว่ามันน่าจะเป็นประโยชน์ใน การที่จะทำให้ปัญหาสังคมลดลง”

โครงการคุณธรรมที่ดำเนินการต่อเนื่องมาจวบจนปัจจุบันยาวนานถึงกว่า ๖ ปี แต่ละปีมีโครงการเกิดขึ้นประมาณ ๑๒,๐๐๐ โครงการ แต่ละโครงการมีเยาวชนแกนนำอย่างน้อยประมาณ ๑๐ คน แสดงว่า จะมีเยาวชนที่ได้เรียนรู้คุณธรรมผ่านการทำโครงการเพื่อแก้ปัญหาสังคม โดยเฉพาะปัญหาของเยาวชนด้วยตัวเยาวชนเอง ๗๒๐,๐๐๐ คน ซึ่งได้เรียนรู้การทำงานจิตอาสา ทุ่มเทให้กับการทำความดี ซึ่งต่างกับการเรียนในกระแสหลักที่ได้แต่เพียงความรู้ทางวิชาการ

“อาตมาตั้งใจอยากทำให้เด็กกลุ่มนี้มีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะศรัทธา ในความดีก็คือศรัทธาในพระธรรมนั่นเอง ขณะนี้ มีเด็กมีครูมาเป็นอาสาสมัครช่วยงาน ทั้งที่เราไม่มีค่าตอบแทนให้ ไม่ใช่เพราะรู้จักพระมหา พงศ์นรินทร์ แต่เพราะเขารู้แล้วว่าโครงการทำให้ลูกศิษย์ดีขึ้นได้ ทำให้เราดีใจว่าธรรมะของพระองค์ปรากฏเป็นอัศจรรย์ แก้ไขปัญหาได้จริง”

๑๓๓

การถอดองค์ความรู้พร้อมจัดพิมพ์หนังสือ โครงการคุณธรรม “มุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น โครงการคุณธรรม”

แหล่งข้อมูล

พระมหาพวงศันรินทร์ ฐิตวิโส	ประธานโครงการพัฒนา โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง”
พระมหาวิชาญ สุวิชาโน	หัวหน้าพระธรรมวิทยากร ฝ่ายบริการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย
อ.ชะบา อ่อนนาค	ครูที่ปรึกษาโครงการคุณธรรม “รักษัสดัตว์ รักษาสังคม” โรงเรียนชลบุรีสุขบพ

๑๓๔

แหล่งข้อมูลเพิ่มเติม

- บันทึกความสำเร็จ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง”/ กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม, ๒๕๕๐.
- บันทึกความสำเร็จ ๒ เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง.- กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), ๒๕๕๑.
- บันทึกความสำเร็จ ๓ เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง.- กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม), ๒๕๕๒.
- บันทึกความสำเร็จปีที่ ๕ เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง.- กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม(องค์การมหาชน), ๒๕๕๕.

- คู่มือโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ โครงการพัฒนาโครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติ “เยาวชนไทย ทำดี ถวายในหลวง” ปี ๒๕๕๒. : www.moralproject.net

ที่ปรึกษา

พระมหาพวงศันรินทร์ ฐิตวิโส	ประธานโครงการพัฒนา โครงการคุณธรรมเฉลิมพระเกียรติฯ
นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์	กรรมการบริหารศูนย์คุณธรรม
ดร. จวีรัตน์ เกษตรสุนทร	ผู้อำนวยการศูนย์คุณธรรม
นายสมพงษ์ พิงเจริญจิตต์	ผู้ทรงคุณวุฒิ

๑๓๕

คณะทำงาน

นายวรวุฒิ แสงเฟื่อง	ผู้จัดการฝ่ายยุทธศาสตร์
นางสาวพนิดา สัตถาสาธุชนะ	หัวหน้ากลุ่มงานวิจัยและ จัดการความรู้
นางสาวชนกกานต์ หอวรรณภากร	นักวิชาการ
นางสาวกิติญา สุขประเสริฐ	นักวิชาการ
นางสาวอสมมา บัทมะสังข์	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป
นางสาวชติญา บัวหลวง	เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

ผู้สนใจสืบค้นหนังสือ มุ่งสู่เป้า เข้าถึงแก่น “โครงการคุณธรรม”
สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.moralcenter.or.th
หรือ dl.moralcenter.or.th

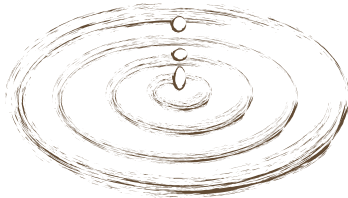
เวลาที่ผ่านไปมาพิสูจน์ว่า
การทำ ความดีไม่เคยโดดเดี่ยว...
เพราะประจักษ์ชัดแล้วว่า ความดีช่วยเนิ่นย่นำ ความดี
รางวัลไม่ใ้เข้ามามา...
เพราะตระหนักถึกแล้วว่าเราทำดีเพื่อ ความดี

ถึงวันนี้

การทำ ความดีของเราทุกคน
จึงไม่เคยหยุด ใ้มันวันใ้ใหม่ ใ้มันชั่วท้อ
ปัญญา อุปลรรค คือ จานา
ที่เราทุกคนใ้กันเพื่อสร้างปัญญาใ้ร่วมกัน

พรุ่งนี้

การทำ ความดีจะมากขึ้น กว้างขึ้น
เนิ่นย่นำ นุ่นเนื่อง ใ้ใ้มันสิ้นสุด

หนังสือที่เขาวงนทุกคนควรอ่านเพื่อปลอปล่องพลังความดีที่ซ่อนอยู่
หนังสือที่ผู้ปกครองทุกคนควรอ่านเพื่อร่วมเพิ่มเขาวงนคนดี
หนังสือที่ใครทุกคนควรอ่านเพื่อพบสุขแท้ของการเป็นครู